

دهزگای چاپ و بلاوکردنهوهی

زنجیره ی رۆشنیبری

*

خاوهنی ښمیتیان: شهوکت شیخ یهزین

سهرنووسهر: بهدران شههمهه ههیب

***

ناوونیشان: دهزگای چاپ و بلاوکردنهوهی ناراس، گهرهکی خانزاد، ههولیر

ناوۆکییهکانی ناو سیاست

مارییا قیندت ھۆیەر - سیسیلیا ئۆسە

ناکۆکییەکانی ناو سیاسەت

سەرەتایەک بۆ تیئۆری سیاسی فیئیمینیستی

وەرگێڕانی لە سوئیدیەو:

رېئووار رەشید

کتێب: ناکۆکییەکانی ناو سیاسەت - سەرەتایەک بۆ تیئۆری سیاسی
فیئیمینیستی

نووسینی: مارییا قیندت ھۆیەر - سیسیلیا ئۆسە

وەرگێڕانی لە سوئیدیەو: رېئووار رەشید

بلاوکراوەی ئاراس - ژمارە: ۴۲۳

دەرھێنانی ھونەری ناوہو: ئاراس ئەکرەم

پیت لێدان: کارزان عەبدولحەمید

ھەلەگری: شێرزاد فەقێ ئیسماعیل

سەرپەرشتیی چاپ: ئاوپرەحمانی حاجی مەحموود

چاپی یەكەم، ھەولێر - ۲۰۰۶

لە کتێبخانەی گشتیی ھەولێر ژمارە (۶۷) ی سالی ۲۰۰۶ ی دراوەتی

زانیاری سه بارهت به کتیبه که و بنکه ی چاپ

Some information about the publishing house and the book

Academia Adacta AB

Anne - Maria Beckman

Box 1015

221 04 lund

Sweden

Tel: 046-29 50 55

Fax: 046-29 50 80

Email: academia_adacta@insatnet.nu

The Paradoxes of Politics

- An Introduction to feminist Political Theory Copyright copyright© 1999 Maria Wendt Hojer, Cecilia Ase, and Academia Adacta AB.

Edition 1:1

Original title in Swedish: Politikens paradoxer - En introduktion till feministisk politisk teori. Published in Sweden, Academia Adacta AB, 1996.

All rights reserved

No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, photocopying, recording, or otherwise, without the prior permission of Academia Adacta AB.

Förord till översättningen

Det är en stor glädje för oss att Politikens Paradoxer har blivit översatt.

Att denna översättning kommit till sta°nd är helt och ha°llet ett resultat av Rebwar Davodis insatser. Vi vill varmt tacka honom.

Stockholm i April 2005

Maria wendt Höjer Cecilia Ase

سه رهنایه کی بۆ وه رگتیرانه که

خۆشییه کی گه ورهیه بۆ ئیمه که کتیبی «ناکوکییه کانی ناو سیاسهت» وه رگتیردرا.

ئه رکی ئهم وه رگتیراندنه ته و او که وته سه رشان ی ریبوار ره شید. به گهرمی سوپاسی ده که بن.

ستۆکهۆلم، مانگی چواری ۲۰۰۵، ماریا فیندت هۆیه ر و سیسیلیا ئۆسه

سه‌ره‌تایه‌ک بۆ وه‌رگێڕانه‌که

رۆژی ۲۷/۷/۲۰۰۲ پرپارم دا کتیبی «ناکۆکییه‌کانی ناو سیاسه‌ت» له سویدییه‌وه وه‌رگێڕم بۆ کوردی. پاش پێوه‌ندی کردن له‌گه‌ڵ مارییا و سیسلیا که نووسه‌ری کتیبه‌که‌ن و تاووتوی کردنی باسه‌که له پێی ئیمیل‌ه‌وه له‌گه‌ڵیان، رۆژی ۱۰/۱۰/۲۰۰۲ له زانکۆی ستۆکه‌هۆلم کۆبوینه‌وه و له‌سه‌ر پرپاره‌که ساخ بوینه‌وه.

کاتیکی زۆری خایاند تا کاره‌که ته‌واو بوو. هۆی سه‌ره‌کیش له راستییدا نه‌وه‌یه که به‌کۆمه‌ڵیک کار و چالاکی تره‌وه خه‌ریک بووم. نه‌و کاته‌ی که ده‌مایه‌وه بۆ وه‌رگێڕانی «ناکۆکییه‌کانی ناو سیاسه‌ت» ته‌رخان بکه‌م، به‌داخه‌وه که‌م بوو.

سه‌باره‌ت به‌کاری وه‌رگێڕانه‌که ده‌بیت بلێم که زه‌حمه‌تی خۆی تێدا بوو. له‌لایه‌که‌وه ئیمه له‌کوردیدا پێکه‌وه‌وتنی‌که‌مان له‌سه‌ر مانای وشه و زاراوه‌ گه‌لێک نییه، به‌تایبه‌تی سه‌باره‌ت به‌ - ئیزمه‌کان و له‌وانه‌ش فیمینیزم، که له‌ زۆریه‌ی زۆری زمانه‌ ئه‌وروپیه‌کاندا له‌سه‌ری پێکه‌وتوون. نه‌بوونی کۆمه‌ڵیک زاراوه و ده‌سته‌واژه‌ی سیاسی، کولتووری و فه‌لسه‌فی که نه‌گه‌رچی له‌زمانی کوردیدا هاووتایان هه‌یه، به‌لام به‌داخه‌وه به‌گشتی به‌کار نابری‌ن و دانه‌کو‌تران، گرفتێکی دیکه‌ بوو. هه‌رچه‌نده‌ نامه‌وێت بچمه‌ ئاستیکی قوولتری باسه‌که‌وه، به‌لام بێ گومان نه‌بوونی ده‌ولت یان قه‌واره‌یه‌کی سه‌روه‌ری نه‌ته‌وه‌یی بێ له‌ کۆمه‌ڵیک زیانی گه‌وره، هه‌روه‌ها زیانی نه‌بوونی زمانێکی ناوه‌ندی و ستاندارشی لێداوین که پێمانه‌وه دیاره.

گیروگرتی زمانی کوردی، به‌تایبه‌تی له‌ باشوور و خۆره‌ه‌لاتدا نه‌وه‌یه که که‌متر وشه‌ی بنه‌رته‌ لاتینی، یۆنانی و ئینگلیزی یان فه‌ره‌نسی به‌کار

ده‌هینین و زیاتر، ته‌نانه‌ت له‌ شیوه‌ی دارشتمی پێزانیشدا، سوود له‌ عه‌ره‌بی یان فارسی وه‌رده‌گرین. ئه‌مه‌ گرفتێک په‌یدا ده‌کات که به‌راستی هاسان نییه و ئه‌ویش نه‌وه‌یه که ناچار ده‌بین په‌نا بۆ وشه‌گه‌لێک به‌رین که کاره‌که‌مان سه‌ختتر ده‌کات وه‌ک له‌ سووکتر. بۆ ئه‌مونه، بۆ هه‌ر پارچه‌یه‌کی کوردستان به‌کاربردنی ئه‌و وشه و زاراوه‌ی له‌ جیهانی خۆئاوا دا به‌رویان هه‌یه ده‌بنه‌ مایه‌ی هاو‌به‌شیته‌ی، نه‌ هه‌ر له‌سه‌ر ئاستی کوردستان به‌لکو له‌سه‌ر ئاستی جیهانی، به‌لام تێگه‌یشتن له‌ وشه و زاراوه‌ی زمانی داگیرکار هه‌م ناوچه‌یییه و هه‌م ده‌بیته‌ مایه‌ی زه‌حمه‌تی تێگه‌یشتن له‌ ناو کورددا.

ئیمه بۆ ئه‌وه‌ی بتوانین مامه‌له‌ له‌گه‌ڵ تیۆری و سیاسه‌ت و شیوه‌کانی دیکه‌ی زانستدا بکه‌ین بێ گومان پێویستمان به‌کۆمه‌ڵیک وشه‌یه که کۆده‌نگی^(۱) (هاو‌پایی) سیاسیمان له‌سه‌ریان هه‌بیت و له‌به‌رده‌وام گوته‌وه‌یاندا ئه‌و واتا و ناوه‌رۆکه‌ هه‌ل‌بگرن که باسه‌که پێویستی ده‌کات. ئه‌مه‌ی که باسی ده‌که‌م بۆ فێرکردن و په‌روه‌رده‌کردنی نه‌وه‌کانی تاینده‌ زۆر گرنگه. کۆمه‌ڵگای کوردستان به‌هه‌ر حال ده‌بێ بتوانن ئاستیکی بلندا له‌یه‌ک تێبگه‌ن. پێشخستنی زمان مه‌رجیکی کۆمه‌ڵگای مه‌ده‌نییه.

ده‌بیت ئه‌وه‌ش بلێم که هه‌ولتی زۆرم داوه وه‌فادارییم بۆ تیکسته‌که له‌سه‌ر حسابی وه‌رگێڕانه‌که نه‌بیت. بۆ هاسانکردنی کاری خۆینه‌ر هه‌ندی‌ک جار وشه‌یه‌کی هاوتام له‌نیوه‌که‌وانه‌یه‌که‌دا بۆ وشه‌ی پێشه‌وه‌ داناوه یان له‌ بن تێبینییدا ئه‌و وشه‌یه‌م روون کردوه‌ته‌وه که پێموایه پێویسته. بێ گومان ده‌شیته‌ وشه‌ی باشتر و گونجاوتر له‌وانه‌ی من هه‌بن، به‌لام تا ئه‌و ده‌م که ئه‌و پێش‌نیازانه‌ په‌یدا ده‌بن ئه‌و کاره‌ی من وه‌ک هه‌نگاوێک له‌ سوود خالی نابیت.

(۱) که‌نسیته‌نس: کۆده‌نگی، هاو‌پایی.

وهك باسم كرد له بهر ئه وهی كه تا ئیستاش زمانی كوردی له ئاستیكی نزمتردا مامه لهی پێ دهكریت و نه چوو ته ناو دامه زراوه سیاسی و كۆمه لایه تی و ئابوورییه كانه وه، له كۆره پانی سیاسهت، دیپلۆماسی، فهلسه فی و هتندا كه متر به كارد ه برین و له ئاستیكی وای زانستییدا به كارناهیتریت كه شیواوی پیداو یستیه كانی نه ته وه یه ك بیته، وه رگی پانی تیكستی زانستی و ئه كادیمی بۆ سه ر زمانی كوردی سه خته. خو ماندوو كرنیكی ته وای ده ویت بۆ ئه وهی له لایه كه وه ئه و ئاسته رۆژانه یه ی زمانی كوردی جێ بهیتریت و له لایه كی دیکه وه هاوكات كه وه فاداریی بۆ تیكسته ره سه نه كه نیشان ده دریت، ئاستی زمانه كوردییه كه ش بهریته سه ری.

هیوادرم توانی بیتم ئه و كاره ئه نجام بدهم. دلنجام ره خنه گرانی دل سۆز له ئاینده دا كاری لهم جوژه هاسانتر ده كه ن. پێش به كو تایی هینانی ئه م سه ره تابه ده بیته سوپاسی مارییا قیندت هۆیه ر و سیسیلیا ئۆسه بكه م كه رێگایان دام كتیبه كه وه رگی پرمه سه ر زمانی كوردی، كه بێ ئه وهی پێیان بلیم خو یان له وه ده قه كوردییه دا كه وهك نمونه بۆم نارد بوون، بژاری به شه سویدیه كه ی ده قه كه بیان كرد بوو. سوپاسی گه رمم بۆ كوێستان -ی هاوړی و هاوسه رم كه خو ی به تیكسته كانه وه خه ريك كرد و كاره كه ی له زۆر رووه وه بۆ هاسان كردم.

هه روا سوپاسی هاوړیم مه هاباد قه ره داخی ده كه م كه بێ له پێش نیاری گرنگ، وه فاداران ه ش به تیكسته كه دا چوو وه و تیبینیه كانی وا گرنگ بوون كه كاری له سه ر دا رشتنه وه ی تیكسته كه كرد.

سه بارهت به وه رگی پانی ئه م كتیبه كه بێ گومان له پێوه ندی له گه ل ئه و بزوتنه وه یه دایه كه لهم چه ند سا له ی داواییدا بیری فیمینیزم له ناو كۆمه لگای كوردستان به و ی پیدا كردوو و كه من پیموایه گه ر دروستانه

مامه له ی له گه لدا بكریت ده توانیت رۆلێكی بگۆری سوود به خشی له كۆمه لگای كوردستاندا هه بیته.

ئهمه له ده میكدا یه كه هاوكات ئیستا له ئه وروپا بۆ چوونێك هه یه كه ده لیت ئیتر فیمینیزم بووه به زاراوه یه كی سواو و چیتر ناتوانیت ئه و رۆله بگێریت كه له ماوه ی رابردووی ۲۰ تا ۵۰ سا لی رابردو دا گێراوه تی.

ئایا له و رووه وه پیاوان و ئافره تانی فیمینستی كورد له پاشه وه ماون؟ به ئه ژماردن ئه و ئافره ته كوردانه ی كه خوازیاری به ره و پێشه وه بر دنی دۆخی ئالۆزی خو بانن. به لام ژماره ی ئه وانه ی كه له روانگه ی گشتی ی فیمینستییه وه بتوانن داكو كی بكه ن كه من. ئه و ژماره یه زۆر كه متریش ده بیته وه كا تێك كه دیته سه ر بیری فیمینیزم له قوولا یی و پانتایی خویدا وهك تیۆری و سیاسهت.

دۆخی بنده سستی نه ته وه یی كۆمه لگای كوردستان به هیچ شیوه یه ك ئه و بوار و هه له ی نه ره خساندوو كه مرۆقی كورد، به تاییه تی ئافره تان، بتوانن به و شیوه دروسته ی كه پێوسته خو یان له تیورییدا قوول بكه نه وه. ئه م راستیه سه بارهت به پیاوانی كوردیش هه ر دروسته.

هه ندیک پیاوی كورد هه ن (بێ گومان ئافره تیش هه ن) كه پێیان وایه فیمینیزم بزوتنه وه یه كی بده و فیمینستییش ژنیکه كه پتی وایه هه رچی "خراب" بیته باشه. خه لگ هه ن پێیان وایه بزوتنه وه ی فیمینیزم هه ر زیان ده گه یه نیته و قازانجی بۆ كۆمه لگا نییه، كه م خوتنده وه و كه مزانین له سه ر بزوتنه وه ی فیمینیزم هینده به ر بلاوه كه هه ر له خو وه مه سه له ی جلوه رگیك كه ته و او له ش دانه پۆشیت یان سوورا و سپیاوێك كه زیاتر له باو توخ بیته ده به ستریت به فیمینیزم و فیمینستییه وه. به و شیوه یه تیگه یشتنیكی فره چه وت له وشه ی فیمینیزم و فیمینستی له ناو كورددا هه یه.

گلهیی و گازهنده زۆرن له سه ره ئه وهی که پرسیار ی خراب سه بارهت به ئافرهت، بزوتنه وهی ئازادیخوازانه ی ئه وان و فیمینیزم ده کریت. به لام ئیمه ده بیته تیبه گه یه که پرسیار ی باش له زانسته و ئه قلی باش و خوتندی هه مه لایه نه وه سه رچاوه ده کریت. تا ئه وه ده مه ی کورد له وانه بی بهش بیته پرسیاره کانیش ئه وه رهنه ده ده نه وه. من پیم وایه ئه م کتیبه، "ناکوکییه کانی ناو سیاسهت" که به شیکه له خوتندی به نامه ی یه که م سالی زانسته سیاسهت له زانکو ی ستوکهۆلم له سوید، ده توانیت گوریک به و خوتندن و خسته نه ژیر باسه بدات. کتیبه که زۆر به کورته ی له سه ره جو ره کانی فیمینیزم، چۆنه تی تیروانین و تیبه گه یشتن و به لگه هینانه وه یان ده ویت. بی له وهش پیداو چونه وه یه کی میژووی پیداو یسته تی دایه بو ئه وه ی خۆتنه ر بتوانیت زیاتر به چیته نیو باسه که وه.

هه لبه ته من نامه ویت به چه نیو باسیکی ره خنه گرانه وه سه بارهت به فیمینیزم له ناو ئه مرۆی کوردستاندا، به لام ده بیته ئه وه بلیم که نه هه ره باسی فیمینیزم به لکو زۆریه ی زۆری نووسینه کان به داخه وه هه ره له سه ره تا وه که موکورتیی زۆریان تیدایه. که موکورتیه کان هه ره له نه زانیی ده ستووری نووسینه وه ده ست پی ده کات تا کیشه ی فکری گه وره. بو نمونه پی ره وی ئه وه ریزمان و شیوه نووسینه ناکریت که ده بیته له نووسینی زانسته ییدا پشتی پی به ستریت.

ره چاوی خاله ندیی ناکریت و له نووسینه کاندادا خال، ویرگول، نیشانه ی پرسیار و هتد له شوینی خۆیاندانین. هه ندیک جار نووسه ره هه ره له خۆوه دووان و سیان یان زیاتر نیشانه ی پرسیار یان نیشانه ی دیکه داده نیت و پی وایه به وه شیوه یه هیزی پرسیاره که ی خۆی زیاتر ده کات، یاخود ناو ده خاته ناو که وانه و خهت به ژیر وشه دا ده هینیت و وشه و رسته ره نگا وره نگ ده نووسیت. کهس نازانیت نووسه ره ئه وه پی ره و و ریزمان و

شیوه نووسینه ی له چ زمان و سیسته میکی خۆتندی ئه م جیهانه وه هیناوه.

بی له وانه قسه و نووسینی که سانی دیکه ده هینرینه وه بی ئه وه ی ئامازه به سه رچاوه کانیا ن بکریت و نووسین و بیری که سانی دیکه بی ئه وه ی ئامازه ی دروستیا ن پی بکریت ده دزیرین و له نیو باسدا تیبه لکیش ده کرین.

به کورتیی، نووسین له سه ره فیمینیزم هه ره وه که له سه ره شیوه کانی دیکه ی ئایدیۆلۆژی و تیئۆری له ناو کورددا، له زۆر لاوه ناته واوه و ئه وه خۆماندوو کردنه ی تیدا نییه که شایسته یه تی. هه ندیک جار مرۆف واهه ست ده کات که نووسه ریک زیاتر په له ی له بلاو کردنه وه ی خودی نووسینه که یه وه که له بیر ده کی خۆی.

سه رباری ئه م هه موو خالانه که زه ره ره له جدیده تی باسه که ده دن، هیشتا ئه وه هه وله ی که ده دریت جیگای ریز و پیزانینه و بی گومان کاریگه ری دروستی خۆی له سه ره بزوتنه وه ی فیمینیزم و شیوه کانی دیکه ی ئازادیخوازی داده نیت.

تیبه گه یشتن له فیمینیزم ده توانیت ریی تاریکی ژیا ن له گه لیک لاوه رو شن بکاته وه. ئایا مافی باوکیک / براهک / ئاموزایه ک که ئافره تیکی خۆیا ن ده کوژن له کویدایه ؟ ئایا ئه وه نیرینه ی خانه واده یه که که به رپرسه له وه ی که پی ده لئین شه ره ف؟ ئایا شه ره ف چیه، له کوپه هاتوه، چه ند و تا کو ی مانا و نرخ ی هه یه ؟ ئایا شه ره ف له هه لسوکه و تدا یه یان له به ینی رانه کاندایه ؟ ئایا ته نیا له ه ی ئافره تاندا یه یان له ه ی پیا وانیشدا ؟ ک ی کو ده کانی شه ره ف و ناموس پیناسه ده کات، ک ی لیکیا ن ده داته وه و مانایان بو داده نیت و کام لیکدانه وه یه مافی ره ها به خۆی ده دات؟ ئایا ئافره تان له رووی با یۆلۆژییه وه جیاوازن و له به ره وه ش ده بیته له رووی

مافيشه وه جياواز بن؟ ئايا جياوازييه كان كۆمه لىك به ها و بۆچونى كۆمه لايه تى دروستيان دهكات دنا خويان نيين؟ ئايا ئه و پيتوه ندييه كۆمه لايه تيبان خويان دهستكردى نيزامىكى دهستلالت و سياسه تن و پياوان له پشتيانه وه يه يان هر له خووه له دامىنى نه ته وه يه كه وه له سروشته وه ده كه ونه خوار؟ ئايا ئافره ت ته نيا له به رئه وه ي ئه ندامى زاوژى جودايه ئه وا ئه قل و هوشمهندى و تواناي به رپرسيارى كه متره؟ ئايا بۆ ئه و جياوازييه به پيچه وان وه نه بيت، بۆ پياوان نه گريته وه؟ ئايا بۆ جودايى ئه ندامى زاوژى پياوان نابيته هۆى كه مبون وه ي ئه قل و هوشمهندى و به رپرسيارى پياوان؟ كى مانا به و جياوازييه ده دات؟ ئايا بۆ ئه و جياوازييه ئافره تان له نۆرمه^(۲) پياوانه كه وه سه رچاوه ده گريته؟ ئافره ت جياوازه له به راورد له گه ل كيدا؟ ئايا بۆ ئايينه كانى وه ك جووله كه، كريس تيانيزم، ئيسلام، بووديزم و هى تر پرن له بۆچونى جوداي ناكۆك سه باره ت به ئافره ت؟ ئايا جياوازيى بايولۆژى ئافره تان شتيكه كه خودا ونده كانيش ده بيت ده ستى تپوه رده ن يان مرۆقه كان به ناوى ئه وان قسه يان كردوه و ده يكه ن؟ به چ شيوه يه ك ئه و بۆچون يان پيدا گرته ئايينيانه و به رگيرين، چۆن رت بگريته وه، چۆن وه لاميان بدرتته وه؟ تا كوى ئايين بۆى هه بيت ده ست له كاروبارى مرۆقه كان و هريدات؟ ئايا ته نيا ده ست له كارى ئافره تان و هريدات يان هى پياوانيش؟ ئايا وه ك كارىكى پياوان له سياسه ت/فلسه فه/ئايدىلۆژى تيبگه ين يان وه ك كارىكى مرۆف؟ ئه گه ر كارى مرۆقه كوا رۆلى ئافره تان، كوا بۆچون و ده نكى ئه وان، كوا ده سته لاتى سياسى/ئابورى ئه وان؟ ئايا كۆمه لگا هى پياوان و ئافره تانه يان هى هه ردوو كيان؟ ئايا سنووربه ندى/ماف/ئهرک/ ئيمتياز/توانا/ فيربون ته نيا ئافره تان بگريته وه يان پياوانيش؟

(۲) نۆرم: پيتوه، عه ياره، چوارچيوه، قالب.

ده سته لاتى سياسى چييه، چۆن پيناسه بگريته، بۆ وا پيناسه بگريته، له و پيناسه يه دا چى و كى تيدا بيت؟ رۆل و شوئى و ئهركى خيزان تا كوى سياسىيه و له كويدا سياسى نييه، كى ئه و برپاره ي له ده ستدايه و بۆچى له ده ستيدايه؟ ئايا ئه وه ي له ژورى نووستندا دژ به ئافره ت روو ده دات كه سى و تايه تىيه و كۆمه لگا نابيت لى به رپرسيارى بيت؟ سنورى ده ستى وه ردانى كۆمه لگا/ ده ولت/ ياسا تا كوى بيت و چۆن پياده بگريته؟ ئايا ره خنه تا چه ند گشتگر بيت و له كويدا تايه تى بيت؟ ئايا ريكخراوله لى سياسى له كوردستان تا كوى ده توانن هه لومه رچى ئافره تان باشتر بكه ن و له كويدا ناتوانن بيكه ن؟ ئايا ئيمه هه موو ريفۆرمىك به خيريبن يان ته نيا گۆرانكارى شو رشيگرانه به دروست بزائين؟

ئهمانه و زۆر پرسيارى ديكه كه ده كريت بگريتن و كه ده بيت ئيستا و له ئاينده دا وه لام بدرتته وه. به لام مه حاله ئه و پرسيارانه وه لام بدرتته وه ئه گه ر ئافره تان خويان له پرسياركرده كاندا به شدار نه بن، ئه گه ر ئه وان خويان له وه لامه كاندا به شدار نه بن، ئه گه ر رېگايان پى نه درتت به پى بۆچون و تيبگه يشتنى و جيهانبىنى خويان به شدار نه بن، به لام چۆن ئافره تان بتوانن به شدار بن گه ر رېگايان پى نه درتت ئه و زائين و تيبگه يشتنه وه ده ست به يتن كه بۆ ئه و پرسيار و وه لامانه پيتوستيانه؟

دياره ئافره تانىكى به ئه ژمارد هه ن كه به دروستىيه وه چاوه رپى ئه وه نيين پياوان بين و ئه و مافه يان بده نى. خويان له به ره به يانى ميژووه وه له ئه شكه وتييك و خانووه يه ك و به له ميكد له گه ل پياودا ژيان، له كىلگه يه ك و كارگه يه كدا له گه ل پياودا كاربان كردوه، ده ران پياو كىيه، چى ده كات چى كردوه و ده توانيت چى بكات.

به لام ئافره تان، هه روه ك پياوان، گرووپىكى هۆمۆژن، هاوړا، هاودهنگ و هاو ئاواز نيين، له ناو ئافره تانىشدا هينده ي پياوان شيوه كانى ئايدىلۆژى، بىر، بۆچون، رامان، تام و روانگه هه ن، به لام يه ك خالى

هاوبهش له ناو ئافره تاندا ههيه كه له ناو پياواندا نيبه، ئه وپيش ئه وهيه كه له بهر ئه وهى ئافره تان به گشتى و تيكرا وهك پۆل/گرووپ/ لا ژيژر دهستهن، هه ره زۆر به يان خوازىارى گه يشتنه به مافى به رابه ر، هاو ئاست و هاوماف له پيوهندى له گه ل پياو دا هاوكات كه هاو ئه ركى پياون. به و جوړه ده بينين كه ئافره تان خالى هاوبه شى ئازادى خوازى و رزگار به خوازىيان هه يه.

ئهمه ده شيت مانايه كى فيمى نيزم بيت.

سه ربارى هه بوونى ئايدۆلۆژى و بوچوونى سياسى جياواز ئافره تان به گشتى له و ژيژر دهسته بيه ماندوون كه پياوانى خاوه ن ئايدۆلۆژى جياواز به ئاره زوى خويان ليكى ده ده نه وه، ته فسيرى ده كه ن، چاره ي بو ده دۆزنه وه و پلانى بو داده نين. هه نديك پياو پيايان وايه كه ئه وان له ئافره تان خويشيان باشتتر له دۆخى ئه وان، له ئازارى ئه وان، له خواست و ويست و هيو و ئاره زوى ئه وان تى ده گه ن و له بهر ئه وه ده شتوانن نوينه رابه تيبان بكه ن.

ئهمه لايه نيكي ديكه ي فيمى نيزمه.

ئه گه رچى كه مارى وۆلستونكراف Mary wollstonecraft سالى 1792 كتيبي "بو پاراستنى مافه كانى ئافره ت" -ى نووسى و كه سانى وهك ئۆلپمه دى گوگى Olympe de Cougues و تيورينگه ده ميريكورت Theroigne de Mericourt زور له پيش بزوتنه وهى ريخه راوى ئافره تانه وه له سالى 1840 و 1848، بو نمونه له ئه مريكا و ئينگلستان مه سه له ي ماف، ئه رك و هه لا و اردنى ئافره تانيان باس ده كرد، له راستيدا له نيوان 1960 و 1970 كاندا بوو كه ئافره تان هيدى هيدى وشه ي فيمى نيزميان به كار ده برد.

ئهو كاته ش هيشتا هه ر ئه و ناوه سه باره ت به هه نديك پرس و گرووپى تايبه تى بوو كه له كۆمه لگاي ئه و روپادا بو مافه كانى ئافره تان تى ده كوشان (فريدمان 2003). به لام به هه ر حال، ئه وانى كه هه ر ده يانه ويته وشه ي

"فيمى نيزم" وهك مۆريك له و جوړه بزوتنه وه كۆمه لايه تى و سياسىيانه ي كۆن بدن، ده توانن وا بكه ن، ئه وه نه بيت كه ده بيت به وردى خويان روون بكه نه وه و خوينه ر له مه به ستى خويان ئاگادار بكه ن.

هه لبه ته فيمى نيزم زور شت ده گريته وه، يه كيك له وان كه به راي من خالتيكى بنچينه بيه، ده توانيت رزگار بوون بيت، له و روانگه ئايينيه ي كه ئافره ت به په راسوويه ك و پياو به له شه ته واوه كه داده نيت، كه ئافره ت هه لخه له تاوه كه يه و پياو به له شه ته واوه كه يه. توماس ئه كينوئى Thomas of Aquino توانى له م ديده وه روانگه ي ره سمى كليتسا بفۆرميتيت و ئه و مه به ستى ئه وه يه كه ئافره تان بو خويان باشه كه ژير دهسته ي پياوانن چونكه پياوان خاوه ن هوشمه نديه كى باشتتر. به راي ئه و ئافره تان "گوشتن" و پياوان "رۆحن" (3).

له وه لامدانه وهى ئه م جوړه پيداگرتنه نه ريتيانه دا كه بى گومان رۆلى كارى گه ريان هه بووه كه ئافره تان بخه نه ئه م دۆخه خراپه ي ئيستايان كه تيبدان، فيمى نيزم ته كان به زورى هاوړا و هاوقسه ن، به لام به ئه ژماردن ئه و فيمى نيزم ته ئه كاديميانه ي به شيوه ي جودا پيناسه ي خودى فيمى نيزم ده كه ن. زوربايه تى ئه و پيناسه يانه زور ئايدۆلۆژين، يه ك لايه نه ن و له ورده كاربيه كانياندا ناكۆكيان تيدايه.

قسه كردن له سه ر فيمى نيزم رهنگه هه ر له سه ره تاوه هه لبه بيت، له بهر ئه وه ي كه فيمى نيزم بير يان چه مكيتكى هۆمۆژن نيه، به لكو كۆمه لتيك بيرو بوچوون و روانگه ي جودايه، بى له كۆمه لتيك "كردار" و هه نديك جار به ش نه ك هه ر جودا، به لكو ته نانه ت دژبه يه ك و ناكۆكيش. له بهر ئه وه جيتى خويه تى زياتر وشه ي فيمى نيزم ته كان به كار بريت. به لام پيناسه ي "فيمى نيزم ته كان" كاريكى مه حاله و له بهر ئه وه ده توانين كاره كه به و شيوه يه

(3) Tusen svenska kvinnor. Annsofie Ohlander och Ulla-Britt Stromberg, Bokforlaget Prisma, andra upplagan. S.118

بۆ خۆمان ھاسان بکەین کە خالگەلی ھاوبەشی شیتوھکانی فیمینیزم کۆبکەینەو و بناخە بنچینەییە گشتییە کەیان وەر بگرن و بەو شیتوھە پیتاسە یەکی گشتگری فیمینیزم بکەین.

وہک جەین فریدمان Jane freedman دەلێت "دەتوانن لەو پینداگرتنەو دەست پیتکەین کە فیمینییستەکان سەرنج دەخەنە سەر دۆخی بندەستەیی ئافەرەتان لە کۆمەڵگادا و سەر ئەو ھەلاواردنە لە بەر جنسە کەیان دوو چاری دەبن. بیلەو ھەش مەرۆف دەتوانن بەلێت کە فیمینییستەکان داوای گۆرانکاری لە نێزامە کۆمەڵایەتی، ئابووری، سیاسی و کولتوورییە کەدا دەکەن، بۆ ئەوێ کە بەرەنگاری ئەم ھەلاواردنە بنەو و لە بەردەوامییدا نە ی ھیلن" (٤).

ئوللا مانس Ulla Manns - یش ھەر نێزیکە ی بە ھەمان شیتو پیتاسە ی فیمینیزم دەکات و دەلێت "لە وتارە کە مەدا بەواتا بەریلاو کە ی بە کار ھاتوو، و اتا وەک تیکۆشانیک بۆ کۆتایی پیتھینان بە ژیر دەستە یی ئافەرەتان" (٥)

ھەر سەبارەت بە ھەمان باس بیل ھووکس Bell Hooks دەلێت "گرفتیکێ گەورە ی گوتاری فیمینییستی ئەو یە کە نەمانتوانیو بە گەینە کۆدەنگییە کی (ھاواریییە کی) روانگە یی سەبارەت بەو ی کە فیمینیزم چییە یان ئەو ی کە ئەو پیتاسە گەلانە پەسەند بکەین کە دەشیت بتوانن وەک خالگەلیکی یە کخەر سوودی یان ھەبیت" (٦) ئەم بە کورتی فیمینیزم

4- Feminism, Jane Freedman and Liber AB. Svenska oversättning karin Lindqvist, Wallin & Dalholm Boktryckeri AB, Lund 2003, S. 7.

5-An man da? Kon och feminism i Sverige under 150 ar. Forfatterna och bokforlaget Atlas. Scandbook, Smedjebacken 2004. S.26.

6-Feminisms, Oxford University press 1997, Edited by Sandra Kemp and Judith Squires, (Bell Hooks) p. 22.

بە "بزووتنەو یە ک بۆ کۆتایی پیتھینان بە چەوساندنەو ی سیتکسی" (٧) پیتاسە دەکات. بیل ھووکس بۆ نمونە، ئەو جیاوازییە کە لە پلە و دۆخی کۆمەڵایەتی ئافەرەتانی رەشپیتست/سپیپیتست/کرتیکار/ ھەژار/ زەنگین ھەن زۆر بە گرن گ دەنرخینیت و مەبەستی ئەو یە کە گرن گ فیمینیزم بتوانن پرسیار و ھەلامی ئەوانە بگرتنە خۆی.

کەواتە سەبارەت بە رۆلی پیاوان و بە شدارییان لە بزووتنەو ی رزگاریخووانە ی ئافەرەتاندان زۆرینە ی فیمینییستەکان لە سەر ئەو یە کە پیاوانیش دەتوانن فیمینییست بن، واتە لە تیکۆشان ی ئافەرەتاندان بە شدار بن کە بۆ نەھیشتنی بندەستی ئافەرەتانی. دەر بەرە ی ئەم خالە بیل ھووکس دەلێت "بەو شیتو یە فیمینییست ھەموو ئەو کە سانە دەگرتنەو کە خواری ی نەھیشتنی پلە ی نزمی ئافەرەتانی لە کۆمەڵگادا. ھەر وەک لیکۆلەرەوانی دیکە، منیش ھیچ ھۆبە ک نابینم کە دەستەواژە ی فیمینییست تەنیا بۆ ئافەرەتان بپاریزم. رۆلی پیاوان ھەر وەھا لە گۆرە پانی ئەزمونی شدا (ئیمپیری کدا) جی سەرنج و گرن گ" (٨).

فیمینیزم ھەر لەو روانگە یەو کە بزووتنەو یە کی مەرۆقییە بە تەنیا مەسە لە ی ئافەرەت ناخاتە ژیر سەرنجەو، ئەو بۆ چوون و روانگە جیاوازییە ئەوان بی گومان پرسگە لی وەک نەتەو، خەباتی ئازادیخواری، پرسی ئیتنیستی، زمان، فەرھەنگ، کولتوور و ھەموو ئەو شتانە ی دیکە دەگرتنەو کە پیتو ندی بە مەرۆف، گرووپ و کۆمەڵگاو ھە یە. ھەموو ئەمانەش لە روانگە ی جودای پۆست مۆدیرنیستی، مارکسیستی، سۆشیال دیموکراتی، ئەرناشیستی، ئیتنیسیالیستی و ھەموو شیتوھکانی دیکە ی رێچکە ئایدۆلۆژی و بیرەو توتوی دەکرتن. ھەندیک جار یە کگرتن لە سەر

(٧) ھەمان سەرچاوە ی پیتشو.

(٨) ھەمان سەرچاوە ی پیتشو.

لیکدانه‌وی گرفتیتیک و چاره‌سهره‌کەشی هاسانه، هەندیتیک جار جیاوازییه‌کی ته‌واو جودا و به‌یه‌ک ته‌رتیب له‌ لی‌کدانه‌وه، هۆکار و چاره‌سهره‌کاندا هەن.

هەلبەت زۆرینه‌ی جۆره‌کانی فیمینیزم له‌ ئه‌وروپا شیلگی‌را‌نه‌ سه‌رتاسه‌ری نی‌زامی ده‌سته‌لاتی حوکمه‌تان و سه‌رمایه‌داری جیهانیان خستوه‌ته‌ ژێر پرسیاره‌وه، پرسه‌کانیان هەم تاییه‌ته‌ به‌یه‌ک ولات و هەم هاوکاتیش جیهانبینی و جیهانگیرییه‌کی فراوانی تێدا‌یه.

هەر له‌و کاره‌ کولتوریبیان‌ه‌وه‌ که‌ به‌چاوی ساکار و ئاسایی وا ده‌بینرین که‌ بۆ ئافره‌ت بی‌ زه‌ره‌ر بن، تا هونه‌ری فیلم‌سازی که‌ ژنان به‌ده‌گمه‌ن تیا‌یدا رۆلی دروست‌کەر و داهینه‌ریان هه‌یه، تا مه‌سه‌له‌ی خوتندن، کارگه‌، کار، فیکردن، نه‌خۆشخانه و هتد. هیچ بواریک نه‌ماوه‌ به‌شپوه‌ی جودا ده‌ستی فیمینیزمه‌کانی نه‌گه‌یشته‌بیتتی. بی‌ گومان له‌م بینه‌وبه‌ریه‌دا نا‌کوکی و خۆدژگۆبی و ناته‌باییه‌کی سیاسی له‌ نیوان فیمینیزستاندا دروست ده‌بیت. مرۆف به‌هاسانی ده‌توانیت تیبگات که‌ دۆخه‌که‌ وایه‌ و به‌ساده‌ش بی‌بینیت، به‌لام گرفتیی ئه‌و دۆخه‌ ئه‌وه‌یه‌ که‌ کیشه‌ی سیاسی دروست ده‌کات. وه‌کو نمونه، هەندیتیک فیمینیزم، ئه‌وروپیی و ئوروپیی، ره‌خه‌ له‌و فیمینیزستانه‌ ده‌گرن که‌ له‌ نۆرمی ئه‌وروپا و ئه‌وروپا‌بونه‌وه‌ پێ هه‌لده‌گرن.

ئەم جۆره فیمینیزستانه‌ پێیان وایه‌ که‌ زۆریه‌ی زۆری فیمینیزستانی ئه‌وروپا هه‌میشه‌ له‌ نۆرمی ئافره‌تیکیی سپییستی ئه‌وروپیی و له‌ ژبانی ئه‌وروپاوه‌ هه‌نگاو ده‌نێن و بایه‌خ به‌و جیاوازییه‌ نادهن که‌ ئافره‌تانی دیکه‌ له‌ جیهاندا هه‌یانه‌ و که‌ بی‌ گومان گرنگن، بۆ نمونه‌ فیمینیزمی ئه‌مریکایی به‌نه‌ژاد عه‌ره‌ب له‌یلا ئەحمەد Leila Ahmed ده‌نوسیت که‌ "ئه‌جیندای فیمینیزمی به‌و شپوه‌یه‌ی که‌ له‌لایه‌ن ئه‌وروپییه‌کانه‌وه‌ پێناسه‌ کراوه‌

له‌زۆر لاره‌ له‌ ورده‌کارییه‌کانیدا هه‌له‌یه، هه‌روه‌ها له‌و تیروانینه‌شیدا که‌ سه‌رنج ده‌خاته‌ سه‌ر چارشیتو" (۹).

خوتنه‌ر تیبینی بکات که‌ له‌یلا ئەحمەد (*) خۆشی لی‌ره‌دا که‌وتوه‌ته‌ ئه‌و هه‌له‌یه‌وه‌ که‌ به‌گشتیه‌کردنه‌وه‌ generalize له‌ فیمینیزستانی ئه‌وروپا ده‌دویت، هه‌روه‌ک ئه‌وه‌ی که‌ هه‌موو فیمینیزستانی ئه‌وروپیی له‌ هه‌موو شتیکدا هاوه‌له‌وتیت و هاوبیر بن.

لی‌ره‌دا به‌روونی دیاره‌ که‌ له‌یلا ئەحمەد که‌وتوه‌ته‌ ناو چه‌مکی ئه‌وروپیی / خۆره‌لاتی / نا‌ه‌وروپییه‌وه‌ که‌ هەندیتیک له‌ فیمینیزستانی ده‌کۆلۆنیالیستی و پۆست‌کۆلۆنیالیستی هه‌یانه‌ و که‌ له‌راستیشدا زۆریه‌یان هەر خۆیان ئه‌وروپین.

به‌و جۆره ئافره‌تان له‌به‌رئه‌وه‌ی وه‌ک مرۆف سپییست، ره‌شپیت، کاتۆلیک، موسلمان، زه‌نگین، و هه‌ژارن، له‌به‌رئه‌وه‌ی جودا ده‌روانه‌ بیرو جیاوازی چینایه‌تیی، ره‌گه‌زی، دیدی ئازادیی سیکس و ته‌مه‌نی یاسایی و یاسای نه‌نوسراوه‌ی کولتوری و شتی دیکه‌ی گرنگی له‌و بابته‌ ئه‌وا له‌ قوولایی لی‌کدانه‌وه‌کانیاندا بی‌ گومان ده‌که‌ونه‌ نا‌کوکی گه‌وره‌وه‌، له‌لایه‌که‌وه‌ له‌گه‌ل بی‌ری خۆیاندا و له‌لایه‌کی دیکه‌وه‌ له‌گه‌ل جۆره‌کانی دیکه‌ی بی‌ری فیمینیزمییدا.

به‌ره‌چا‌کردنی ئەم دۆخه‌ جیهانبینییه‌ی فیمینیزمی تێدا‌یه‌ ده‌توانین بلێین وا تینگه‌یشتن که‌ ئافره‌تانی کوردستان ده‌توانن یه‌که‌ده‌نگ و یه‌که‌ده‌نگ بن به‌لانی که‌مه‌وه‌ له‌ درێژخایاندا هه‌له‌ ده‌بیت. هه‌روه‌ها ئه‌وه‌ش هەر هه‌له‌یه‌ که‌ چاوه‌روانیی گه‌وره‌ی وا له‌ ئافره‌تانی کوردستان بکرتیت که‌ بتوانن

9 - Women Gender in Islam. Leila Ahmed, Yale University. 1992. p.166.

(*) ئەم کتێبه‌ی له‌یلا ئەحمەد که‌ تیروانیتیکیی تاییه‌تیه‌ له‌سه‌ر دۆخی ئافره‌تان له‌ جیهانی ئیسلام به‌زۆر ورده‌کاریی سه‌رنج راکیشه‌وه‌، جتی خۆبه‌تی بخوتندرتیه‌وه‌. به‌شیکیی کتێبه‌که‌ ره‌خه‌ی زانستییانه‌ی ورده‌ له‌سه‌ر ئیسلام.

به‌ماو‌یه‌کی که‌م کاربگه‌ری به‌چاویان له‌ه‌موو پرسه‌کاندا له‌سه‌ر
حوکمه‌تی کوردستان، ریک‌خراو و پارته‌سیاسییه‌کان، بزوتنه‌وه
تایینییه‌کان و مزگه‌وته‌کان هه‌بیت.

به‌لام سه‌ریاری ئەمه‌ئەو هه‌نگاوه‌گرنگه‌که‌خه‌باتیکی ئیستایی و
تایندی پیکه‌وه‌به‌سترتنه‌وه. هه‌ندیک ده‌ستکه‌وت ئەم‌پۆ وه‌ده‌ست
ده‌هیتن‌ترین و هه‌ندیکی دیکه‌ده‌بیت زه‌مینه‌و هه‌لومه‌رجیان بۆ
پره‌خسیند‌ریت. ئەوه‌پۆژیه‌که‌که‌کات، زانین، زانیاری، داموده‌ستگا،
دامه‌زراوه، پلان، ستراتیژی، وردبینی و وه‌ک ئەوانه‌یش گ‌رنگ‌پاره‌ی
پتویسته. به‌لام بێ‌گومان ئامانج ده‌بیت یه‌ک‌خستنی ده‌نگ و په‌نگه
جیا‌وازه‌کانی ئافره‌تانی کوردستان بیت، گۆرینی کۆمه‌لگا بیت واکه
باشوونی به‌رجاو به‌خۆیه‌وه‌ببینیت، مسۆگه‌رکردنی یاسا و ریتسا و ئەو
جۆره‌گه‌رانتیبانه‌بیت که‌نیگه‌رانیی ئافره‌تان که‌م ده‌که‌نه‌وه. به‌و شپوه‌یه
به‌پرای من خه‌باتی ئافره‌تان بۆ وه‌ده‌سته‌پینانی مافه‌کانیان خه‌باتیکی
به‌رده‌وام و درت‌خایه‌نه‌و له‌به‌رئه‌وه‌ش تۆله‌رانیسی سیاسی و تیگه‌یشتنی
سیاسی، قوڵبوونه‌وه‌ی سیاسی / تایدۆلۆژی / بیری ده‌خوازیت و پتویستی
به‌ئافره‌تانی هۆشمه‌ند هه‌یه‌که‌ده‌توانن له‌و شوینه‌بن که‌ده‌بیت لیتی بن و
که‌گه‌رماوگه‌رم و له‌جیتی خۆیدا خیرا بیری بکه‌نه‌وه.

باسه‌که‌له‌وه‌زیاتری ده‌ویت که‌لیره‌دا باس بک‌ریت. ده‌رفه‌تی دیکه‌بێ
گومان ده‌بن که‌ئەوکاره‌بکه‌ین. به‌لام ده‌مه‌ویت وه‌ک سه‌رئه‌نجام وه‌رگرتن
بلییم که‌ئافره‌تان ده‌بیت هه‌مان ئەو مافانه‌یان هه‌بیت، هاوکات که
هاوئهرکن، که‌پیاوان هه‌یانه.

من پیموایه‌دروشمی فیمینیسته‌رادیکاله‌کان له‌ویدا که‌داوای "نیوه‌ی
ده‌سته‌لات و هه‌مان و ته‌واوی مووچه‌ش وه‌ک هی پیاو" (*) ده‌که‌ن،

* دروشمی رادیکال فیمینیسته‌کان

دروشمیکی باشی تاینده‌یییه‌که‌له‌ئیستاوه‌کاری بۆ بک‌ریت.

تا ئەو ده‌مه‌، هه‌رچییه‌ک که‌بتوانریت بۆ که‌م‌کردنه‌وه‌و نه‌هیتشتنی
هه‌لا‌واردنی سیاسی، به‌رزکردنه‌وه‌ی راده‌ی ته‌ندروستی، خوتندن، توانا،
هۆشمه‌ندیی ئافره‌تان بک‌ریت، جیتی خۆیه‌تی و ئەرکی سه‌رشانی هه‌موو
لایه‌که‌به‌ده‌ستوبرد ئەنجام بک‌ریت.

ئەمه‌لایه‌نیکی گ‌رنگی دامه‌زراندنی کۆمه‌لگای مه‌ده‌نییه‌.

سه‌رچاوه‌کان:

- 1-Feminism, Jane Freedman och Liber AB. Svenska översättning Karin Lindqvist, Wallin & Dalholm Boktryckeri AB, Lund 2003.
2. An män da? Kon och feminismi sverige under 150 a°r. Författerna och bokförlaget Atlas. Scandbook, Smedjebacken 2004.
3. Women Gender in Islam. Leila Ahmed, Yale University, 1992
4. Feminsims, Oxford University Press 1997, Edited by Sandra Kemp and Judith Squires.
5. Tusen flickor om film och va°ld. (red) Karin Stigbrand och Sofie Stolpe. Skildringsra°det nr 23.
6. Tusen svenska kvinnor. Ann - Sofie Ohlander och Ulla - Britt Stromberg, Bokförlaget Prism, 2004 andra upplagan.

ریتبوار ره‌شید

۲۰۰۵/۳/۸

پیشگی

فیمینیزم له و چند سده دهی دوايیدا کومه کيکی زوری رادیکال و خوشدیده به تیوری سیاسی کردوه، فیمینیزم نه و بیره بنچینه بیانه ده توپیتته وه، ده خاته ژیر رخنه و فورموله ده کاته وه که هم سیاست و هم زانستی سیاسته تیش له سریان دامه زاون. تیوری فیمینستی هم سهر له نوی چمکی کلاسیکی سیاسی به شیوه به کی به رنکار لیک ده داته وه و هم نه واره به سیاسته تکرارانهش که به نهریت به سیاسی دانانرین، بو نمونه وهک خیزان، لهش، زانست و زمان.

کتیبی "ناکوکیه کانی ناو سیاست" خوینهر به و پروژه نوی ده ستپیشکاره ناشنا ده کات که تیوری مؤدیرنی فیمینستی ده یگرته خوئی. نیمه سیاست ده خهینه ناو نندی پامانه وه و به ردی بناغهی نه م خویندنه وه به شمان پیوه نندی نیوان ده ستلات و جنسه.

مه به ستی نیمه نه خویندنه وه به کی نایدیالیستی بیانه میژووی سهره لدان و بیرگیه فیمینیزمه و نه تیرامانیک ته و اوی تیوری فیمینستییه. له بری پولینکردنی فیمینستییه کان به پیتی خه سلته تی دارپژراو و باو، و امان هله بژاردوه که هه ندیک به شه گرفت بخهینه روو که له تیوری فیمینستییدا ناو ندین (گرننگن). به شه گرفتیک له سهر نه وه به که چون جیاوازی جنس کومه لایه تییا نه دامه زرتراوه و جنس چ و اتایه که ده گه یه نیت، نیمه وهک پولیتیکی شیکردنه وه له شیوهی جودای تیگه یشتنی و اتای جنس و له پیوه نندی چه مکه کانی جنس، تاکه کس و چین دهر و انین. نیمه ههروه ها گوتوبیژی فیمینستییه له سهر چه مکی سیاسی کلاسیکی وهک هاوولا تیتی و دیموکراسی خستوه ته ناو نه م خویندنه وه به مان. بی له وانهش مامه له له گه ل سهرنج و کاردانه وهی فیمینستی له سهر تیوری زانستی بیانه ده که یه.

نه و شتهی که هیزی گوپ و ناماده بی به رنکار بوونه وهی جیددی به فیمینیزم ده دات بی گومان نه م نیشاندانهی ناکوکیه کانی ناو نه و بوارانه یه که به به رده و امی نکولیبیان لی ده کرتیت.

جان سکوت Joan Scott

تیکسته که مان دوو مهبهستی ههیه. له لایه که وه ده مانه ویت نیشانی بدهین که فیمینیزم و تیئوری سیاسی کلاسیکی چ جوړه پیوه ندییه کیان پیکه وه ههیه، له لایه کی تره وه تیئوری فیمینستی به و شپوه مەرجه ی خوی که ههیه بخهینه به ردهست. ناکریت فیمینیزم ته نیا له پیوه ندی له گه ل نه ریتدا ببینریت، به لکو جیی خوی ته وه ک پرۆزه به کی تیئوری خوی ببینریت که تیایدا پرسیارگه ل و گرفتی زانستی به ته وای له ناو خوی وه سه رچاوه بگرن. نه و خالی رامانانه که نیمه مهبهستمانه پیوستن بو نه وه ی بتوانریت له ریالیزی نه و جیهانه کومه لایه تییه تیبه گه یریت که تیایدا تا ئیستاش جنسی نافرته تان ده کریت به که مئه ندامییه کی سیاسی و له شیشیان ده کریت به بیانوی بندهستییه که یان.

گه لیک تویره وه، خوتندکار، دکتوران و هاوری له کاری نه م کتیه ماندا یارمه تییان داوین، نیمه ده مانه ویت به تاییه تی سوپاسی ئیقا کریستونسون Eva Christensson، مود ئیدواردس Maud Eduards، وینتسون هیگینس Winton Higgins، ئیفون هیردمان Yvonne Hirdman، ماتیاس هویه ر Mattias Höjer، ماریا یانسون Maria Jansson، نیلی کویولا Nelli Kopola، ئولف مویرکینستام Ulf Mörkenstam، مالین رۆینبلوم Malin Rönnblom و پیتهر ستراندبرینک Peter Strandbrink بکه یان، هه روه اش سوپاسی ئینستیتیوتی زانستی سیاسی له زانکوی ستوکهولم و له Arbetslivsinstitutets kvinnoforskningsseminarium ده که یان.

ستوکهولم مانگی به کی ۱۹۹۶
ماریا هویه ر Maria Wendt Höjer
سیسیلیا ئسه Cecilia Ase

پیشه کی چاپی دووه م

چاپی دووه می "ناکوییه کانی ناو سیاست" کاری له سه ر کراوه و دریتتر کراوه ته وه. لیکدان وه و ده لیله یانانه وه تیئورییه کان له سه ر سیکیسیوالیتی و ده ولت سه رده میی کردراون. بیله وه ش تیبه گه یشتنی تیئوری زانستی فیمینستی به فراوان و قوول کراوه ته وه.

ستوکهولم مانگی به کی ۱۹۹۹
ماریا هویه ر Maria Wendt Höjer
سیسیلیا ئسه Cecilia Ase

بمانه ویت یان نا جنس شتیکه که ههیه. ئیمه‌ی مرۆف وهک ئافرهت و پیاو دهژین و هه‌ین جا چ له ماله‌وه بین یان له‌سه‌ر کار یاخود خه‌ریکی کاری سیاسیی پارتایه‌تی بین. ئه‌و راستییی که ئیمه به‌هه‌رحال نیرینه‌ین یان مێینه، که جوژیک جنسمان هه‌یه، په‌نگ له‌سه‌ر هه‌موو لایه‌نیکی کۆمه‌لایه‌تی و خه‌زانی ده‌اته‌وه. به‌لام کاتیک فیمینیسته‌کان پێ له‌سه‌ر ئه‌م خاله‌ داده‌گرن له‌گه‌ڵ تیه‌ۆری سیاسی و پراکتیکی سیاسیدا ناکۆکیه‌ک (پارادۆکسیک) (١٠) قوت ده‌بێته‌وه. ئه‌مه‌ش وا ده‌کات که فیمینیسته‌کان به‌به‌رده‌وامی ناچار ده‌کری‌ن پێ له‌سه‌ر راستییه‌ک دا‌بگرن که له‌ سیاسه‌تدا نه‌بیت له‌ هه‌یج شوێنیکی تر نکۆلی لێ ناکریت، ئه‌ویش ئه‌وه‌یه، وهک له‌ سه‌ره‌وه ئاماژه‌مان پێ دا، که جنس هه‌م هه‌یه و هه‌م له‌ بواری جیاوازی ژباندادا ده‌وری خۆی ده‌بینیت.

تیه‌ۆری سیاسی فیمینیسستی جه‌خت له‌سه‌ر ئه‌وه ده‌کات که جنس شتیکی نییه ئیمه به‌مه‌یلی خۆمان وه‌لای بنی‌ین. ئه‌مه‌ش له‌ پراکتیکی سیاسیدا چاره‌نووسسازه، به‌و مانایه‌ی که جنس ئیمکانی ئیمه بۆ چالاکی و گۆرانکاری سیاسی دیاری ده‌کات. له‌ ئاستی تیه‌ۆرییدا هه‌ر به‌هه‌مان شیوه توانای ئیمه بۆ تیگه‌یشتن له‌ سیاسه‌ت سنووردار ده‌کات.

خالیکی دیکه‌ی تیه‌ۆری فیمینیسستی ئه‌وه‌یه که ئافرهت وهک گرووپ ده‌سته‌لاتی سیاسی که‌متر و ده‌ستپه‌یی که‌متریان له‌ پیاوان هه‌یه. ئه‌مه‌ش راستییه‌که که له‌ لایه‌ن فیمینیسته‌وه به‌شیوه‌ی جیاواز ناوزه‌ند کراوه؛ بۆ

(١٠) پارادۆکس: دژگۆیی، ناکۆکی.

نمونه‌ پیاوسالاری (په‌یتربارک) (١١) سیسته‌می جنس یان نیزامی ده‌سته‌لاتداری جنسی. سه‌رباری ئه‌وه‌ی هه‌ر ناویکی لێ بنریت، فیمینیسته‌کان هه‌موو له‌سه‌ر ئه‌وه کۆکن که له‌م سیسته‌مه‌دا ئافرهت به‌شیوه‌یه‌کی سیسته‌ماتیک بن ده‌سته. هه‌رچۆنیک تیی پروانین سه‌باره‌ت به‌بوونی نیزامیکه، سیسته‌میک که پێوه‌ندییه‌کی هه‌ره‌می له‌ نیوان ژن و پیاویدا راده‌گریت؛ واته‌ بالاده‌ستی پیاو و بن ده‌ستی ژن.

ئه‌گه‌رچی کرۆکی ئه‌م نیزامه ئه‌وه‌یه که ژن و پیاو له‌ ئاست هه‌ل پیدان و مافدا یه‌کسان نین، که‌چی هه‌یشتا سیسته‌می سیاسی له‌سه‌ر ئه‌و تیره‌وانینه دامه‌زراوه که گوايه‌ هاوولاتیان وه‌ک هاو‌ده‌سته‌لات و وه‌ک تاکه که‌سی بێ جنس sexless به‌شداری له‌ سیاسه‌تدا ده‌کهن. به‌په‌یچه‌وانه‌ی بۆ نمونه ئه‌تنیستی (عیرق)، مووچه و شیوه‌ی پشه‌داری ئه‌وا جنس به‌پۆلینیکی سیاسیی ره‌وا دانانریت.

به‌کورت و کرمانجی ئه‌و ناکۆکیه‌ی (دژگۆییی) که له‌ تیه‌ۆری سیاسی فیمینیسستییدا به‌رده‌وام پێی له‌سه‌ر داده‌گیریت ئه‌مه‌یه: له‌ کاتیکدا که هۆی که‌م ده‌سته‌لاتی ئافره‌تان هۆکاره‌کی ئه‌وه‌یه که ژن، له‌ سیاسه‌تدا هه‌م له‌ تیه‌ۆری و هه‌م له‌ پراکتیکیدا، جنس وه‌ک پۆلینیکی ره‌وا ددانی پیاو دانریت.

به‌پێی ئه‌و پاشخانه ده‌شیت بلێین که په‌خه‌ی فیمینیسستی دوو شیوه‌یه. له‌ لایه‌که‌وه ئه‌وه‌یه که چۆن له‌ تیه‌ۆری سیاسی نه‌ریتیدا جنس بنه‌مای

(١١) من پیم وایه ده‌بیت ئاگامان لێ بیت له‌ چ کاتیکدا جیاوازی له‌ نیوان ده‌سته‌واژه‌ی «پیاوسالاری» و «باوکسالاری»دا هه‌یه. باوکسالاری زیاتر دۆخی بن ده‌سته‌یی ئافره‌ت ده‌به‌ستیته‌وه به‌خانه‌واده‌وه. ته‌نانه‌ت ئه‌گه‌ر باوک له‌ ئارایشدا نه‌بیت، براهه‌ک یان ئامۆزایه‌کی ته‌مه‌ن بچووکیش ده‌توانیت ئه‌و نه‌زمی باوکسالاریه‌ رابه‌گریت.

دابه شکردنی دهسته لات پیک دینیت و، له لایه کی دیکه وه ئاماژه کردن به وهی که له توپژینه وهی سیاسیدا بۆچوونیکه باو ههیه که ده لیت گوایه جنس رۆلئیکه ئه وتۆی له سیاسه تدا نیسه. پتوهندی نیوان جنس و دهسته لات له ههردوو پراکتیکی سیاسی و تیئوری سیاسیدا پشتگوئ دهخردریت. به واتایه کی دیکه پتوهندییه کی شووم له نیوان سیاسهت و توپژینه وهی له مهر سیاسه تدا ههیه. به هه مان شپوه که جنس له ناو رۆژه فی سیاسیدا وه لاده نریت له بهرته وهی که گوایه سیاسه تی «دروست» نیسه، به هه مان شپوه زانستی بونوی ره خنه ی فیمینستی که جنس ده هینیته ژیر پرسیار به نه نقه ست لاده بریت، چونکه گوایه له ریزی زانستی «دروست» دا نیسه. به و جۆره هیه چ سنووریکه روون و دیار له نیوان سیاسهت و زانستی سیاسه تدا نیسه. "زانستی" سیاسهت خۆی له خۆیدا سیاسییه.

ئه مه بئ گومان ههروه ها تیئوری سیاسی فیمینستییه ده گرتته وه. سه رکانی فیمینیزم پرۆژه یه کی سیاسییه که تیایدا ئافره تان خۆیان ریکخست و داوای دهسته لات و ده سترویی زیاتریان کرد. ئه گه رچی فیمینیزم زیاتر پشخراوه واکه ته نانهت بیهت به پرۆژه یه کی تیئوری و ئه کادیمیش، به لām ئه و پتوهندییه ی که له سه ره تاوه له نیوان تیئوری و پراکتیکی سیاسیدا هه بوو هه ر راگیراوه. ته نانهت له وه پری ئاستی تیئوری خۆیدا ئامانجی فیمینیزم ئه وه یه که پیاوسالاری هه م وه ک بیه ر هه م وه ک نیزام بگۆریت. له م پتوهندییه دا بیه راری فیمینستی ماری هاوکسوورت Mary Hawkesworth ده نووسیت که "تیئوری فیمینستی به شپوه یه کی پته و گری دراوی پرۆژه یه که که ئامانجی گۆرینی نیزامی پیاوسالارانه ی کۆمه لگایه " (۱۹۹۰: ۱۳).

به م جۆره مه به سستی فیمینیزم گۆرینی هه لومه رجه گه لی ئافره تان و کۆتایی هینانه به چه وساندنه وه یان. دیوی دیکه ی ئه م پرۆژه یه، واته لایه نه تیئوریه کی، خاوه ن ئه و باوه ریه که ده توانریت پتوهندی نیوان ژن و پیاو

بگۆردریت. به م شپوه یه فیمینیزم هه میشه له نیوان دوو جه مسه ردا دیت و ده چیت، له لایه که وه له نیوان ئاینده بیینی و پراگماتیزمدا، (۱۲) واته له لایه که وه له نیوان بهرنامه یه کی ته واو تیئوریه یان و له لایه کی دیکه وه کۆمه له داواکارییه کی واقعی سیاسی رۆژانه دا.

فیمینیزم ئه وه ئاشکرا ده کات که چۆن پیاو له واقعی سیاسی و له و مۆدیله بیه رانه ی که تیئوری سیاسی بۆ روونکردنه وه ی ئه م واقعی به کاریان ده بات کراوه به نۆرم. میژوو زانی ناوداری سویدی ئیقوون هیردمان Hird- man Yvonne ده نووسیت که "پیاو" به ناوی مرۆشه وه جیهانیکی پیکهیناوه که بنه ما فکریه که ی ئه م جیهانه و دامه زراوه کانی ناوی مه حاله کاریان تی بکریت". (۱۹۹۰: ۷۸).

لیرده دا بیه نین که پیاو وه ک نۆرم به شپوه ی جودا خۆی ده نوینیت. وه ک نمونه یه کی روون ده توانین باسی ئه و دیاردانه ی ناو زمانی رۆژانه مان بکه ین. بۆ نمونه ده گوتریت میراتی پاشایه تی کاتیک میراتگر پیاو بیت، به لām ده گوتریت میراتی پاشایه تی ژنانه کاتیک میراتگر ئافرهت بیت. هه ر به و شپوه یه سیاسه تدار و سیاسه تدارێ ژن. لیتوتیزنه وه و لیتوتیزنه وه ی ئافره تانی، تیپی موزیک و تیپی موزیک کچانه، پارتی سیاسی هه ن و کۆمه له ی سیاسی ژنانه هه ن، ههروه ک چۆن فوتبول و فوتبولی ژنانه، نه خۆشی و نه خۆشیی ژنانه هه ن.

که پیاو نۆرمه به و واتایه دیت که پیاو به به رده وامیی وه ک که سی گشتیی ناوده بریت، هاوکات که ئافرهت وه ک شته تابه ته که ده بیه ریت، ئه و ی که جیاواز و لاده ره. واته پیاو گشتیی و بی جنس ده بییت و وا بی ده چیت که هه ر ئافرهت خاوه ن جنس بیت.

(۱۲) پراگماتیزم لیرده دا مه به ست له وه یه که ئه گه رچی بهرنامه ی زۆر رادیکالیش هه بیت مرۆف له پراکتیکدا ناچاره رچاوی ئه و بارودۆخه بکات که هاوسه نگیه سیاسییه که دروست ده کات.

له تیئوری سیاسه تدا چه مکه گه لیک وهک "هاوولاتی" و "تاکه کهس" هر به هه مان شیوه به پیتی پیاو شیوهی پیدراوه. که میژووی نهقلی سیاسی idêhistoria به بهر بلاوی میژوویه که که هی پیاوانه و سه بارهت به نه وانه و بو نه وانه، نهیتوانیوه له کارتیکردنی سهر چوئیه تیی شیوه گرتنی تیئوربگه و چه مکی سیاسی بنچینهیی دوور بیت. روانگهی میژوویی سه بارهت به تافره تان و تافره تینی ناکریت وهک ناخافتنگه لیک لیره و لهویتی سینکسییی یان وهک سهرئه نجامیکی (یه کجار دووردریژی) زنجیرییی بارو دوخی خراپ روون بکریته وه و وهلابریت.

به پینچه وانه وه، روانگه کانی سه بارهت به جنس، سه بارهت به رۆلی جودای پیاوان و تافره تان و کرداری نهوان له کومه لگا و دهوله تدا، ناوختهی میژووی بیرگه لی سیاسی بووه.

له تیئوری سیاسی کلاسیکدا سیاسهت و کهشی (سفار) سیاسی پینچه وانه له بهرانبه تافره تان و نهوهی که به تافره تانیی دناسریت، داده نریت. گه لیک فیمینیسیت بوچوونیان وایه که نه مه له سهر بنه مای هه بوونی بهرئاوه ژووی (دایکاته میی) ناو دیدی خوړئاوایی دانراوه، واته جووتی دژ به یه ک.

بونباتی فهلسه فهی سیاسی و روانگه کانی نیمه له مه ر سروشتی مرۆف به پریتیک دیاردهی بهرئاوه ژووی سینکسه وه بهنده که دهستی له دروستکردنی جیاوازییه کانی جنسدا هه یه. بهم پینیه نیمه نهقل له بهرانبه ر سوژ، کارا له بهرانبه ر ناکارا، کولتور له بهرانبه ر سروشت و گشتیی سیاسهت له بهرانبه ر تاییه تییدا (ماله وه دا) داده مه زرتین. (Fee 1983: 11f).

جینتیقیقه لیوید (۱۹۸۴) Genevieve Lloyd باس له وه دهکات که چون زانست (مه عریفه) له جیهانی نهنتیکه وه وایه بینراوه که له سهر دایکاته می (دیاردهی بهرئاوه ژوو) دامه زراوه، وهک راست/چهپ،

رووناک/تاریک، دۆن (رۆح)/جهسته، شیوه/بیت شیوهیی، بزواندن/وهستان، نهقل/ههست. هه موو یه کیکیش له م دژانه جنسیان تی ناخراوه. لیره دا یه کهم، نهوی که به سه ردهست و پوزه تیف داده نریت و چه مکی هر دایکاته مییه کی نیمتیا زداره به پیاوانه ده بینریت، هاوکات دووه مدانه، نهوی بندهسته که، به تافره تانیی داده نریت. به پیتی نهفلانن تافره تان له پیاوان زیاتر له بیت نهقلی نیریکن. تافره تان هه روه ها له لهش و له گوشت نیریکترن. زانیی دروست و راسیونال (نهقلیانه) ته نیا نه و کاته مومکینه که بتوانین به سهر نهوی پیوسته به له شه به ته وای زال بین. لیره دا تافرهت - به هژی خراپی نه و باره ناله باره یه وه - له بهرانبه ر پیاو دا کهم نه ندامیییه کی گهره ی هه یه. پیاوانی کلپسا هه ر به وه رازی نین که تافرهت وهک کهم نه ندامیک ده بینن، به لکو که سیان هه یه وهک توماس نه کیوناس که تافرهت وهک خهوشدار و شیتوتیت و، وهک له لایه ن سروشته وه بندهسته ی پیاو، ده بینیت، "چونکه پیاو هه ر خوئی به ته نیا خاوه نی نهقله" (quo. Eriksson & Bergenhim 1995: 107).

پاشتر له میژوودا، له (۱۸۰۰) هکاندا، ژان ژاک رۆسو Jacques Rous-seau Jean باس له وه دهکات که شوینی ژنان له ناو دهوله تی ره وادا دروست نه وه یه که لپوهی دوور بن. گهر تافره تان بویان هه بیت له چالاکیی سیاسییدا به شدار بن له بهینی ده بن. هه ر خودی هه بوونی تافره تان له دهوله تدا ده بیته مایه ی لادان له هه موو بیریکی پرنسیپی گشتیی و نه بستراکتی که پیوسته له دهوله تدا بره ویان هه بیت. بیت له وهش به شداربوونی تافره تان له سیاسه تدا دروست ده بیته هوی تیکدانی میتینه یی، هاوهه ستیی سروشتی و په رۆشیی نه وان. به و شیوه یه تافره تان هه م خویشیان و هه م که شه سیاسییه کهش، به وه ده دژرتین که تافره تان بوار بدرتین به شداری سیاسهت بن. (Coole ۱۹۹۳).

ویندی براون (۱۹۸۸) Wendy Brown پیتی وایه که سیاسهت و

پیاوانه بوون له ناو پیتوه نډیبه کی گیانی به گیانی هاو به شدا (symbiotic) سه ریان هه لداوه. ئه مهش شتییکه که کاتی خوئی ههر نهوسا ئه رستوی فیهله سوف له زهمانی خویدا باسی کردوه، ئه ریستوی پیتی وایه سیاست ئاستی مرؤف ده باته سه رووی ئاستی ئازله هوه. یه کهم جار مرؤف له سیاستدا به ئازادیی ده گات، کاتییک که له ریگای رهفتاری سیاسییه وه خوئی له حهز و پیداو یستییه فیزیکییه سه ره تاییه کانی رزگار ده کات. بهو شتیویه پیش مه رجی ئازادی راسته قینه خو ئازا کردنه له جهسته، خو ئازا کردنه له مه ژغولیی ژیان و پیداو یستییه کانی ژیان. ئه مهش به شدار بوونی ئافرهت له پرؤسه سیاسییه کانا درده هاو یژییت. له شی سکپر، واته ئافرهتی دوو گیان، زؤر به ئاشکرا وه سفی پرؤسه یه که ده کات که نه ده شاردریته وه و نه کؤنترؤل ده کریت. بهو جوړه ئافرهت ده بییت به هاوواتا بو سروشتیکی کیتی و بو ئه و شته ی که له رامکردن نایهت.

ئافرهت له رووی میژوو یییه وه به یه کییک له هه ره شته ناله بار و شپوینه ره کان داده نریت که به ییتریتته ناو سیاسته وه: دروست له به ره وه ی که ئافرهت بو راگرتنی له ش، سیکس و هیشتنه وه ی ژیان پیناسه کراوه، نهوا له گوړه پانی سیاسییدا، تا نه و ئاسته ی وا ده بییتریت که به کالآ قه ده خه کانی خوئی سیاست پوخل ده کات، سلی لی ده کریته وه.

(Brown 1988: 194f)

له ملاشه وه، پیاو به نیزامیکی ئه قلبه خش و هوکاری ره و شتییی ده بییتریت. پیاو بوون به واتای کؤنترؤلکردنی بایؤلؤژیی، ستروکتوردان، ئاراسته و واتا به خش به گه ری حه قمیی ژیان دیت. سیاست ده بییت به هاوواتای پیاویتی، که دهسته لاتی به سه ره جهسته و پیداو یستییه کانا ده شکیت، که کؤنترؤلی به سه ره خودی ژیان خویدا هیه.

(Brown 1988: 180f)

که ژنان به له ش، به بیی ئه قلی و به نا - سیاسییه وه گری ده درین ره هه نډیکی گرنکی میژووی بیی سیاسییه. ئافرهتان و که شی گشتیی (دهوله تیی) Public Sphere له ده میکی دریژدا وه ک دژبه ریسه ک ده بییران. کاتییک ئافرهتان له کؤتایی سه ده ی بیستدا داوایان کرد که له سیاستدا به شدار بن به شتیویه کی سه یر له ئافرهت بوونی "دروستی" خویان که وتن. نه و ئافرهتانه ی که داوا خوای مافی ده نگدان بوون به "خه ساو - بیی زی" و به "ده عبا" ناوده بران، "ئافرهتانی ره سمیی" هه ر کورت و هاسان ناویکی تر بوو که له جیاتی وشه ی سؤزانیی به کار ده برا. (Johanisson 1994: 67)

ئافرهتان به به رده و امیی له هه موو شتییک که به سیاست ده ناسریت دره هاو یژتراون و له هه موو نه و به شانیه ی ژیاندا که به ئافرهت وه پیتوه ندن وه ک پیچه وانیه ی جه مسه ری سیاست بییران.

به لام له زانستی سیاستی مؤدیرندا نه و که سه نمونه یییه ی له وه به ر که به پیاو درابوو گوړدراوه به بیچمیکی ته واو سه یر. لیتره دا پیاو کراوه به که سیکی ئه بستراکت، به "تاکه که سییک" ی بیی جنسی جهسته نه دار یان به "هاوولاتی". له زانستی سیاستی هه نو که دا هه نډیک جار هیینده زیده روپی له به کاربردنی نه م چه مکه بیی جهسته یییه ی پیاو دا ده کریت که گوٹویژه زانستییه که هیچ پیتوه نډیبه کی به مرؤقه وه نامییت. له بری نه وه ی باسه که له سه ر مرؤف بییت، نهوا باسه که، هه روه ک له پیناسه به ناوایانگه ی پرؤفیسوری زانستی سیاست رؤبه رت دال Robert Dahl یشدا که له مه ر دهسته لات کردوویه تی، کراوه به باسی ئه لف و بیی. له ویدا رؤبه رت دال فله سه فه ده کات و ده لییت: بییه بو ها تووه که ی من نه وه یه که A دهسته لاتی به سه ر B دا تا نه و جیگایه هه یه که A له دهستی دیت کاریک به B بکات که ده نا B وه کی تر نایکات. (1956:13).

دیاره فیمنیسته کان له م جوړه تیئوریانه به ره خنه ن که هه ر له خودی

گریمانه سه‌ره تایبیه که یانه وه جنس له باسه که یان دهرده هاو بیژن. کاتیک که جنس دهرده ریته وه ئەوا مرۆف هه موو توانا کاربیه کی له کیس ده چیت که ببینیت چۆن جنس و دهسته لات پیکه وه به ستراون. یاری پیت پیتینه که ی پرۆفیسۆر رۆبهرت دال له م بواره دا نمونه یه کی بهرچاوه. له لایه کی دیکه وه بیربارانی (تییۆر بیه نی) دیکه هه ن جنس له و ریگایه وه ده شارنه وه که له باسه کانیا نندا باس له هاو ولاتیسه کی گشتی ده که ن که هه م ئافره تان ده گرتیه وه و هه م پیاوانیش. لیره دا گرفتی ئەم تاکه که سه نه بستراکته که ئەمانه باسی ده که ن ئەوه یه که له راستییدا له پیاوه وه شیوه ی دراوه تی. ئەو چه مکه بیجنسه ته نیا خه سله تیکی جوانکاری هیه و به س. ئەو چه مکه ئەو راستییه داده پۆشیت - زۆر جاریش فره چهوت - که له پراکتیکدا تاکه که س وا که قسه ی له سه ر ده کړیت که ئیتر به راستی پیاوه.

ئەم نمونه پیاوانه یه که وا پیتی له سه ر داده گیریت که بی جنسه و ئاوا که سیته ی به به ردا ده کړیت هه موو کاتیک وه ک به و جوړه ی که چارلس تایلر Charles Taylor ی فه یله سوف پیتی له سه ر داده گرت به پروونی ئاشکرا نییه.

چارلس تایلری فه یله سوف ده لیت ژبانی به ختیاری زۆر شت ده گرتیه وه، له وانه سه ره رشتیکاری به ختیکه ری خیزانه بو خوشه ویستانی خۆی - واته ژن و منداله کانی (1989). ئەم شیوه نمونه بی جنسه ی که به پیاو دراوه زۆر جار به نهرمی رهنگ ده کړیت وا که تاکه که س ئەو که سه یه کاری ته وای هه بیته، خزمه تی سه ربابی ته و او کردیته، مندالی لی نه زابیت و هتد. نمونه ی بالای هاو نرخیی تاکه که سه کان سه ره رای هه موو شتیک دیاره که له سه ر یه کسانیه له ناو پیاوان خویاندا، ئەمه هه روه ها له و میتافۆره جنسئامیزانانه شدا دیارن که له ناو تیئۆریی سیاسه تدا ده هیترینه وه، بو نمونه:

لیبرالیزم تاکه که س له جهسته ی ئۆرگانیی ده کاته وه، به لانی که مه وه له به شیکی زۆری ژبانییدا - له دهره وه ی مندالدا نندا ده یژییه نیت، هه لیده داته ناو جیهانیکی نادیار و په نهانه بو خه باتکردن له پیناوی مانه وه دا. دیموکراسییه یی جاریکی تر ئەو تاکه که سه له گه ل که سانی وه ک خویدا گری ده داته وه، به شیوه یه ک که کۆمه لگا جاریکی تر به و یه کیتییه ی ئەوان دا به زینتیته وه، نه ک وه ک یه که یه کی ئۆرگانیکی، به لکو وه ک کۆمه له یه کی تاکه که سانی ئازاد. چه مینه وه کان هی ئیمه یه، مارییا و سیسلی (Bobbio 1990:43).

فیتمینیزم ئەو بیره ره ت ده کاته وه که جنس به لایه نیکی وجود یان روانگیه کی سیاسه ت داده نیت که مومکین بیت به ناره زوو هه لبرتیردیت یان نا. له و باره یه وه مؤد ئیدواردس Maud Eduards ده نووسیت که بیربارانی نهرتی هه له یه کی ئەقلی گه وره ده که ن کاتیک وا به رخورده ده که ن "هه روه ک ئەوه ی بتوانریت ره فتاری ئافره تان له پیوه ندی له گه ل پیاواندا له سیاسه تی "دروست" جیا بکرتیه وه" (1993:100). شتیک به ناوی سیاسه تی "دروست" وجودی نییه که له "بان" جنسه وه بیت.

به و شیوه یه ره خنه ی دووپاتبووه دژ به تیئۆری سیاسه تی نهرتی له مه ر ئەوه یه که جنس له توێژینه وه ی دهسته لات و سیاسه تدا دهرده هاو بیژیت. کاتیک که ئافره تان له توێژینه وه که دا نابن، یا خود کاتیک که به هه له چه مکه گه لی جنسی بی لایه نانه به کار ده بردیت، ئەوا پیوه ندی دهسته لات له نیوان ئافره تان و پیاواندا په نهان ده کړیت. ئەگه رچی تیئۆری سیاسی مؤدیرن به هه مان شیوه ی ئاشکرا وه ک هی کۆن ئافره تان پشتگویی ناخات، به لام هیشتا ئەوی ده خرتیه به رده ست و ده گوتیت و له ئارادایه هه ر ئەوه یه که سیاسه ت سه باره ت به ئەقل و ئاوه زه، نه ک سه باره ت به جه سه ت، سیکس، خیزان یان ئەشتومه کی مه تریالی رۆژانه ی ژبانه ش.

فیتمینیزم به و شیوه یه ده خوازیت ئەو سنوره حه قیانه بشکینیت که

تیئوری نهریتی له نیوان سیاسهت و ناسیاسهتدا دایدهنیت. له ناو تیئوری فیمنینیزمدا ژمارهیهک له لیکدانهوه و له چه مکی سیاسی جودا ههن. فیمنینیزم له دایه لوگی خویدا له گه ل تیئوری نهریتی سه رنج له سه ر ئه وه داده نیت که چون ئینستوته (دامه زراوه) سیاسییه کان بتویژرینه وه. پرسیاره کان له پیش ههر شتییدا سه بارهت به وهن که چون دامه زراوه کان ریفورم (بیراز) بکرین تا به شداریکردنی ژنان له سیاسهتدا هاسان بکریت و راسته قینهی ژبانی ئافرهتان ئاویتهی ژبانی سیاسی بکریت.

کاتیک که جنس دهخریته ناو توژینه وهی سیاسییه وه ئه واکریت پیناسهی سیاسهت ته نیا له ئاستی دامه زراوهی سیاسییدا بکریت وا که به نهریت لیبی تیگه یراوه. پیوهندی نیوان ئافرهتان و پیاوان ته نیا له و به شانیهی کومه لگادا دروست نابن که به نهریت به سیاسی ده بترین. له بهرته وه ده بیت ههروه ها گوره پانه کومه لگایه تیسه کانیش و ئه و پیوهندیانه ش که له تیئوری نهریتییدا به ناسیاسی ده بترین بتویژرینه وه. به و شپوهیه فیمنینیزم هه ره له گه وره کردنه وهی چه مکه سیاسییه که دا ناوه ستیت تا دۆخه سیاسییه که ش بگریته وه، به لکو ته نانهت سنووری نیوان گشتیبی و تاییه تییش و سنووری نیوان بازار و مالیش ده خاته ژیر پرسیاره وه. به م شپوهیه ئه مه به و مانایه دیت که فیمنینیزم وردبزاری هه ره بناخه کانی نیزامی سیاسی ده کات و له نوپوه پیشنیار ده دات که بۆ نمونه چی به سیاسهت داده نریت، کی بۆی هه به سیاسی رهفتار بکات و سیاسهت ده بیت له چ فورمییدا بکریت تا به سیاسهت دابنریت.

که فیمنینیزم وجودی جنس وهک دهروازهی رمانیتیکی تیئوری بۆ توژینه وهی سیاسهت به کار ده بات، به و مانایه نایهت که جنس له قالبیکی هه تا هه تاییدا ده بینیت و پیتی وایه که هه ره وا ده مینیتته وه. له تیئوری فیمنینیزمدا جنس شتییک نییه که له سه ره تا وه هه بوویت، به لکو شتییکه که دروست ده کرایت. بۆیه نیتزیکه ی هه موو جوړه کانی تیئوری

فیمنینستی فورموله به ندییه کلاسیکییه که ی سیمون دی بوخوا Simone de Beauvoirs له مه ر ئه وهی که "مرۆف وهک ئافرهت له دایک نابیت، به لکو ده کدریت به ئافرهت" (1949:13) له دلله وه وهرده گریته.

به م هه نگاهه تیئوری فیمنینستی هه ول ده دات که چه مکه سیاسییه که فراوانتر بکات تا ئه وی که سیاسییه وهک ناسنامه ی سیاسی politics of identity به وی هه بیت. پرسه کان سه بارهت به وهن که جنس به چ و اتایهک دیت، جنس چون دروست ده کرایت و جنس چون جیاوازی ده ستله لات ره و ده کات (شه رعیهت پین ده دات). هه یچ "سروشت" یک یان "بایولوژییه کی" به کده ستیی نییه که خو ی له خو یه وه بیت و بتوانیت شتییک به ناوی ژنانه و پیاوانه بخولقیته. ته نانهت خودی ئه و باسکردنه بایولوژیانه ی ئافرهت و پیاو که هه یه و که ده کرایت ده بیت بخریته ناو روانگه ی ده ستله لاتته وه. پیاوان و ئافرهتان چون دروست ده کراین به وه وه پیوهنده که نیزامی ده ستله لات له نیوان جنسه کاندای چون راگیراوه.

تیئوری فیمنینستی به و شپوهیه مه به ستی نییه که ئه و پرسیاره بکات یان وه لام بداته وه که ئافرهت له راستیدا چیه. هه رواش ئه و پرسیاره ناکات که ئافرهت له سروشتی خویدا وهک پیاوه یان جو دایه - مه سه له یهک - که خو ی له خویدا وای کردوه پیاو ئه و نۆرمه بیت که هه موو شتییک به بالای ئه و بپیوریت، بکیشریت، سنووردار بکریت و شی بکریتته وه.

پرۆفیسور جوان سكات (1996) Joan Scott پیتی وایه که پرسی له مه ر لیکچوون یان لیکنه چوونی جنسه کان، پیاو و ئافرهت، شتییکه که ته نیا ده توانریت وهک به شتییک له میراتی میژوویی فیمنینیزم لیبی تی بگه یریت. فیمنینیزی مؤدیرن له ناکۆکیگه لی ناو بیره کانی فه لسه فه ی روشنگه ربیه وه سه بارهت به تاکه که سی ئه بسترکت سه رچاوه ده گریته، بیرى سه بارهت به ئازادی، یه کسانى و برایه تی هه موو مرۆقه کان به مه شقیکی رووناکییری واوه پیوسته که مرۆقه کان ده گوریت به کومه له کۆبییه کی نمونه ی

جنس و دستەلات

لەش و جنس

ئېمەى مەروۇف كە وەك لەش و وەك جنس لە ئاستى رۆژانەدا ھەين شتتېكى بەلگەنەوېستە. ئېمە ناتوانېن بېر لە بوونېك لەدەرەوھى ھەبوونى جنسدا بکەينەوھ و ھەروا ناشتوانېن بېر لە بوونېكېش لە دەرەوھى لەشدا بکەينەوھ. لەش و جنسى ئېمە ئەوھن، لەوھش دەچېت خۆيان روون بن، كە بناخەى بايولۆژىي ژياغانن و كە دەمانكەن بەئافرەت يان بەپياو.

لېتوتېزېنەوھى مېژووبى لەسەر لەشېينى و جنسېينى لە مېژوودا ئەوھ نېشان دەدات كە ئەوھى ئېستا بەراستىيەكى گومان ھەلنەگر دادەنرېت - كە ئافرەت و پياو دوو جۆر جنسى لېكجوداى بايولۆژىين - لەمېژ نېيە ئاوا روونە.

مېژووناسى ئەمريكى، توماس لاکوهر (1990) Thomas Laqueur دەلېت كە لە مېژووى خۆرئاواييدا دوو شېوھى تەواو لېكجودا بۆ لەشېينى و جنسېينى ھەن و ئەوجا لەسەر ئەو بناخەيە دوو ناوى لەمە ناوھ، مۆدېلى يەكجنسىيە و مۆدېلى دووجنسىيە. مۆدېلى يەكجنسىيە بە واتايە كە لە وجودا تەنيا يەك دانە جنس ھەيە - جنسى پياو. ئافرەت لېرەدا سەر بەجنسېكى تايبەت بەخۆى نېيە. جنسى ئافرەت تەنيا زركۆپىيەكى جنسى پياوھ و لەشېشى زركۆپىيەكى لەشى پياوھ. ئەم جۆرە لەشېينىيە لە دەمى ئەنتىكدا برەودار بوو تا لەناو سەدەى ھەژدەھەمدا جېي بەمۆدېلى دوو جنسىلى لېژبوو.

مۆدېلى دوو جنسىيش تېروانىنە مۆدېرنەكەيە لەلەش كە جياوازىي جنسىيە، واتە ھەبوونى دوو جنس، بە شتتېكى حاشا ھەلنەگر دادەنرېت.

گەردوونىي (پروئتوتېيېكى ئيونىفىتير سالىي). لەو مەشقە رووناكبېريەوھ ئەو گەرفتە پەيدا دەبېت كە چۆن ئەم كۆپىيانەى نمونە گەردوونىيەكە لېك جودا بکرتېنەوھ. جۆن تاكەكەس دەتوانېت تاكەكەسىكى تايبەتى بېت ئەگەر تاكەكەس بۆ ئەوھى بتوانېت تاكەكەس بېت، ناچار بېت لەگشت تاكەكانى دېكە بچېت؟

پروئفىسۆر جوان سكات ئاماژە دەكات كە چارەسەرەكە بۆ فەيلەسوفانى سەردەمى روئشنگەرىي ئافرەت بوو. بەدەرھاوېشتنى ئافرەت لەناو سېستەمى روئشنگەرىيەكدا - لەبەرئەوھى بەكۆپىيەكى ھاوئمونەى پياو دانەدەنرا - بوو بەئەلقە ونبووەكە. لەو جېيەى لەوھپېشى كە دەر لە سېستەمەكە بۆى ديارى كرابوو، لەدەرەوھى براپەتېيەكەدا، ئافرەت بوو بەئەوھى دېكە، ئافرەت بوو بەجەستەى جياوازىيەكە، كرا بەو جياوازىيەى كە ئەركى ئەوھى پېدرا ھەبوونى تاكەكەسىتى تاكەكەسىي پياو بسەلمېت.

بەو شېوھىە ئافرەتان دەكەونە ناوھراستى ناكۆكى (پارادۆكسى) سېياسەتەوھ. بۆ ئەوھى بېن بەتاكەكەس و وەك تاكەكەس بېينرېن دەبېت واز لە ئافرەتېتى خۆيان بھېنن. ئەگەر بېت و ھەر پې لەسەر ئافرەتېتى خۆيان دابگرن، دەبېت واز لەھەموو ھىوايەكى بەتاكەكەسبوون بھېنن. بەلام ئەم ناكۆكېيە ھى ئافرەتان نېيە، ناكۆكېيەكە سەرەنجامى سېستەمىكى سېياسىيە كە لەسەر شارنەوھى پېوھندى نېوان جنس و دەستەلات دامەزراوھ.

ئافره تان و پياوان دوو جهمسههري دژ به يهك، واته دوو لايه نى بهروئاوه ژوو هكهن (دايكاته من) و خودى ئەم پيداگرتنه بهروئاوه ژووش دهگه رپته وه بۆ باسه بايولۆژيه كه و قامك دهخاته سهر "سروشتيكى" نه بزوا و نه گۆر.

ئەريستۆي فهيله سوف يه كيكه له وانه ي باسى مۆدېلى يه كجنسيي كردووه. ئەريستۆ ده نووسيت كه فاگيناى (ناوزيى) ئافرهت له راستييدا كيرتيكى ناوه كيبى ئاوه ژوو دانراوه. تۆوى پياو به رامبهه به خوئينى مههكى مانگانەى ژنانه. ژنان به هۆى ئەوه وه كه پلهى گهرمىي له شيان نزمه ناتوانن ئەو خوينه بكوئينن تا ببيت تۆويكى سپى.

هه مان جۆره تيبينى له و كتيبانه دا كه له سهردهمى رينيسانسدا له سهه زانستى توپكارين (ئەناتۆمىي) دهرده پردرپنه وه. له م كتيبانه دا ناوزيى ئافره تان وهك كۆبييه كى بۆ ناوه وه و سهه به ره خواري كيرى پياوان چوپندراوه. فاگينا كيره، مندالدان له راستييدا گونيكه و هيلكه دانه كانيش كېسه ي مه نين (شه هوه تن). (Laqueur ۱۹۹۰)

كاتيك مۆدېلى دوو جنسيى توانى جيبى مۆدېلى يه كجنسيى بگريته وه به هۆى كارتيكردى ليشاوى ئەو بيهه مۆدېرن و كولتور ييهى خوړئاواوه بوو كه به ره وشنه گه ريبى ناسراوه و كه لاني كه م بووه مايه ي سه ره له داني زانستى سروشتيى، به لام خو مۆدېلى يه كجنسيى نهك هه ر يه كسه ر ون نه بوو و به لكو تا سه ده ي بيسته هه ميش هه ر به رده وام بوو. كه ئەو دوو مۆدېله يه كتر ره ت ناكه نه وه و ده توانن پيكه وه بگونجېن له تيرپوانيني سيگمۆن فرۆبيدا (۱۹۳۱) Sigmund Freud دهرده كه وپت كه سه بهاره ت به وه يه چۆن ساختمانى له شى ئافره ت كار ده كاته سهر گه شه ي ده روونيبى ئافره تان.

باسه كه ي فرۆيد له مه ر ئافره ت له وپوه سه رچاوه ده گريته كه له راستييدا جياوازيه كى جنسيى له نيتوان كيژان و كوراني بچكۆله دا نيبه .

جياوازيه كه بۆ يه كه م جار له قوناغى فاليسييه وه^(۱۳) Phallician Phase دهست پي ده كات. كچان ئەو دهم به كير -ۆكه كه ي penis-mini خويان، واته قيتكه ي خويان، ئاشنا ده بن. فرۆيد پيى وايه كه له راستييدا جيبى خويه تى كه ئەم قيتكه يه وهك جيجرى كير ببينرپت.

تا ئەو وينده رپى، بۆچونه كه ي فرۆيد له هه ره نيزيكيه وه ده كه وپته خانە ي مۆدېلى يه كجنسييه وه: كچۆله يهك لايه نه پيچه وانه كه ي پياو نيبه، به لكو ئەو كچۆله يه پياوۆكه يه كه Man -mini. دياره "كيري" ئەو كچۆله يه ئيستا به و شپوه يه ي كه هه يه تى له و قوناخه يدا بچووكه، به لام هه ر به شپوه ي جۆره ئەسلييه كه كار ده كات.

كاتيك كيرۆله كه ده گاته قوناخى ئودپيال^(۱۴) Odipal phase بۆي دهرده كه وپت كه ئەوه ي هه يه تى له راستييدا كيرتيكى راست نيبه. ئا له م ساته دايه كه ئيره يى بردن به كير په يدا ده پيى و خه مۆكيى خه سين لاي ئافره ت بناخه داده نيپت. كه واته چاره نووسى ئافره ت ئەوه يه كه هه م ئەو شته ي نه پيى و كه هاوكا تيبش له و ترسه دا بژى كه ئەو تۆزه شى له كيس بچپت كه هه رگيز له راستييدا نه يبووه. هه روه ها فرۆيد پيى وايه كه

---

(۱۳) قوناخى فاليسيى phallician phase ئەو قوناخه يه كه ميتر مندال خوئ تيدا ده ناسپت.

(۱۴) قوناخى ئودپيال Odipal phase ئەو قوناخه يه كه به پيى فرۆيد كور ئاشقى دا يكي خوئ ده پيىت. فرۆيد ئەم دهسته واژه يه له داستانى ئودپ پاشا كه داستانيكى يونانى كۆنه، خواستووه. له و داستانه دا "ئودپ" به منداليى له دا يك و باوكى خوئ داده برپندرپت و كه گه وه ره ده پيىت پاشا، كه باوكى خويه تى، بي ئەوه ي بزانيته ده كوژپت و شازن، دا يكي خوئ، بي ئەوه ي بزانيته دا يكي خويه تى، ده يه نيپت. كاتيك كه راستييه كه ي بۆ دهرده كه وپت تازه چهند منداليكى له دا يكي خوئ بووه. بۆ سزادانى خوئ به شان يه كى زپ هه ر دوو چاوى خوئ كوپر ده كات. فرۆيد له م داستانه وه دهسته واژه ي "قوناغى ئودپ" و "گريسى ئودپ" ي داهيناوه.

ئافرهت به هۆی "لاوازی گه لوگونیه وه" به شپوهیه کی په سه ندمه ند ناتوانیت گرتی ئودیپوس لای خۆی چاره بکات. له بهرته وهیه که ئافرهت منی بالا Superego له هاو ئاستی هی پیاو دا په پیداکات. ئه مهش وا دهکات که ئافرهتانه هه مان هه ستیان بو ره وایه تی نییه که پیاوان هه بانه. بهو شپوهیه دهروونی ئافرهت مۆکی ئیره یی هه لگرتوه. ئه مه ئیره ییه که ره گی ده گه رپته وه بو ئه وهی که ئافرهتانه بی کیرن.

له روانگی مۆدیلی به کجنسی و دوو جنسییه وه روونکردنه وه که ی فرۆید له مه ره گه شه ی شیکاری دهروونی (سیکۆته ناتومی) ئافرهتانه ئه وه ده گه یه نیت که ئافرهت ناچاره له پیاو وکه یه کی مۆدیلی به کجنسییه وه که کیرۆکه یه کی هه یه خۆی بگۆریت به دژه پیاویکی دژه کیری ناو مۆدیلی دوو جنسی، واته خۆی بکات به ئافرهتانه کوزدار.

له لای مندالانی بچووک، به پتی مۆدیلی به کجنسییه که، هه یچ جوژه جیاوازییه کی بنه ره تی نییه، به لام کاتیک کچان گه وه ده بن ناچار ده کردین گرتی نزمپله بی ئه ندامی زاوژیان وا چاره بکه ن که، به پتی مۆدیله دوو جنسییه که، خو بکه ن به پچه وانه ی پیاو. بو ئه وهی ئافرهت بتوانیت ئافرهتانه "راسته قینه" بیت ده بیت چاره یه ک بو نه بوونی ئامرازی زاووزتی نیرینه، بو خۆی بدۆزیتته وه.

دید سیگمۆن فرۆید له له شهی ئافرهت نیشانی ده دات که چۆن هه ره دوو مۆدیله که ی به کجنسییه و دوو جنسییه - له گه ل ئه وه شدا که وه ک پچه وانه ی به کتر ده بنرتن - هه ردووکیان هه ره له روانینی پیاو وه سه رچاوه ده گرن. تیروانینه که دوو جوژه، یان ئه وه یه که ئافرهت پیاویکی پینه گه بیوه به کیریکی ئاوه ژووه وه، نه ک ده ره پریو. یاخود وه ک پچه وانه ی پیاو ده بنرتت که له بریتی کیر کوزی هه یه. له هه ردوو مۆدیله که دا ئه و ته نیا خاله ی که له به رچاوه ده گیریت ستاتووی (پله) پیاوه. پله ی پیاو، وه ک خاوه ن رۆلی سه ره کی پی به خشراوه، له هه ردوو مۆدیله که دا قابیلی

بزواندن نییه. له شهی ئافرهت به به رده وامی له پچه وانه ی گشتیه که دا وه ک ئه وی تایبهت و ئه وی لادهر ده خرته به رده ست. له و ریگایه وه که پیاو، تیتۆریانیه و ئه زمونیانه یه، ده ستی به سه ره "مروفت" - دا گرتوه، ئه وه هه ره ئافرهتانه که ده بیت روون بکیرته وه. ئه و روونکردنه وه و جیاوازییه پیاوان ناگرتته وه.

هه میشه جنسی ئافرهتانه که دروست ده کرتت، ئافرهتانه که ته گۆرییه کی (پۆلیکی) بۆشه. وا پیده چیت که هه ره ئافرهتانه خاوه نی "جنسیک" بیت، چونکه خودی پۆلینکردنه که خۆی وه ک ئه و لایه نه ی پته وندی کۆمه لایه تی پیناسه کراوه که له سه ره بناخه ی جیاوازی نیوان جنسه کان دامه زراوه و که هه میشه پته و ره که ی (ستانده رده که ی) پیاو بووه. (۲۲: ۱۹۹۰) Laquer

سه رباری ئه وهی که چۆن به درتیرایی مپژوو له شهی ئافرهتانه باسی لپوه کراوه و خه ملتیندراوه، هه میشه هه ره بو ئه وه به کار براوه که زه مینه بو ئاست نزمی ئافرهتانه ته خت بکات. ئه وه پیاوه که پته و ره (نۆرمه) جا ئیتر ئافرهتانه وه ک پیاو وکه یه ک یان وه ک پچه وانه ی پیاو ببینرتت. ئه رستۆ ده توانیت، هاوکات که مۆدیله به کجنسییه که په سه ند ده کات، جه ختیش له سه ره ئه وه بکات که ئه رکی هه ره سه ره کی ئافرهتانه خۆنه واندنیتته له به رده م و بو ویستی پیاوه که ی. هه ره به و شپوه یه ش ئه مرۆ گۆتویتکارانی کۆمه لایه تی له روانگی مۆدیله دوو جنسییه که وه ده توانن پیدابگرن که ئه و دۆخه بایۆلۆژییه ی که ئافرهتانه هه یانه ئۆتۆماتیکیی وایان لای ده کات زیاتر بو چین، رنیه نه وه ی به ری دار و چینیه وه ی دانه ویله بگۆنچین وه ک له بریاردانی هۆشمه ندانه و شیکردنه وه ی پرسی ماتماتیک (Uvnas 31:1994) (Moberg & Robert)

جنس، جیندەر و دەستەلات

لیکۆلینەوه لەسەر لەشبینی و جنسبینی لە میژووی خۆرئاواییدا یەک بیری ناوەندی فیمینستی بەدروست دەسەلمینیت کە ئەمەیه: جنس شتیکە کە دەبیت وەک سیاسیی ببنریت، چونکە بێ مەجاز پەوابییتی بەپلە نزمیی ئافرهتان و بەپلە بەرزیی پیاوان دەدات. هەر چیبەک کە لە دەمیکی تاییهتی میژوویدا بە "بایۆلۆژی" یان بە "سرووستی" دادەنریت پتویستە هەمیشە بخرتتە چوارچێوەی پرووانگە یەکی دەستەلاتەوه. ئەمە "بەلگە زانستیەکانی" ۱۹۰۰- کانیس دەگریتەوه کە پێیان دادەگرت گوایه هیلکەدانەکانی ژنان و شک هەلدین ئەگەر بیت و خۆیان بەخویندنی بالاوه خەریک بکەن، ئەمڕۆش "لیکۆلینەوه" -ی واما دەخرتتە بەر دەست کە گوایه شیردان دەبیتە هۆی کە مکردنەوهی توانستی هۆشمەندی ئافرهتان (Borelius ۱۹۸۹ Eagle Russet ۱۹۹۳).

ئەو بیرە کە جەخت لەسەر ئەوه دەکات کە لەش بایۆلۆژی و دەستەلاتی کۆمەڵایەتی - سیاسی پتیکەوه بەندن لە گەلیک لاوه بەگژ شپۆهەکانی بایۆلۆژی چارەنووسسازدا biological determinism دەچیت، ئەو بیرە بەگژ ئەو خۆروونکردنەوهیەدا دەچیت کە پلەنزمیی ئافرهتان بەهەبوونی مندالداوە و پلەبەرزیی پیاوانیش بەهەرەمەیتانی مەنییهوه (شەهوەتەوه) دەبەستتەوه. بەلام پتۆهەندی نیوان جنس و دەستەلات چۆن دەردەکەوت و چۆن لە جیاوازییه جنسییه کۆنکرتتییهکان بگەیریت و تیتۆریانە مامەلەیان لەگەلدا بکرت، لە گۆتۆی فیمینستیدا ناکۆکی زۆری ناوەتەوه. ئایا هەر بەهیچ شپۆهەیک دەشیت کە لەسەر خودی جنس، لەسەر جیاوازیی بایۆلۆژیانە جنس، ئاخاوتن بکرت، یاخود جنس و بەندیارییهکانی جنس بێ هیچ ئەملاولایەک بەمڕۆقبوونەوه پتویستە و ئەوش بەو واتایە دیت بونیادیکی کۆمەڵایەتی هەیه!؟

فیمینستییهکان لەو رێگایهوه مامەلەیان لەگەل ئەم پرسانەدا کردووه کە چەمکیکی تاییهت، واتە جیندەر، دابھین بۆ ئەوهی بتوانن کە دروست ئەو لایەنە کۆمەلگەیی و کۆمەلایەتیانە جنس بەهیننە ناو باسەوه کە هەن. لە سالانی ۱۹۷۰-کان لە وێژە فیمینستی ئەنگلۆسیکسیدا دەست کرا بەکارهینانی چەمکی جیندەر لەناو سالانی ۱۹۸۰ - کانیسدا ئەو چەمکە هینرایە سویدیشەوه. لەناو بیاریانی فیمینستی جودادا پیناسە جیندەر جیاوازه. چەمکی جیندەر بەگشتی بۆ دیاریکردنی واتا کۆمەلایەتییه کە جنس یاخود بۆ لیکدانەوهی جنسی بایۆلۆژی بەکاردهبریت.

یەکیک لە زووترین پیناسەکانی چەمکی جیندەر هی گایل رۆبیین Gayle Rubin -ی ئەنترۆپۆلۆژە. سیستەمی جیندەر هەموو ئەو پتۆهەندییه کۆمەلایەتیانە گرتووتە خۆی کە لە جیاوازیی جنسی بایۆلۆژییهوه سەرچاوه دەگرن. گایل لەسالی ۱۹۷۵دا دەنووسیت کە:

سیکس هەر سیکسه، بەلام چی بەسیکس دادەنریت ئەوه بەتەواوی و کولتوریا دەستنیشان کراوه و هیلراوتەوه. هەموو کۆمەلگەیه کیش سیستەمی سیکس/جیندەری خۆی هەیه. سیستەمی سیکس/جیندەر بریتییه لە کۆمەلایەتی داب و دەستوور کە بەهۆیانەوه کەرەستە خاوه بایۆلۆژییه کە سیکس مڕۆف و زیدخستتەوه، بەدەستتۆهردانی کۆمەلایەتی و بەتاکاری نەریتی جودای پەسەندکراو، شپۆهە پیدراو، جا ئیتر هەندیک لەو نەریتەندییه با چەندیش بێ مانا بن. (Rubin 1975:165).

لەم پیناسەیدا بایۆلۆژی و جیاوازییه جنسییه لەشبییه کە وەک شپۆهەیک کەرەستە و وەک بناخەیک ئاماری بۆ سیستەمی جیندەر نیشان دەدریت. بایۆلۆژی کەرەستە خاوی سیستەمی جیندەرە. ئەو گرفتانهی کە لەم

پیناسه یه وه په یددا دهن ئەوهن که چۆن و که ئەگەر شیواو بیت بتوانین سنوورپکی دیار له نیوان خودی بایۆلۆژی و لیکدانه وه کۆمه لایه تییه که بۆ بایۆلۆژی، دابنیتین. جوۆری تیگه یشتنه کان له سهر بایۆلۆژی له نیوان کولتووری جودا و قوئاغی جیاوازا ده گۆریت. بایۆلۆژی شتیکی یه کجاری و بریتراوه نییه و به پپی کات ده گۆریت.

له گه ل ئەمه شدا پتویست ناکات که چه مکی جیندهر به ته و او ی وه ک پیناسه یه کی کۆمه لایه تی بۆ جیاوازی جنسی بایۆلۆژی ببینریت. جیندهر ته نانه ت له لایه ن ئەو بیریارانه شه وه به کار ده بریت که خودی جنسپۆلینیی فیزیککی / بایۆلۆژی وه ک شتیکی ته و او له رووی کۆمه لایه تییه وه ساختمیندراو ده بیین، وه ک شتیکی که مرۆف دروستی ده کات. سوزانه کيسلەر Suzanne Kessler و ویندی ماکیئنا Wendy (۱۹۹۵) Mckenna ئەو بیر، که جیندهر لیکدانه وه یه کی کۆمه لایه تی بیت بۆ جیاوازی جنسی (بایۆلۆژی)، سه ره وین ده کهن و به شتیه وه کی دیکه نیشانی ده دن. سوزانه و ویندی به پپچه وانه وه له سه ره ئەوه پپ داده گرن که جیندهر "له پپشدا" دیت، و جیاوازیه جنسییه له شیه که له لایه ن ئەو تیگه یشتانه وه دیاری کراوه که له سه ره جیندهر ههن. بپرۆکه کان سه باره ت به هه بوونی جیاوازی جنس وه ک بلپین "پپش" له واقیعه که ههن. ئەوه تیگه یشتنی ئیمه ی مرۆف خۆمانه له جنس که بریار ده دات چۆن واقیع لیک ده ده ینه وه و خودی واقیعه که نییه که بریار له سه ره لیکدانه وه کانی ئیمه ی مرۆف ده دات.

که واته له راستییدا فیزینۆمی مرۆف نابیت به هیچ جوۆره بناخه یه کی سه قامگیر بۆ ئەو لیکدانه وه یه که ئەو دوو جنسه ههر بایۆلۆژیککیانه ده بیت وا بن و ههم راسته وراست پپچه وانه ی یه کتریش (دایکاته م) بن. به هیچ شتیه وه کی هیچ خه سله تگه لیککی فیزیککی نییه که به ته نیا بریار له سه ره به ندیواری جنس بدات. پیاوان ههر هه موویان مه نیدار

(سپیرمدار) نیین و ئافره تان ههر هه موویان هیلکه دار نیین. جیاوازیه کان له نیوان پیکهاته کرۆمۆسۆمییه کانی ئافره تان و پیاواندا پپچه وانه (دایکاته میی) نیین و هۆرمۆنه جنسییه کانیش تایه ت به یه کتیک له جنسه کان نیین. شایه ت بتوانریت پپوه ره فیزیککیه کان بۆ ئەوه به کار برین که چی پیاویک له ئافره تیک جیا ده کاته وه، به لام ئەم پپوه رانه ههر خۆیان زاده ی چۆنیه تی تیگه یشتن له جیندهر. بۆ ئەوه ی بتوانین بوونی راسته قینه ی ئافره تان له پیاوان جودا بکه ینه وه پشت به و بهر تیگه یشتنه ده به ستین که به ته نیا ههر ئەو دوو جنسه ههن - جوۆری دیکه نییه - و جیاوازیه که شیان پپوه نده به و روو که شه تایه تییه ی و جوو دیانه وه. (Kessler & Mckenna ۱۹۸۵).

زانینی زانستیانه وه لامی پرسیاری "چ شتیکی مرۆفیک ده کات به پیاو یان به ئافره ت؟" ناداته وه. به لکو ره وایه تی (مه شروعییه ت) ده دات به و زانیارییه ی (ههروه ها پپ ده چیت زه مینه شی بۆ فه راهه م بکات) که ده میکه هه یه و له به رده ستدایه سه باره ت به وه ی مرۆفیک ئیتر یان ئافره ته یان پیاو که ئەسله ن هیچ زه حمه ت نییه ئەو دوو جنسه له یه ک جیا بکرینه وه. هه بوونی جیاوازیه بایۆلۆژی، سایکۆلۆژی و کۆمه لایه تییه کان به ره و دوو جنسبینیمان نابهن، به لکو خودی ئەو دوو جنسبینینییه که ههر له سه ره تاوه هه مانه دیت و هه بوونی جیاوازی بایۆلۆژی، سایکۆلۆژی و کۆمه لایه تییمان بۆ "ده دۆزیتسه وه" (Kessler & Mckenna 1985:163)

تیگه یشتن له وه ی که واتای جنس و به جنسیکه وه گریدران دیارده یه کی کۆمه لایه تییه، واته شتیکیه که کۆمه لگا دروستی ده کات له تیئۆری فیمینستییدا به ردی بناخه یه. کيسلەر و ماکیئنا Mckenna & Kessler ههنگاویکی زیاتر ده نین و ده لپین ههر خودی ئەو بیره که جنس وه ک

راسته‌قینه‌یه‌کی فیسسیۆلۆژیی دادەنیت خۆی ساختاریکی کۆمه‌لییانیه. فیمینیسستانی دیکه بیره‌که هینده‌ی تریش ده‌به‌نه پیش و ده‌لین گرنکه که به‌ته‌واوی ده‌ست له‌و بیره‌ه‌ل بگيریت که باس له‌هه‌بوونی راسته‌قینه‌یه‌ک ده‌کات "له‌ژیر" ئەو باسانه‌دا که له‌سه‌ر جیا‌وازیی جنس و له‌شن.

کاریکی سه‌خته دژ به‌و حەزی پرسینه بووه‌ستریت و نه‌پرسریت، "به‌راستی ئەو جیا‌وازییانه، ئیتر له‌ژیر هەر هه‌موو ئەو باسانه‌وه که ههن، کامانه‌ن که له‌نیوان پیاوان و ئافره‌تاندا ههن". ئەوه‌سی ئیمه‌ وه‌ک زانستکار و وه‌ک فیمینیسیت پیوسته‌ دهنگیکی بده‌ینی ئەوه‌یه که نه‌شتیکی وا هه‌یه و نه‌ شوینیکی وا که ناوی له‌ ژیر هەر هه‌موویوه‌ بیت. (Star, qou. Haraway 1981:476).

واتای پیا‌وبوون یان ئافره‌تبوون له‌هه‌موو شتیکی داده‌پر‌دریت که پیوه‌ندی به‌بایۆلۆژی یان له‌شه‌وه هه‌یه. ئەگەر واقیع له‌سه‌ره‌تاسه‌رییدا به‌ته‌واوی وه‌ک ده‌رپرینیکی له‌ زماندا بنیاتنراو بیئریت، ئەوه‌ بی‌گومان ئەم تیروانینه‌ ده‌بیت هه‌روه‌ها له‌شی مرۆفیش بگریته‌وه. ئەو بیره‌ی واداده‌نیت که شتیکی "له‌ده‌ره‌وه‌ی" بۆچوونی مرۆفدا هه‌یه، هەر خۆی له‌خۆیدا بۆچوونیکی مرۆفیه.

به‌م روانگه‌یه‌ چه‌مکی جینده‌ر بۆ مانادان به‌و ره‌فتار و ویناکردن و کردارانه‌ به‌کار ده‌برین که له‌هه‌له‌په‌دان بیسه‌لمین که جنس به‌راستی بوونی هه‌یه. جودی بوتله‌ر (۱۹۹۳) Judith Butler ده‌نوسیت کاتیکی فیمینیزم واقیعی پۆلینی جنس به‌شتیکی دروست وه‌ر‌بگریت به‌و کاره‌ نیزامی جینده‌ر به‌هیز ده‌کات له‌ جیی ئەوه‌ی هه‌ول بدات هه‌لی بووه‌شیینیه‌وه. ئیمه‌ له‌بریتی ئەوه‌ ده‌بیت له‌خۆمان پرسیین که کاتیکی پۆلینی ئافره‌تان و پیا‌وانمان قبول بیت و به‌کاری به‌هین چ جوهره‌ پیوه‌ندگه‌لیکی ده‌سته‌لات ده‌به‌ینه پیش. پۆلینی جنس به‌ته‌واوی وه‌ک کرده‌ی کۆمه‌ل و زمان ده‌بیئریت: جنسیش به‌ته‌واوی هەر وه‌ک جینده‌ر

دروست کراوه. جنس به‌راستی له‌ناو که‌لله‌دایه، نه‌ک له‌به‌ینی رانه‌کاندا. به‌لام ئیفا لوند گریتن Eva Lundgren-ی سۆسیۆلۆژ (۱۹۹۳) پیی وایه‌ فیمینیزم به‌و شیوه‌یه له‌مه‌ترسییدا یه‌ بکه‌ویتته کۆلانیکی بنه‌ستی تیئۆرییه‌وه ئەگەر بیت و ئەو مانا کۆمه‌لایه‌تییه‌ی پۆلینکردنی جنس له‌ له‌ش و له‌ بایۆلۆژی دامالیت. کۆلانه‌ بنه‌سته‌که هەر هه‌مان شت ده‌بیت، هه‌م بۆ ئەوانه‌ی وه‌ک رۆبیین Robin پییان وایه‌ که بایۆلۆژی شتیکی چه‌سپاو و نه‌گۆره، هه‌م بۆ ئەوانه‌ش که هه‌بوونی واقیعی یه‌ک له‌شی بایۆلۆژی به‌دامه‌زرتیندراویکی کۆمه‌لایه‌تی داده‌نین. ئیفا لوندگریتن ده‌پرسیت مرۆف چۆن بتوانیت له‌زه‌بروزه‌نگی پیوه‌ست به‌سیکس بتوێتیته‌وه، وه‌ک زه‌وتکردنی سیکسی (۱۵)، ئینسیست (۱۶) و لیدان و سووکایه‌تی کردن به‌ئافره‌ت - بی‌ره‌چاوکردنی له‌ش و بایۆلۆژی؟ ئەو کاره‌ هه‌م له‌ پراکتیکدا نه‌شیاوه و هه‌م له‌ تیئۆرییدا بی‌به‌ره‌ که هه‌ول بدریت جنسی کۆمه‌لایه‌تی و بایۆلۆژی له‌یه‌کتر جیا بگریته‌وه.

زه‌وتکردنی سیکس ئاکاریکی ته‌واو زه‌بروزه‌نگ ئامیزی راسته‌قینه‌ی فیزیکیه‌ که ناکریت بچووک بگریته‌وه بۆ بونیادیکی کۆمه‌لایه‌تی. ئەوی بایۆلۆژی و ئەوی کۆمه‌لایه‌تییه‌ له‌ پیوه‌ندییه‌کی پیچه‌وانه‌دا (دایکاته‌مدا) نه‌ویستاون. هەر شتیکی وه‌ک بایۆلۆژی لیک بدریتته‌وه و شی بگریته‌وه روه‌یه‌کی کۆمه‌لایه‌تی هه‌یه و پیچه‌وانه‌که‌شی دروسته.

پروفیسۆر تۆریل موی Toril Moi -ش (۱۹۹۷) هه‌روه‌ها باس ده‌کات که چه‌ند سه‌خته جیا‌وازییه‌کی روون له‌ نیوان جنس و جینده‌ردا دا‌بئریت. تۆریل مۆی ده‌لێت که ئەو جیا‌وازیی دانانه‌ زۆر به‌هاسانی ده‌توانیت بیته‌ هۆی دروستبوونی دیتنیک که پیی وایه‌ ده‌شیت مرۆف به‌سه‌ر لایه‌نی جنس (۱۵) مه‌به‌ستم له‌ زه‌وتکردن ته‌جاوزه، واته‌ ده‌ستدریژکردنی سیکسی. (۱۶) Incest ئینسیست گانه‌خیزانی) یان پیوه‌ندی سیکسی ئەندامانی ناو خیزانیک له‌گه‌ل یه‌ک.

و جیندهردا دابهش بکریت. ئیثون هیردمان Yvonne Hirdman - یش هروهها ئەم جوړه دیتنه رەت دەکاتەوه. ئیثون هیردمان بە پیتی تیگه یشتنی خوئی له جیندهر دەیهوویت له لیکدانەوه کانیدا جیگای هەردوو پروانگه بایۆلۆژییه که و کۆمه لایه تییه کهش بکاتەوه: ئەم دووانه یه هەرگیز نابیت لیک دابریتن.

جیندهر شتییکه که پیوسته [...] "ئالۆتر" له چه مکی "جنسی کۆمه لایه تی" لیتی تیگه یریت. جنسی کۆمه لایه تی دروستکراویکی پر ناکۆکییه و به ناشکرا ناماژه بهوه دهکات که کۆی هەردوو یه کهی "جنس" + "کۆمه لایه تی" - یه، ههروهک ئەمه فۆرمولیکی ماتماتیکیی هاسان بیت، وهک چۆن $1+1=2$. بۆ تیگه یشتن له جیندهر پیوسته مروّف تی بگات که 1 و 1 دوو یه کهن که به راستی وجودیان نییه. ئەو یه کانه هەر نیین. به لکو ته نیا یه ک دانه دووان هه یه. هیردمان (Hirdman 1990:76)

گفتوگۆی فیمینیسیتییه کان سه بارهت به پیوه ندییه کانی نیوان ئەوی که کۆمه لایه تییه و ئەوی که بایۆلۆژییه زۆرن و لیکدانەوهی زۆر هه لده گرن. ئایا ئەم جوړه دابهشکردنه هەر هیج ماقولیییه کی تبدایه؟ ئەگەر وهلام نه خیره، ئایا ئەوه چ مانایه کی له سه ر تیگه یشتنی پۆلینی جنس هه یه؟ به لام ئەوی له گفتوگۆ فیمینیسیتییه کاندایا بناخه بییه ئەو تیگه یشتنه یه که ناکریت جنس/جیندهر له پیوه ندییه کانی دهسته لات جیابکریته وه.

جنس وهک نیزامی دهسته لات

که واته ناوه ندی تیئوری فیمینیسیتییه ئەوه یه که جنس و دهسته لات به شپوهیه ک پیکه وه گریدراون که ئافره تان سیسته ماتیکییانه بنده ست ده کریتن. ره وته (کۆنتیکسته) کۆمه لایه تی و سیاسیییه که مانا و بایه خی جیاوازی جنسی دروست دهکات، ده هیلتیه وه و ده گۆریت. بهو شپوهیه ش

پیوه ندییه جنسییه نابه رابه رکه کرده ی نیزامیکی دهسته لاتی کۆمه لایه تی و سیاسیییه.

فیمینیسیتی جوړاوجوړ به شپوهی جودا تیگه یشتنی خویمان له جنس وهک نیزامیکی دهسته لات ده رده برن. جیاوازییه کان له بابه ت ئەوه وه یه که چی بناخه ی نیزامی دهسته لاتی جنسگه رییه، ههروهها چۆن و له سه ر چ ئاستیک ئەو نیزامه ده هیلتیه وه و ده گۆردریت. ئیثون هیردمان Yvonne Hirdman چه مکیک به کار ده بات که پیتی ده لیت سیسته می جیندهر تا به هوی ئەوه وه بتوانیت باسی ئەو نیزامه له سه ر ئاستی سیسته میکی به رفراوان بکات.

سیسته می جیندهر ده بیت وهک ستروکتوریکی ده ینامیکی (وهک سیسته م) تیگه یریت؛ ناویکه بۆ "ته ونیک" له پرۆسه، دیارده، چه مک و چاوه پروانیی که له ریگای پیوه ندییه ناوه کی خویمان هوه شپوهیه ک له هیزیک ستروکتوری و ریساگه ریی دروست ده کهن. بهو شپوهیه سیسته می جیندهر بریتییه له نیزامیکی ستروکتوری جنس که له سه ر جیاوازی جنسیی دامه زراوه. ئەم نیزامه فره سه ره کییه ههروهها بووه به پیشمه رجی نیزامی کۆمه لایه تی و ریگه یشتنی دیکه ش له کۆمه لگادا. ریزه ندی کردنی مروّف له جیندهریدا بووه به بناخه بۆ نیزامه کۆمه لایه تی، ئابووری و سیاسیه کان. (Hirdman 1988:51)

سیسته می جیندهر له سه ر دوو پرئسیپی کۆله که یی یان "لۆژیکیی" به نده. یه که میان له یه ک دوور هیشتنه وهی دوو جنسه که یه، واته ئەو بیردی که نابیت چه مکی ئافره تی و پیاوانه تیکه ل بکریتن. لۆژیکه کی دیکه هیرارشی (پله داریی) جنسه، که پیاو وهک جوړه "ئاسایی - یه که" و ئافره تیش وهک جوړه "لادهر - ه که" شپوه یان پی دراوه. ههردوو لۆژیکه که پیکه وه گریدراون. هیرارشی جنس - ئەو راستیییه که پیاو کراوه به پیوه

بۆ جوړی مرؤث - خوئی بهو له یهک دوور راگرتنه ی دوو جنسه که، ئافرهت و پیاو، راگرتوه. (Hirdman 1988)

له تیئوری هیردماندا هاوکات که تیگه یشتن له سیسته می جیندهر به پله ی یه کهم به نده به وینا کردن، چاوه روانییه کان و مه زه نه ی بیره وه یه وه، ئهوا فیمینستانه دیکه باوه رپان وایه که ده بیت له ئاستیکه پتر کونکریتدا به دوا ی بنچینه ی نیزامه که دا بگه رپین؛ بۆ نمونه له کاردا، له که شی نه وه نانه ودها (خیزان) یان له ژبانی سیکسدا. ئه و فیمینستانه ی که کاریگه ری بیرى مارکسیستی و سوشیالیستی یان له سهره پی داده گرن که کار دابه شکردنی جنسیی ئه و ئامرازیه که له کومه لگادا پایه ی جودای پیاو و ئافرهت راده گرت. بناخه ی چه مکی پیاوانه و ژنانه له ویدایه که ئافره تان له بواری نه وه و خسته وه ی تاییه تییدا کارده کن، به رپرسیاری مال، مندال و پیرن، هاوکات که پیاوان له به ره مه یثانه "گشتییه که دا" کارده کن.

تپروانینییه مارکسیستییه که [...] ئه وه یه که ده توانریت راستی پیناسه کردنی پیاو و ئافرهت له دابه شکردنی جنسییانه ی کاردا پروون بکریته وه که له ناو کومه لیک ئاکار و هه لسوکه وت و دامه زراوه ی کومه لایه تی و کولتور ییدا جی پی دراوه. ئه مه ش ده کرت له به رده و امییدا بخرتنه ناو تیئورییه ک که ده توانریت دابه شکردنی جنسییانه ی / کومه لایه تی یانه ی کار پروون بکاته وه. [...] له کومه لگایه که دا که جیاوازی دابه شکردنی جنسییانه ی کار به رفراوانییه هه یه. ئه وا بی گومان پیناسه کردنی جیاوازی پیاوان و ئافره تانیش راستییه که. (Holmstrom 1984:465)

ئه گه ر دابه شکردنی کار له نیوان جنسه کاندایا و بکریته وه یان بگوردریت، ئه وا گورانی نیزامیکه دهسته لاتی جنسیی - کهم یان زورتر ئوتوماتیکه - شوین پیی ئه و گورانکارییه هه لده گرت. ئه گه ر هپچ

دابه شکردنیکه جنسییانه ی کار نه بوایه، ئه وا هپچ نیزامیکه دهسته لاتی هیرارشی جنسیی نه ده بوو.

له تیئوری فیمینیزمی رادیکالدا ژبانی سیکسی (سیکسیوالیتی) هه ر هه مان رۆلی ناوه ندییه هه یه وه ک چۆن له مارکسیزمدا کار هه یه تی. ژبانی سیکسی، به و شیوه یه ی که له کومه لگایه که دا شیوه ی پی ده ریت و مورکی بالاده ستی پیاوان هه لده گرت و ئامرازیکه له ده ستی پیاواندایه. ژبانی سیکسی هیزتیکه سرووشتی، غه ریزه یه کی ئازله یی یان ره مه کییه کی ساده نییه، به لکو پیکه یتر اوتیکه کومه لایه تی و سیاسییه که نیزامی دهسته لاتی جنسیی به پیته راده گرت. ئه م نیوپیتوه ندییه کومه لایه تی و سیاسییه له که شی خیزاندا، که شیک که ئافرهت تیایدا دوو چاری زه پروونگ و تیسه ره وندان ده بیت و، له رینگای پورنوگرافی (پروتگه ری)، سوزانیتی و فورمی دیکه ی به سیکسیکردنی هه موو شتیک و سووکایه تی پیکردنه وه، پرووده ات.

فیمینسته رادیکاله کان به م قسانه مه به ستیان ئه وه یه که دهسته لاتی پیاو له پیش هه موو شتیکدا له هه بوونی ئه و ماف و هه لانه دا خوئی ده رده خات که به هویانه وه پیاوان ده توانن و بویان هه یه پیناسه ی بکه ن که چی سیکسه و که سیکس بۆ ئه وه ی سیکس بیت ده بیت چۆن بیت. ئه م راستییه شتیکه که به روونی له دیدی گشتییدا له سه ر زه وتکردنی سیکسی به یان ده کرت. که زه وتکردن زه وتکردنه یان نا، به زه وتکردن دابنریت یان نا، شتیکه که به ته وای له روانگی پیاوه وه هه ل ده سه نگیندریت. ته نیا کاتیک زه وتکردن به زه وتکردن ده بینریت که پیاویک سیکس بکات هه رچه نده که به باشی حال بیت - پیاویکی واش ده بیت له و دۆخه دا ئه وه تی بگات - که ئافره ته که هه ر به راستی سیکس ناخواریت.

ته نانه ت کاتیک که هپچ نیشانه یه کیش دیار نه بیت که ئافره ته که

بهراستی خوازباری کردنی سیکسه، هەر وا دادهنریت که ئافرهتهکه سیکس دهخوازیت.

پیویست بهوه ناکات ئافرهتان بلتین «بهلتی» بوئوهی وادابنریت که سیکس دهخوازن.

نهخیر، "دۆخی ئاسایی" ئافرهتان ئهوهیه که بهبی هیچ ئهملاولایهک وا دادهنریت ههمیشه خوازباری سیکس کردن بن. تهنیا له و بارودۆخهدا که پیاوهکه حالی دهبیت که ئافرهتهکه له و دهمهدا له "دۆخه ئاساییهکهی خۆی" لای داوه، ئهوا سیکس به "زهوتکردن" دادهنریت. ئافرهتهکه خۆی له راستییدا چۆن لهرووداوهکهدا دهژی شتیکه ههگیز ناتوانیت له و پرپارهدا دهوری ههبیت که ئه و کاره بهزهوتکردن دابنریت یان نا.

لهکۆمهلگایهکی نابهرابهری جنسییدا سیکس دهبرینتیکی نۆرمی پیاوانهیه. ئهوهش ئه و نۆرمهیه که دۆخی بندهستی ئافرهتان بهشتیکی ههوهسههستین و زهوقههستین دهبینیت.

ئهوێ که دهبیت بهشپهپیناسهی ئافرهتان ئهوهیه که چی ههوهسی پیاو ههلهدستینیت، واته ههموو شتیکی ههموو ئافرهتیک. کیزه بهحهبا و بهئاپرووهکان، ئهوانهی بهسهرمۆر دادهنرین، ویتساو لهسهر ئه و پله سهکۆیه رهوشتییهی که ئاخربهکهی ههر لهسهری رادهکیشرتنه خوار "ئارهزووبزوتین". کیزه بهدروو و سۆزانیهکان توورهکه و "جووکهدرن" و شایانی ههر چیهکن لییان بکرتیت. بهکۆمهلایه تیکردنی جیندهر ئه و پرۆسهیهیه که تیایدا ئافرهتان وایان لی دهکرتیت خۆبان وهک بوونهوهری سیکسی بناسن، وهک بوونهوهرگهلیکی بو پیاوان دروستکراو، بهتاییهتیش بو بهکارهینانی کرداری سیکسی پیاوانه (Mac Kinnon 1989b:110) بهو جوړه فیمینیسته رادیکالهکان دین و دهپرسن بو دروست دهبیت لهژیانی سیکسدا بهراهری ههبیت، هاوکات که پیتوهندی بهراهری له

نیوان جنسهکاندا له هیچ بهشیکی دیکهی ژیاندا بوونی نییه. نیزامی دهستهلاتی جنسیی تا بهردهرگای هۆدهی نووستن نایهت و لهویدا بوهستیت، بهلکو بهپیتجهوانهوه دهشیت سهرکانیی ئه و نیزامه لهناو خودی پیتخهفدا بیت، پیادهکردنی دهستهلات شتیکی تاییهتی (شهخسی) نییه، پیادهکردنی دهستهلات پیادهکردنی سیاسهته. بهو شپهیه که سیکس دهبیت بهرهفتاریکی سیاسی و پۆرنوگرافیش دهبیت بهمهشتیکی سیاسی. فیمینیسست و نووسهری ئهمریکایی بهناوبانگ، ئهندریا دۆرکین لهم بارهیهوه دهلتیت:

"ههر شپهیهک له تهجاوهز بهلهشی ئافرهت دهتوانیت تامی کردنی سیکس بدات بهپیاو؛ ئهوهیه کرۆکی راستهقینهی پۆرنوگرافی" (Dworkin 1987:138)

تویشینهوهی فیمینیسستی ههیه ئه و بیره دهخاته ژیر پرسبار که پیتی وایه ههر بهتهنیا فشاری سیکسی و زهبروزهنگی پیتوهندی نیوان پیاوان و ئافرهتان مۆرکدار دهکن. ئهمان دهلتین که زهبروزهنگی سیکسی ههمیشه وهک ههپهشهیهک دژ بهئافرهتان ههر ههیه و لهئارادایه، تهنانهت له و کۆمهلگایانهشدا که بهرسمیی بهکسان و بهراهرن، بهلام ئهوه خودی زهبروزهنگهکه نییه که ئه و پیتوهندییانه خهسلهتدار دهکات. پرۆفیسۆری زانستی جیندهر، ئانا یوناسدۆتیر (Anna Jonasdottir 1992) له بری ئهوه پیتی وایه که خاله ناوهندییهکه ئهوهیه که ژن لهژیانی رۆژانهی خۆیدا ئهقین و میهری خۆی دهبهخشیت و که پیاوان سوودی بهئاوهژووی لی وهردهگرن. ئه و شپهیه پیتوهندییه سیکسواله کۆمهلایهتییهی ئهمرۆ ههیه و بهربلاوه ئهوهیه که هیتز و وزهی خۆشهویستی ئافرهتان، که ئازادانه دهیدهن و دهیسهخشن، پیاوان بهتهواوی ئاوهژوو کهلکی لی وهردهگرن. (Jonasdottir 1992:222)

به و شیوهیه هه‌ندی‌ک بیریار ئه و جوړه سی‌کس‌بینه‌یه وه‌ک پروویه‌کی ناوه‌ند له نیزامی ده‌سته‌لاتی جنسییدا ده‌بین و تیایدا قوول‌ده‌بنه‌وه. ته‌نانه‌ت له و تییئوره‌شدا که "به‌تیئوری سی‌کسی نابه‌جی" (۱۷) - queer theory "ناو ده‌پریت سی‌کس هه‌ر له و ناوه‌نده دانراوه. له‌م تییئوره‌شدا پیاو به‌پیده‌ریه‌ست داده‌نریت و کرۆکی تیئورییه‌که دژایه‌تی ئه و پیداکرتنه‌ی هیت‌ه‌رۆسی‌کسوالیتی (سی‌کسی جنسی پیچه‌وانه) ده‌کات که "خۆی به‌به‌ردی بناخه‌ی کۆمه‌لگا و کولتور داده‌نیت" (Kulick 1996:10)

"تیئوری سی‌کسی نابه‌جی queer theory" ره‌خنه له و پیداکرتن و بوچوونه ده‌گرت که پایه‌ی هیت‌ه‌رۆسی‌کوالیتی (سی‌کسی جنسی پیچه‌وانه) به‌وه‌وه ده‌به‌ستیتته‌وه که گوايه هیت‌ه‌رۆسی‌کسوالیتی پیدایستییه‌ک و بریارپکی سروشتییه و که ناسنامه‌ی مرۆف میژوو‌ییانه و کۆمه‌لایه‌تیانه شیوه‌ی پیدراوه. به و شیوه‌یه تیئوری سی‌کسی نابه‌جی له بری ئه‌وه‌ی سه‌رنج بخاته سه‌ر ئه‌وه‌ی که چۆن جنس و ده‌سته‌لات پیکه‌وه گرتدراون،

(۱۷) "تیئوری سی‌کسی نابه‌جی queer theory" بینه‌وبه‌ریه‌کی زۆر له‌سه‌ر مانای ئه‌م ناوه هه‌یه. وشه‌که که ئینگلیزییه له‌هه‌مان دۆخی خۆیدا هه‌م کرداره، هه‌م ناوه‌لناوه و هه‌م ناویشه به‌کۆمه‌لیک مانای جیاواز دیت، وه‌ک: سه‌یر، نات‌ه‌واو، گومانلیکراو، جیی گومان، به‌رهمز، بی‌نرخ، ساخته، حیز، قوندر، دووده‌کی و شتی دیکه. به‌لام تیئورییه‌که مه‌به‌ستیتی که هه‌موو شیوه‌یه‌کی سی‌کسی ئاسایی، وه‌ک هیت‌ه‌رۆسی‌کسوالی، که له‌لایه‌ن کۆمه‌لگاوه مۆزی په‌سه‌ندی لیدراوه، و شیوه‌کانی دیکه‌ی سی‌کسی سه‌قامگیر و وابه‌سته‌ی وه‌فاداری له‌به‌ینی ژن و پیاودا بخاته ژیر پرسیاره‌وه. من پیموايه که "تیئوری سی‌کسی نابه‌جی" وه‌رگت‌رانیکی دروسته له و رووه‌وه که تیئورییه‌که جه‌خت له‌سه‌ر ئه و جوړه پتیه‌ندییه سی‌کسانه، له پتیه‌ندی ده‌سته‌لاتی کۆمه‌لایه‌تی، سیاسی و هتد. دا، ده‌کات که هیت‌ه‌رۆسی‌کسوالیتی به‌نه‌ریت به "نابه‌جی" یان به "سه‌یر، خراب، به‌د" له‌قه‌له‌میان ده‌دات. تیئورییه‌که له‌زۆر لاره‌وه‌رۆشایی ده‌خاته سه‌ر تابوی سی‌کس له‌نیوان جوړه‌کانی ژنایی هاوجنسباز، دووده‌کی و قوندراندا.

سه‌رنج ده‌خاته سه‌ر ئه‌وه‌ی که چۆن سی‌کس‌بینه‌ی وه‌ک نیزامی‌کی کۆمه‌لایه‌تی هه‌م شیوه به‌جنس ده‌دات و هه‌م به‌ناسنامه‌ش.

فیمینستی جودا به‌شیوازی جیاواز وه‌لامی ئه و پرسیارانه ده‌داته‌وه که ده‌پرسن چی چاره‌نووسسازه بو نیزامی ده‌سته‌لاتی سی‌کسی، چۆن وه‌به‌ره‌م ده‌هیندریتته‌وه و چۆن ده‌گۆردریت. به‌لام فیمینستیستان هه‌موو له‌سه‌ر ئه‌وه کۆکن که ئه‌وه نیزامیکه - سیسته‌میکه - که ده‌سته‌لات به و شیوه‌یه نار‌ه‌وايه دابه‌ش ده‌کات. خالیکی دیکه‌ی بنچینه‌ی هاوبه‌ش ئه‌وه‌یه که ده‌لایت ئه و نیزامه (سیسته‌مه) بریار له‌سه‌ر پتیه‌ندییه‌کانی نیوان پیاوان و ئافره‌تان وه‌ک گرووی کۆمه‌لایه‌تی ده‌دات، ئه‌مه ئه‌وه ده‌گرتته‌وه که پله‌و پیناسه‌ی ئافره‌تیون که‌سی (شه‌خسی) نییه و شتی‌کیش نییه که ئافره‌تان بتوانن هه‌روا به‌هاسانی هه‌لیب‌ترین یان ره‌تی بکه‌نه‌وه.

هیچ ئافره‌تیک ناتوانیت له واتای به‌ئافره‌تیون له سیسته‌میکی به‌جنس‌کراوی کۆمه‌لایه‌تییدا ده‌ریاز بییت [...] (Mackinnon 1989b:104f).

تیئوری فیمینستی له و خاله‌وه پتیه‌لده‌گرت که جنس له بناخه‌دا پۆلینیکه که کۆمه‌لایه‌تی و سیاسیانه دروست کراوه. واتای جنس له پیکه‌وه پتیه‌ستبوونیکی کۆمه‌لایه‌تی و سیاسی بگۆردا به‌به‌رده‌وامیی دروست ده‌کردریت و ده‌هیلدریتته‌وه. هاوکات که ئه و جنسبه‌ندییه بووه/ده‌بییت به‌بناخه‌یه‌کی سه‌ره‌کیی بو ناسنامه‌کامان. جنسی مرۆف، پیاو‌بوون و ئافره‌تبوونمان، کاریگه‌رییه‌کی زیاتری هه‌یه، کاریگه‌رییه‌ک که هه‌م تاییه‌تییه و هه‌م سیاسییش، وه‌ک بو نمونه له ره‌نگی قژ یان شوینی نیشته‌جیبوونمان. کاتیک که مندالیک له دایک ده‌بییت به‌که‌م پرسیار که له باره‌یه‌وه ده‌کردریت له‌مه‌ر جنسه. "ئه‌وه [ده‌مه‌ی که کۆریه‌یه‌ک تیایدا به‌مرۆف ده‌کردریت ئه و ساته‌یه که پرسیری [ئایا کچه یان کوره‌؟] - ی تیدا وه‌لام ده‌دریتته‌وه" (Butler 1990:111).

تییینی:

۱- گفتوگۆی له مەر پینگه ی ئونتۆلۆژیای جیاوازی جنسدا هه ندیک جار له تیرمی دژبه یه کدا له نیوان ئیسیسیالیزم به رانه ر کۆنستروکتیفیزمدا ده کردریت. به ئیسیسیالیزم مه به ست له و پتو ابوونه یه که پتی وایه مومکینه هم له سه ر جنس وه ک خۆی بئاخپوریت و هم بشتوانریت نه و واتایه دیاری بکریت که جنس له راستیییدا هه یه تی. کۆنستروکتیفیزمه کان ده لێن نه مه مومکین نییه. واتای جنس و ته نانه ت جنس وه ک راسته قینه یه کی فیسۆلۆژی ساختمان دراویکی کۆمه لایه تییه. له م سالانه ی دوا ییدا بیربارانی زیاتر نه و هه لۆسته ده خه نه به رده ست که ده لێن دانانی جیاوازییه کی تیژ له نیوان ئیسیسیالیزم و کۆنستروکتیفیزمدا بئ هووده به و له راستییدا تیئۆری فیمینستی له پرسیارگه لی نه شیاودا قوفل ده دات. بۆ نمونه پروانه سارا دانوس (۱۹۹۵) و تۆریل مۆی (۱۹۹۷، ۱۹۹۴). Sara Dan- ius(1995) & Toril Moi(1994,1997)

۲- ئیمه به باشمان زانی که راسته و راست چه مکی جنس به کار به یین له به رته وه ی که له پرووی زمانه وانیه وه هاسانتر کاری له گه لدا ده کریت وه ک له چه مکی جێنده ر. له تیئۆری سیاسیدا چه مکی جنس به کار ده بردریت بئ نه وه ی که ناچارانه به شکردنیک له لیکدانه وه ی کۆمه لایه تی و راسته قینه ی بایۆلۆژییدا بکریت. بۆ زانیاری زیاتر پروانه Hirdman (۱۹۹۴) که به ئینگلیزی ده ست ده که ویت.

۳- ئالیسون ئیم یاگەر (۱۹۸۳) Alison M Jaggar فیمینیزم به سه ر چوار رتیازی لیبرال، مارکسیست، رادیکال و سۆشالیستییدا دابه ش ده کات. نه گه رچی نه م دابه شکردنه به ریلوانه ئاسایییه و نه و ناولیپنانانه ش رۆشناییکارن ئیمه له بری نه وه ی که به پله ی به که م بیین

و فیمینیزم به پتی نه و دابه شکردنه دابه ش بکه یین، هه ندیک گیروگرفتی ناوه ندییمان خستوه ته به رده ست.

۴- تیروانینیک له سه ر گه شه ی بیی "queer theory" تیئۆری سیکی نابه جئ" له جاگۆس Jagose (۱۹۹۶) دا هه یه. هه روه ها بشروانه:
4. 1996 Jmbada nordicastemanummer om queer teori, nr3

دو روونکردنه وه ی وه رگێر:

۱- قۆناخی فالیسیی Phallisian phase نه و قۆناخه یه که میترد مندال خۆی تیدا ده ناسیت.

۲- قۆناخی ئۆدیپال Odiplal phase نه و قۆناخه یه که به پتی فرۆید کور ئاشقی دایکی خۆی ده بییت. فرۆید نه م ده سته واژه یه ی له داستانی ئۆدیپ پاشا که داستانیکی یونانی کۆنه، خواستوه. له و داستانه دا "ئۆدیپ" به مندالیی له دایک و باوکی خۆی داده برپێندریت و که گه وره ده بییت پاشا، که باوکی خۆیه تی، بئ نه وه ی بزانییت ده کوژیت و شازن، دایکی خۆی، بئ نه وه ی بزانییت دایکی خۆیه تی، ده هیئیت. کاتیک که راستییه که ی بۆ ده رده که ویت تازه چه ند مندالیی له دایکی خۆی بووه. بۆ سزادانی خۆی به شانیه کی زیر هه ردوو چاوی خۆی کوپر ده کات. فرۆید له م داستانه وه ده سته واژه ی "قۆناخی ئۆدیپ" و "گریی ئۆدیپ" ی داهیناوه.

تاکه‌کەس، چین و جنس

تاکه‌کەس و چین

تیئۆری سیاسی نەریتی له تاکه‌کەسیکی گشتیی و جنس‌دیاره‌وه پێ هه‌لده‌گریت. به‌لام له لی‌تۆژنه‌وه‌یه‌کی وردتردا که تیایدا قول‌ده‌بیته‌وه دهرده‌که‌ویت که ئەو تاکه‌کەسه گشتییه پیاوه. تیئۆریگه‌لی‌تیکیش که ته‌نیا پیاوان تیایدا نشته‌جین هه‌ندیک دژواری له‌گه‌ل‌خوێانداندا دین کاتی‌ک که له پێوه‌ندی نیوان جنس و ده‌سته‌لات ده‌تۆژیته‌وه. به‌و شێوه‌یه‌وه پێوه‌ندی تیئۆری فی‌مینیستی خالیکی ناوه‌ندیی ئه‌وه‌یه‌وه‌ی روونی بکاته‌وه که به‌چ شێوه‌یه‌ک چه‌مکی گرنگی وه‌ک تاکه‌کەس و هاوولاتی نۆرمه‌که‌یان پیاوه.

له‌وه‌ر‌ه‌خانه‌دا که له تیئۆری ره‌وایه‌تی کاربگه‌ری لی‌برال، جۆن راولس John Rawls (1971)، ده‌گیریت نیشان ده‌دریت که چۆن له‌پشت بی‌جنس‌بوونییه‌کی پێ له‌سه‌ر داگیراوه‌وه به‌لگه‌هینانه‌وه و بۆچوونی ئه‌ندروسی‌نتریکی (پیاوگه‌ری) شاردراره‌ته‌وه. هه‌لوێسته لی‌برالییه‌که ئه‌وه‌یه‌که مرۆف له بنچینه‌دا تاکه‌کەسیکی ئۆتۆنۆم و ئاوه‌زداره (ئه‌قلمه‌نده) و که ئه‌م پایه‌یه‌ش له کۆنتیکسته (دۆخگه‌له) کۆمه‌لایه‌تییه‌که‌یان و تاییه‌تمه‌ندییه‌که‌سییه‌کان گرنگتره. له تیئۆری راولسدا چه‌مکی تاکه‌کەس ناوه‌نده. دیدی راولس له‌سه‌ر تاکه‌کەس له‌پیش هه‌رشتیکدا له‌وه‌بیره‌وه ده‌ده‌بردیت که پێی ده‌گوترت دۆخی سه‌ره‌تایی "original position". "دۆخی سه‌ره‌تایی" پێوه‌ریکی لی‌کدانه‌وه‌یه‌وه بۆ مه‌زهنه و ئاشکرکردنی ئه‌و پرنسیپه‌ ره‌وایه‌ی که تاکه‌کەس له‌وه‌دۆخه‌دا هه‌لی ده‌بژیریت که خۆی تیا ده‌بینیته‌وه. ئه‌وجا به‌ئاماره

به‌هه‌ل‌بژاردی تاکه‌کەس راولس ئه‌و پرنسیپانه ده‌کات به‌ده‌لیل که پێی وایه جێی خۆیه‌تی کۆمه‌لگایه‌کی ره‌وا به‌رپوه‌به‌ن. له دۆخی سه‌ره‌تایییدا تاکه‌کەسه‌کان له‌پشت "په‌چه‌یه‌کی نه‌زانیه‌وه" (18) خۆده‌بیننه‌وه. تاکه‌کەس پێوسته هه‌موو تاییه‌تمه‌ندییه‌کی که‌سیتی خۆی بخاته‌وه و لاوه و هه‌موو شتی‌ک پشتگوێ بخات که له تاکه‌کەسی دیکه جودای ده‌کاته‌وه. تاکه‌کەسه‌کان به‌و شێوه‌یه‌وه له دۆخه سه‌ره‌تایییه‌که‌دا نازانن که خۆیان کێن. به‌لام راولس پێی وایه که ئەو تاکه‌کەسه‌کانه سه‌بارت به‌نه‌وه‌ی داها‌تووه هه‌ست به‌به‌رپرسیاری ده‌که‌ن و جێی خۆیه‌تی سه‌ره‌ری هه‌موو شتی‌ک وه‌ک سه‌روه‌ری خێزانه‌کان ببینن (1971:128).

ئه‌و ره‌خنه فی‌مینیستییه‌ی که له تیئۆرییه‌که‌ی راولس ده‌گیریت به‌زۆری له‌سه‌ر ئه‌وه‌یه‌که راولس سه‌روه‌ری خێزان ده‌ئاخیتته‌وه ناو ده‌لیه‌تانه‌که‌یه‌وه (Okun:1991). هه‌لبه‌ت سه‌روه‌ری خێزانی به‌نه‌ریت پیاوه. ده‌لیه‌تانه‌وه‌که‌ی ئه‌وه‌شی تێ ده‌که‌ویت که پێوه‌ندییه‌کانی ناو خێزان ده‌که‌ونه ئه‌و دیو مه‌ودای پرنسیپه‌ ره‌وایه‌یه‌که‌وه. له تیئۆری راولسدا خێزان له‌خودی خۆیدا ره‌وایه. ئه‌و پێوه‌ندییه‌کانی ناو ده‌سته‌لات که له خێزانداندا دروست ده‌کرینه‌وه، دابه‌شکردنی ده‌سته‌لات له ناو خێزانداندا و پرسی جۆراوجۆری وه‌کو چۆن مندالان کۆمه‌لایه‌تییه‌کان ده‌کردن به‌ئافه‌رت و به‌پیاوی گه‌وره‌سال به‌هیچ شێوه‌یه‌ک ناخرتنه‌ ژیر باسی جیددی و هینان و بردنه‌وه. ئه‌و ئه‌و پرسیاره‌ گرنگانه وه‌ک تاییه‌ت (که‌سی) و ناسیاسی ده‌بینیت.

فی‌مینیستییه‌کانی دیکه ره‌خنه‌یان له‌خودی ئه‌و چه‌مکه تاکه‌کەسییه‌ی به‌گشتکراره‌وه و له‌بیری راولس له‌سه‌ر هاومافییه‌ هه‌یه. راولس مه‌به‌ستییه‌ی که له دۆخی سه‌ره‌تایییدا هاومافییه‌ی له‌نیوان تاکه‌کەسه‌کاندا به‌رقه‌راره. ئه‌و هاومافییه‌ له‌وه‌ر‌ه‌گایه‌وه په‌یدا‌بووه که هیچ که‌سی‌ک

(18) veil of ignorance

سه‌بارت به‌خودی خوئی نازانیت. هه‌موو تاکه‌سه‌کان یه‌کسانن، ئەوان هه‌ر وه‌ک یه‌ک ئاو‌ه‌زدارن و به‌ته‌واوی هه‌ر وه‌ک یه‌ک بیره‌ده‌که‌نه‌وه. به‌لام پرسیاره‌که ئەوه‌یه ئایا چه‌مکی هاوما‌فیه‌که ناوه‌رۆکی خوئی له‌ده‌ست نادات کاتیک که هاوما‌فیه‌که له‌سه‌ر بناخه‌ی هاوشیوه‌یی دامه‌زراوه، که مرۆقه‌کان ده‌بیت هاوشیوه‌ بن تا هاوما‌ف بن (Ase 1993). پرسیاره‌که هه‌روه‌ها ئەمه‌شه ئە‌گه‌ر چه‌مکی هاوما‌فیه‌ی که له‌سه‌ر پرنسیپی هاوشیوه‌یی دامه‌زراویت، رزگارکه‌ری ئافه‌رتان ده‌بیت یاخود له‌جیاتنی ئەوه دیت و زیاتریش جی‌اوازییه‌کانی ده‌سته‌لات له‌نیوان جنسه‌کاندا ده‌شاریتته‌وه. (هه‌روه‌ها ب‌روانه‌ لاپه‌ره ٦٦).

بیریارانی دیکه‌ی لیبرال هه‌ر به‌و شیوه‌یه وه‌ک چۆن راولس ره‌خنه‌یان لیگی‌راوه له‌به‌رئه‌وه‌ی که وه‌ک پرسیکی ده‌سته‌لات و دادوه‌ری ناروانه‌ خیزان و پهنه‌ندی نیوان ئافه‌رتان و پیاوان. هه‌روه‌ها فیمینیس‌تگه‌ل ره‌خنه‌یان له‌مارکسیزم وه‌رگرتوه له‌به‌رئه‌وه‌ی به‌و شیوه‌یه‌ی وه‌ک ئەو باسی ده‌کات خیزان که‌شیکه (سفاریکه) که‌به‌هیچ هه‌لومه‌رجیک نه‌ده‌سته‌لاتنی تیدا‌یه‌و نه‌ناهاوسه‌نگی.

تیئوری مارکسیستی پێ‌دا‌ده‌گریت که مرۆف له‌پیکهاته‌ی کۆمه‌لایه‌تی خویدا پیناسه‌ ده‌کریت و که کۆمه‌لگا‌خه‌سه‌له‌ت‌گرتوی مملانی‌تی به‌رژه‌وه‌ندی نیوان چینه‌ جودا‌کانه. دانانی سروشتی مرۆف به‌کرده‌ی کۆمه‌ل بێ‌گومان هه‌روه‌ها خالیکی ده‌رکه‌وتوی فیمینیس‌تیشه، به‌لام تیئوری مارکسیستی وای دا‌ده‌نیت که مرۆف به‌پله‌ی یه‌که‌م له‌ریگای کاره‌که‌یه‌وه، له‌ریگای پیگه‌ی له‌ناو به‌ره‌مه‌پیناندا دیاری کراوه. کار کتومت وه‌ک کار له‌ناو به‌ره‌مه‌پینانی کۆمه‌لگایی و گشتییدا پیناسه‌ ده‌کریت. کاری نه‌وه‌خستنه‌وه‌ی (زاو‌زیکردنی) ئافه‌رتان له‌ماله‌وه‌ ده‌که‌و‌یتته‌ ئه‌ودیه‌و ئەوه‌ی که له‌تیئوری نه‌ریتی مارکسیستییدا به‌کار دا‌ده‌نریت. له‌به‌رئه‌وه‌ی که ئافه‌رتان نه‌که‌وتونه‌ته‌ ناو پیوه‌ندییه‌کی تایبه‌تی جو‌ره‌کانی به‌ره‌مه‌پینانه‌وه

ئه‌وا خو‌یان ناتوانن چینیک پیک به‌ینن. به‌و شیوه‌یه‌ ته‌نانه‌ت له‌ناو مارکسیزمیشدا چه‌مکی بناخه‌یی له‌خالی رینالیته‌ی پیا‌ونه‌وه‌ پیناسه‌ ده‌کر‌دیت. له‌مارکسیزمیشدا دو‌وباره‌ هه‌ر پیاو ئۆرمه‌.

فیمینیس‌تگه‌ل به‌شیوه‌ی جودا‌هه‌ولیان داوه‌ ئەو چه‌وتیه‌ له‌تیگه‌یشتنی مارکسیزم له‌جنس و له‌رۆلی جنس راست بکه‌نه‌وه. له‌به‌رئه‌وه‌ لی‌رده‌ا ئەم جو‌ره‌گۆتویژه‌ له‌چوارچیه‌ی مه‌ودا‌کانی جنس و چیندا ده‌خولیتته‌وه. پرسیاره‌کان له‌لایه‌که‌وه‌ ده‌باره‌ی ئەوه‌ن که له‌بنده‌سته‌یی ئافه‌رتان تیگه‌ین له‌خالی پیه‌له‌گرتن له‌و کاری جنسه‌ندییه‌وه‌ که هه‌یا‌نه‌ و که پیمان ده‌دریت، به‌ر له‌هه‌ر شتیک کاری نه‌وه‌خستنه‌وه‌ی مال‌ه‌وه‌ی بێ‌مو‌وچه‌یان، له‌لایه‌کی دیکه‌وه‌ تیگه‌ین که چۆن سیسته‌می سه‌رمایه‌داری و نیزامی ده‌سه‌لاتی جنسی پیکه‌وه‌ گر‌درا‌ون. ئەو فیمینیس‌تانه‌ پیمان وایه‌ که به‌زۆری به‌هۆی کاردا‌به‌شکردنی جنسییه‌وه‌یه‌ که بنده‌سته‌یی ئافه‌رتان ده‌هیل‌رتته‌وه، (به‌راوردی په‌ره‌ی ٣٧ بکه). ئەو پیوه‌ندییه‌ ئابووری ماددییه‌کانه‌ که فۆرم به‌خیزان ده‌دات و نمونه‌ی نه‌ریتی (ستیریوتایپ) پیاو و ئافه‌رت به‌ره‌م ده‌هینیت.

دا‌به‌شکردنی بێ‌ئه‌م‌لا‌ولای کار به‌پیتی جنس، دا‌هینانیکی کۆمه‌لایه‌تییه‌ که هه‌موو کۆمه‌لگا‌ناسراوه‌کان تیا‌یدا ها‌وبه‌شن، که هه‌م دوو شیوه‌ی جنسی ته‌واو جودا‌وه‌به‌ره‌م ده‌هینیت و هه‌م ناچاریشیان ده‌کات که له‌به‌ر هۆی ئابووری لیک نیتیک بینه‌وه. ئەمه‌ش ده‌بیت مایه‌ی بردنی پید‌ا‌ویستی ژبانی سیکسیان به‌ره‌و هیت‌رۆسیکسوالی‌بون که کۆمه‌ک به‌زامکردنی وه‌به‌ره‌مه‌پینانه‌وه‌ی بایۆلۆژی ده‌کات. له‌کۆمه‌لگا‌زیاتر له‌نمونه‌یییه‌کاندا، په‌نگه‌ زاو‌زینی بایۆلۆژیانه‌ به‌شیوه‌ی دیکه‌ی ته‌کنیکی دنیای بکریت، به‌لام وا پید‌ه‌چیت که دا‌به‌شکردنی کار به‌پیتی جنس تا ئە‌مرۆش چاره‌سه‌ریکی گه‌ردوونی بی‌ت. (Hartmann 1981:16)

به هر حال، ههول له تیگه یشتنی ژێردهستی ئافرهتان وا که پتوبسته به دابهشکردنی جنسیانە ی کارهوه به رهو لایه نی دیکه ده مانبات که له ژێر چهقی سه رنجدا ده خلیسکین. ئایا ده توانریت کۆنترۆلی پیاوان که له سه ر لهش و سیکسی ئافرهتان هه یانه وهک دابهشکردنیکی جنسیانە ی کار روون بکرتیه وه؟ گرفتێ دیکه ئه وهن که چۆن سیسته می به رهه مهیتانی سه رمایه داری و نیزامی دهسته لاتێ جنسی پیکه وه به ندن. ئایا ئه و دووانه سیسته میکی پیکه وه گریدراون و نیزامیکی دهسته لات دروست ده کهن، یاخود ئه وان دوو سیسته می جودان که هاوکاری یه ک ده کهن و یه کتری به هتیز ده کهن؟

ئه و زهحه تانه که دینه پینش کاتیکی ههول ده درتیت فیمینیزم و مارکسیزم پیکه وه گری بدرتیت (سینتیس بکرتین) له بنه رته دا سه باره ت به وهن که مروف چۆن ده توانریت له پتوهندی نیوان جنس و چین تی بگا. ئه زموونی چه مکی چینایه تیی مارکسیستی به ته واوی له سه ر جنس روون نییه و گیروگرفتی تیدا به. ئه گه ر ئافرهتان وهک چینیکی به پیتی جنس پیناسه کراو ده بینرین که به هۆی کاری ناو ماله وه بنده ستن، ئه وا ده بیت دینته خه ره کییه (نه ریتیه) مارکسیستیه که سه باره ت به کار دوو باره پیناسه بکرتیه وه. بیجگه له وهش جیاوازی چینایه تی که له نیوان ئافرهتان خویاندا هه یه په نهان ده کرتیت. گیروگرفتیکی دیکه هه ره ها ئه وه یه که ئه و بنده ستیه ی به هۆی ئه و بازاری کاره وه دروست بووه که به پیتی جنس دابهش کراوه و که ئافرهتان تیایدا کاری نزموچه یان پین ده درتیت، ده شاردرتیه وه. (Armstrong & Armstrong 1986)

یه کسانێ و جیاوازی

فیمینستی جودا کۆکن له سه ر ئه وه ی که هه ردوو پنتی مارکسیستی و لیبرالی، که چین له رامانی یه که میاندا و تاکه که سه له رامانی دووه میاندا ناوه نده. گرفتدار و نارۆشن. به و شیوه یه فیمینستان به شیوه ی جودا هه ولیان داوه دیتنیک سه باره ت به یه کسانێ به هتینه به رهه م که نه پیاو وهک پتوه ر ده بینیت و نه پتوه ندیی دهسته لات له نیوان جنسه کاندا ده شارته وه. هتیلی جودا کردنه وه له گۆتویته که دا له لایه که وه له نیوان ئه واندا تیه پهر ده بیت که ده لپن چه مکی یه کسانیی ناوه ندیه، له لایه کی دیکه وه له گه ل ئه واندا که له بریتیی ئه وه سه رنج ده خه نه سه ر جیاوازی. ئیمه پیمان باشه ئه و دوو جوژه ره وته به بیرارانی یه کسانیه خوازی equality theorists و بیرارانی جیاوازیخوازی -differ- theorists ناو بنیتین.

خالێ رامان بوو بیراره یه کسانیه خوازه کان له بناخه دا لیبراله. ئه مان ده لپن که کۆمه لگایه کی ئازادکراو له نایه کسانیی جنس ده بیت پیداو یستیه یانه بی هیچ ئه ملاولا یه ک جنس بیتلایه ن بیت. له کۆمه لگایه کی یه کساندا ناییت جنس هیچ واتایه ک بدات.

ئایینده یه کی ره وا ئایینده یه که که بی جینده ر بیت. له ستروکتوری کۆمه لایه تی و پیاوه کردنه کانی ئه و ئایینده ره وایه دا جنسی که سیک، هه ر هینده ی رهنگی چاو و درتیی په نه جیه ی پتی، بایه خی ده بیت. (Okin 1989:171)

ئه و راستیه ی که بیتلایه نیی جنس به زۆری بووه به ماسکی پیاو بوون، وا ناگه یه نیت که چه مکی تاکه که سیی گشتیی، که له راستیه دا بتوانریت پیاوان و ئافره تانییش بگرتیه خو، مه حالیکه تیشوری بیت. به پیتچه وانه وه، زانستی تیشوری ده بیت چه مکه لیک پیش بخات که متمانه دارانه جنس

بیتلایه‌ن و پرنه‌بن له واتا و بارگه‌ی جیتنده‌ری. له‌م روانگه‌یه‌وه ئه‌و لاسه‌نگییه‌ ئه‌ندروسینتریستییه‌ی (پیاوه‌تیگه‌رییه‌ی) که بۆ نمونه له تیئۆری ره‌وای راولسدا هه‌یه به‌ئاشکرا گیروگرفتدار ده‌بیت. به‌لام ئه‌م ئه‌ندروسینتریسمه نابیت بیته‌هۆی په‌سه‌ندکردنی بی‌ری چه‌مکیکی تاکه‌که‌سیی جنسبیتلایه‌نی گشتیی یان په‌سه‌ندکردنی جوړتیک له تیئۆری ره‌وا، وه‌ک ئه‌وی راولس (Okin 1991). ره‌خنه له هه‌بوون و له بره‌وی نۆرمی پیاو نابیت بیته‌هۆی ئه‌وه‌ی که چه‌مکی تاکه‌که‌سیی گشتیی توور بدریت.

له‌م بۆجووانه‌دا یه‌کسانیی به‌و واتایه دیت که جیاوازیی وه‌ک جنس، چیین یان ته‌مه‌ن له نیوان مرۆفه‌کاندا نابیت بایه‌خیان هه‌بیت. بی‌بارانی یه‌کسانیخواز جه‌خت له‌سه‌ر ئه‌وه ده‌که‌ن که تواندراوه چه‌مکی تاکه‌که‌سیی گشتیی سه‌رکه‌وتوانه له‌لایه‌ن گرووی جودای بنده‌سته‌وه بۆ وه‌ده‌سته‌هیتانی داوای ددانپیدانانی سیاسی به‌کاربه‌یت. ئافره‌تان سه‌ره‌رای ئه‌وه‌ی که جنسی ئافره‌تیا هه‌یه داوای ده‌سترویی ده‌که‌ن - چونکه مرۆفن. ئه‌وان له‌و ریتگایه‌وه توانیویانه ئه‌و کاره بکه‌ن که بێن و پیدابگرن که جیاوازیی جنسیی، به‌ته‌واوی هه‌روه‌ک جوړه‌کانی تری جیاوازیی، ده‌کریت توور بدریت.

له‌ملاوه خالی ریمان بۆ بی‌بارانی جیاوازیخوازی ئه‌وه‌یه که هه‌ر خودی بی‌یه یه‌کسانییه‌که گرفتیی تیدایه و نارۆشنه، چونکه له‌سه‌ر بناخه‌ی بی‌ریکی پیشینه سه‌باره‌ت به‌یه‌کسانیی، له‌سه‌ر چه‌مکیکی تاکه‌که‌سگری ئه‌بستراکت، دامه‌زراوه. ئاریس ماریۆن یۆنگ (۱۹۹۰) ده‌لێت هه‌ر هه‌ولتیک که مرۆفی کۆنکریت بخاته ناو چه‌مکیکی تاکه‌که‌سیی گشتیییه‌وه مه‌حکومه به‌دۆران. خپرکرنه‌وه و به‌شداریی له‌سه‌ر بناخه‌ی گشتییی - واته دامه‌زاندنی شپوه‌یه‌ک له بچووکترین کۆله‌ی هاوبه‌شی مرۆفایه‌تی - بچ مه‌جاز له ئاینده‌دا ده‌بیت به‌مایه‌ی ده‌رهاویشتنی ئه‌وی

تایبه‌ت و که‌سییه له شیکردنه‌وه‌کاندا. گرفته‌که ئه‌وه‌یه که ئه‌و چه‌مکه تاکه‌که‌سییه گشتییه حیساب بۆ ئه‌و جیاوازییه له‌شیی و کۆنکریتییه‌یه که له‌جنس، ره‌گه‌ز و ته‌مه‌ندا هه‌ن، ناکات. گروویه بنده‌سته‌کان، وه‌کو ئافره‌تان، که‌مینه‌ی ئه‌تییکی و ئایینزایی، هه‌م هه‌لی به‌ره‌و پیشبردنی داوای سیاسی خۆیان له‌ده‌ست ده‌رده‌هینریت و هه‌م هه‌لی داوای ددانپیدانانی سیاسییه که به‌هۆی جودایی خۆبانه‌وه داوای بکه‌ن.

له روانگه‌ی دیده جیاوازیخوازییه‌که‌وه هه‌موو ناماژه‌پیکردنه‌کان به‌مرۆفایه‌تییه‌کی یه‌ک دانه جنسی (هاوجنسی) گه‌ردوونی ئه‌و واتایه‌ی تیدا په‌نه‌انه که ته‌نیا یه‌ک دانه جنسی تایبه‌تی له راستییدا نۆرمه (پیه‌وره) (Cavarero 1992). ئافره‌تان و پیاوان نابیت بکردرین به‌تاکه‌که‌س یان به‌هاوولاتی جنسبیتلایه‌ن. ئه‌سله‌ن هه‌چ تاکه‌که‌سییکی بی‌جنس بوونی نییه؛ له راسته‌قینه‌دا ئه‌وی هه‌یه ته‌نیا ئافره‌تان و پیاوان. هه‌ر هه‌ولتیک که بدریت بۆ هه‌تانه ئارای چه‌مکی جنسبیتلایه‌نیی له‌و ده‌ره‌نجامگیرییه (پریمیسه) چه‌وته‌وه پێ هه‌لده‌گریت که ده‌کریت پۆلی جنس له پۆلی مرۆف جیا بکرته‌وه. یه‌کسانیی له نیوان ئافره‌تان و پیاواندا به‌و مانایه نایه‌ت که ئافره‌تان بترنجینرینه ناو چه‌مکیکی تاکه‌که‌سی گوايه جنسبیتلایه‌نه‌وه. یه‌کسانییتی ده‌بیت ره‌چاوی ئه‌و راسته‌قینه‌یه بکات که مرۆفایه‌تی له دوو جنس، پیاو و ئافره‌ت، پیک هاتوه.

جیتی نکۆلی نییه که مرۆفگه‌ل له دوو جنس پیک دین، ئه‌گه‌ر ئیمه به‌ده‌ریه‌ست راستیییه‌وه دین، ئه‌وا راستیی ده‌بیت حیسابیتک بۆ ئه‌و فاکته بکات و واتایه‌کی پێ بیه‌خشیت که ئه‌وه پیاوان و ئافره‌تانن که له راستییدا هه‌ن، نه‌ک مرۆفی تاکه‌که‌سی یه‌کجنس یان بی‌جنس. ده‌بیت ددان به‌م راستیییه‌دا وه‌ک شتیک که پیه‌سته به‌هه‌بوونی مرۆفه‌وه بنریت: تاهه‌تایه، له ئیستادا و هه‌ر ئان و

ساتیک که مرۆڤتیک دیتته ئەم جیهانهوه. (Cavarero 1992:38) پیتاگرتن لەسەر ئەوهی که پۆلی جنس راسته‌قینه‌یه‌که به‌و واتایه نایه‌ت که ئافره‌ت بوونه‌وه‌رتیکی تایبه‌تیییه و ده‌بیت ناوه‌رۆک و پیناسه‌یه‌کی تایبه‌تی بدریتتی. خو‌بیرارانی جیاوازی‌خواری به‌تیرمی خه‌سله‌تجودایی ئافره‌تی نادوین. له‌جیاتی ئەوه‌ دین و باسه‌کان رۆشن ده‌که‌نه‌وه که چۆن جیاوازی جنسی پتوه‌ندییه ده‌سته‌لاتیییه‌کان بنیات ده‌نیت و که ماف به‌ئافره‌تان بدریت له‌ جیاوازی‌ خو‌بانه‌وه‌ سیاسیانه‌ ره‌فتار بکه‌ن. یه‌کسانی ره‌سه‌ن ده‌بیت له‌سەر ئەوه‌ بنیات بنریت که ددان به‌جیاوازی نیوان خه‌لکاندا بنریت، نه‌ک له‌سەر سه‌رکو‌تکردن یان پشتگو‌یخستنیان.

بیرارانی جیاوازی‌خواری ده‌لین که ئەو بیرهی پیتی وایه که جیاوازی ناییت هیچ واتایه‌کی سیاسی هه‌بیت له‌ راستیدا ئەو بایه‌خه‌ ده‌شاریتته‌وه که هه‌یه‌تی. گروو‌پگه‌لی بنده‌ست ده‌بیت بتوانن داواخواری مافگه‌لی سیاسی و نفوز (ده‌سترویی) بن له‌ ده‌رخالی دۆخی تایبه‌تی خو‌بانه‌وه. به‌پیتچه‌وانه‌وه، تیئورسانه‌ یه‌کسانیه‌خو‌ازه‌کان وه‌لام ده‌ده‌نه‌وه و ده‌لین ئیمه‌ ده‌بیت به‌سەر جیاوازییه‌کاندا زال‌ بین. فیمینیزم ده‌بیت نه‌بیری یه‌کسانیتتی وه‌لابنیت و نه‌ بیرگه‌لی له‌مه‌ر مرۆڤایه‌تیییه‌کی هاوبه‌ش که هیتی بزوینه‌ری سیاسی به‌بیری یه‌کسانیتتی ده‌دات.

ئافره‌تان "وه‌ک ئافره‌تان"

خالی هاوبه‌شی هه‌ردوو بیرارانی جیاوازی‌خواری و بیرارانی یه‌کسانیه‌خواری به‌یه‌که ئافره‌تان وه‌ک ئافره‌ت بنده‌ستن، نه‌گه‌رچی هه‌ردووکیان خاوه‌ن بیرواری جودان سه‌باره‌ت به‌وه‌ی که چی پتوبسته‌ بو دیاریکردن و گۆرینی ئەو دۆخه‌ ژیر ده‌ستییه. هاوکات فیمینستی دیکه هه‌ن که پرسیار له‌و فیمینیزمه‌ ده‌که‌ن که له‌ چه‌مکی ئافره‌تبوونه‌وه‌ پین

هه‌لده‌گریت و که پیتی وایه ئافره‌تان وه‌ک ئافره‌تان چه‌وساوه‌ن. ره‌خنه‌گران ده‌لین که به‌کارهینانی چه‌مکی ئافره‌ت/ئافره‌تان هه‌روا به‌ درستی و بی‌ده‌ستیشانکردن و ئەوجا قسه‌کردنیش له‌سەر ئەوه‌ی که ئافره‌تان "وه‌ک ئافره‌ت" بنده‌ستن، گرفته‌که‌ی له‌ویدایه‌ که ئەو جو‌ره‌ چه‌مکانه‌ خو‌بان له‌ خو‌باندا ئەبستراکتن. ئەو چه‌مکه‌ ئەبستراکتانه‌ نه‌ هه‌ر واقیعه‌ جودا‌کانی ئافره‌تان روون ناکه‌نه‌وه، به‌لکو‌ به‌پیتچه‌وانه‌وه، ده‌شیشیوتین.

بیرکردنه‌وه له‌ ئافره‌ت "وه‌ک ئافره‌ت" چییه؟ ئایا له‌ راستیدا ئیمه ده‌توانین بیر له‌ "ئافره‌تیتتی" ئافره‌تان بکه‌ینه‌وه‌ ده‌ر له‌و دۆخه‌ کو‌نکریتته‌ی که ئەو له‌ راستیدا ئافره‌تییکی تایبه‌ته، جا ئافره‌تییکی ره‌شپیتتی چینی مامناوه‌ندی بیت و له‌ ئەمه‌ریکای باکووری بژی له‌ سه‌ده‌ی بیسته‌مه‌دا یاخود ئافره‌ته‌ سپیپیتتیکی هه‌ژار بیت و له‌فه‌رنسا له‌ سه‌ده‌ی هه‌ڤده‌هه‌مه‌دا ژیاپیت؟ (Spelman 1988:13)

به‌پله‌ی یه‌که‌م فیمینستیانی ره‌شپیتت، لیسبیان (ژناتی هاوجنسباز) و فیمینستیانی جیهانی سیه‌مه‌ن که ئەم جو‌ره‌ ره‌خنه‌یه‌ له‌ فیمینستیگه‌لی خو‌رئاوایی هیترو‌سیکسیوال ده‌گرن. کاتیک که ئافره‌تانی هیترو‌سیکسوالی سپیپیتت له‌و خاله‌وه‌ پین هه‌لده‌گرن که ئافره‌تان بنده‌ستن، ئەوا له‌ راستیدا دۆخی خو‌بان ده‌که‌ن به‌نۆرم. ئاودره‌ لو‌رد (۱۹۹۴) Audre lorde ئاماژه‌ به‌وه‌ ده‌کات که ئافره‌تانی سپیپیتت و ره‌شپیتت، له‌و چوارچیه‌یه‌دا که ژیاکردن له‌کو‌مه‌لگایه‌کی سیکسیست و ره‌گه‌ز په‌رستیدا چ مانایه‌کی هه‌یه، به‌ته‌واوی خاوه‌ن ئەزمونی جودان. کاتیک مرۆڤ پین دابگریت که ئافره‌ت وه‌ک ئافره‌ت چه‌وساوه‌یه ئەوا ئەو جیاوازیانه‌ پشتگو‌ی ده‌خردین. ئافره‌تییکی ره‌شپیتت شیوه‌یه‌کی پۆلی ئافره‌تی سپیپیتت نییه: "ئافره‌تی ره‌شپیتت ئافره‌تییکی سپیپیتتی ره‌نگراو نییه" (Omolade, cit i Spelman 1988:13).

کاتیک که زه‌و‌تکردنی سیکسی ئافره‌ت خه‌سله‌تی نواندنی ده‌سته‌لاتی

پیاوینهای له‌سەر ئافرهت پێده‌دریت، ئەوه فه‌رامۆش ده‌کردریت که ده‌ستدرت‌بژییه‌که هه‌روه‌ها ده‌توانیت مانای ڕه‌گه‌زه‌پرستیش بگه‌یه‌نیت. بۆ ئەوه‌ی له‌ دۆخی ئافرهت له‌ناو گرووپی جودای ئەتییکییدا تی بگه‌ین تیئۆری فیمنیستی ده‌بیت له‌ خالی رامانی ئەزمونی تایه‌مه‌ندیانه‌ی خودی ئەو ئافره‌تانه‌وه‌ ده‌رچیت و سه‌رنج بدات که چۆن ستروکتوری ڕه‌گه‌زه‌پرستانه‌ و ئافره‌ت‌چه‌وسینه‌ره‌وه‌ پیکه‌وه‌ به‌ندن (Hill Collins 1993).

فیمنیسته‌ پۆستمۆدێرنیه‌کانیش ڕه‌خنه‌ی له‌و شیوه‌یه‌ ده‌گرن. ئەمانیش مه‌به‌ستیان ئەوه‌یه‌ که هه‌ر خودی دابه‌شکردنی مرۆف به‌سه‌ر ئافره‌تان و پیاواندا شیوه‌یه‌کی ده‌سته‌لات سه‌پینه‌. پڕۆژه‌ی پۆستمۆدێرنیه‌ی سه‌باره‌ت به‌هه‌له‌شاندنه‌وه‌، لیک‌کردنه‌وه‌ و خسته‌نه‌ ژێر پرسیاری شیوه‌سازییه‌کانی ناسنامه‌ی ئیستایین بۆ ئەوه‌ی له‌وینده‌ریوه‌ هه‌لومه‌رج و توانا بۆ دروستبوونی ناسنامه‌ی نوێتر و ئازادکارانه‌تر ساز بن. ناسنامه‌ی ئیمه‌ - ئەگه‌ر پیاو و بین یان ئافره‌ت، ڕه‌شپیتست بین یان سپیپیتست، پاسکیلسوار بین یان ئۆتومبیل‌سوار - هه‌رگیز پێشوه‌خت نه‌که‌وتوه‌ته‌ چنگمان. ناسنامه‌و گرنگیی ناسنامه‌ هه‌ردووکیان به‌به‌رده‌وامی له‌گۆراندان.

فیمنیسته‌ پۆستمۆدێرنیسته‌کان ده‌لێن که ناسنامه‌ی مرۆف هه‌ر به‌سروشت ناگوتارییه‌ (discursive)، واته‌ زمانیه‌یه‌ و کۆمه‌لایه‌تییه‌یه‌ بریاری بۆ دراوه‌ و ئەو چاره‌نوسه‌ی پێدراوه‌ که ئیستا هه‌یه‌تی. گرفتی ستروکتوره‌ گوتارییه‌کان ئەوه‌یه‌ که ئافره‌تان وه‌ک ئافره‌ت پێناسه‌ ده‌که‌ن. هیچ ناسنامه‌یه‌کی ئافره‌تییه‌ "دروست" و "راست" نییه‌ که له‌ "پشت" یان له‌ "ژێر" ئەوه‌وه‌ بیت که نیزامی ده‌سته‌لات دروستی کردوه‌. ده‌رپینی زمانی و کۆمه‌لایه‌تی ئافره‌تییه‌یه‌ ئافره‌ت ده‌که‌ن به‌خودی ئافره‌ت. ناسنامه‌ شتیک نییه‌ که زمانیه‌یه‌ و کۆمه‌لایه‌تییه‌یه‌ ده‌رپێدریت. ناسنامه‌ له‌ خودی ده‌رپینه‌کانی خۆی پێک ده‌یت، نه‌هیچی تره‌ و نه‌هیچی زیاتر.

هیچ ناسنامه‌یه‌کی جێنده‌ری نییه‌ که له‌ پشت ده‌رپینه‌ جێنده‌رییه‌کانه‌وه‌ بیت؛ ئەو ناسنامه‌یه‌ هه‌ر خۆی له‌ خودی ئەو "ده‌رپینه‌" سازبوه‌ که پێ داده‌گیریت که گوايه‌ سه‌ره‌نجامی ئەون. (Butler 1990:25)

به‌پیتی ئەم ڕوانگه‌یه‌، که ڕیگا بدریت ئافره‌تان ئاوا وه‌ک ئافره‌تان پێناسه‌ بکړن، ته‌نیا گوترايه‌ لایه‌ به‌چه‌وساندنه‌وه‌که‌یان. له‌م چوارچێوه‌یه‌دا جودیت به‌تلهر (Judith Butler 1991:148) له‌سه‌ر ناکوکییه‌کی فیمنیزمی ده‌ئاخفیت که پیتی وایه‌ هه‌یه‌. ئەم ده‌لێت رامان له‌ خالی به‌گروویدانانی ئافره‌ته‌وه‌ به‌سته‌وه‌ و ده‌سته‌سه‌رداگرتنی خودی ئافره‌تانه‌ که ده‌یستریت ئازاد بکړن. تیئۆری فیمنیستی، پۆستمۆدێرنه‌ فیمنیسته‌کان پێداده‌گرن، ده‌بیت له‌بریتی ئەوه‌ بیت و ئەو ستروکتورانه‌ بخاته‌ ژێر پرسیار و ڕه‌خنه‌وه‌ که ئافره‌ت ده‌که‌ن به‌ئافره‌ت و به‌وه‌ که‌متر رازی نه‌بیت که خودی پۆلینه‌ جنسییه‌که‌ وه‌ک ئەوی هه‌یه‌ هه‌له‌بوه‌ شینتته‌وه‌.

فیمنیزم [...] خه‌باتی به‌راهه‌رییه‌ بۆ ئافره‌تان. به‌لام نابیت ئەمه‌ به‌خه‌باتیک بۆ ناسینی به‌راهه‌ریی گرووپیکی ئیمپیریکی (ئه‌زمونی) لای ته‌بگه‌یریت وه‌کو ئەوه‌ی هاوکروک و هاوپێناسه‌ بیت، واته‌ ئافره‌تان، به‌لکو به‌پێچه‌وانه‌وه‌، فیمنیزم خه‌باتیکه‌ بۆ دژایه‌تی هه‌موو ئەو فره‌شیوانه‌ی که تیاياندا پۆلی "ئافره‌ت" له‌ژێرده‌سته‌ییدا جیی پێ دراوه‌. (Mouffe 1992:382)

که‌واته‌ قسه‌کردن له‌سه‌ر ئافره‌ت وه‌ک گرووپیکی بنده‌ست به‌مانای به‌ه‌ودان به‌ناسنامه‌یه‌ک دیت که خۆی له‌ خۆیدا چه‌وسینه‌ره‌، بیله‌وه‌ش به‌و شیوه‌یه‌ ڕوانگه‌یه‌کی ئیستیسالییش له‌سه‌ر ئافره‌تان پێداده‌ ده‌کړیت، به‌و واتایه‌ی که ئافره‌تان بوونیکه‌ تایه‌تییه‌یه‌ هه‌بیت. ئەگه‌ر ئیمه‌ له‌سه‌ر ئافره‌تان وه‌ک گرووپی بئاخفین وا پێ هه‌لده‌گرن که سرووشتییک،

په‌وشتیکیان جوړودایبیه کی تایه تیئی ئافره تیپانه هه بیټ. پوستمؤدیرنه فیمیتیسته کان مه بهستیانه که به بیینی ئافرهت "وهک ئافرهت" ته نیا بره به بییری نمونه نهریتیپانه (ستیریوتایپ) ده دات سه بارهت به وهی که ئافره تان ده بیټ چۆن بن، و بهو شیوهیه سترووکتوری دهسته لانی هه نووکه یی به هیټز ده کات.

به لآم ئایا فیمیتیپزم، که نامانجی تیگه یشتن و گۆرینی هه لومه رجه کانی ئافره تانه، ده توانیت بی چه مکیک که وهک گروپ ناماژه به ئافره تان بکات خۆی به رپوه بیات؟ ئایا نه و جوره بۆچونه که ئافره تان وهک ئافره تان به چه وساو ده دهنیت، پیداویستیپانه به و اتایه دیت که به تیرمگه لیک دهلیل به ینیتته وه که ئافره تان بو نیکی تایه تیپان هه یه؟ کترین ماککینون Cathrine Mackinnon به نه خیر وه لآمی نه م جوره پرسپارانه ده داته وه و مه به سستی که تیگه یشتن له ئافره تان وهک ئافره تان هیهچ پیوه ندیه کی به بوون یان سروشتی ئافره تانه وه نییه. نه و تیگه یشتنه کورت و هاسان بۆ وه سفکردنی راسته قینهی ئافره تانه و بهس، نه و راسته قینه یه کی که ئافره تان تیپا ده پرستی ده چه وسیتیرینه وه و زه بریان ده خرپته سهر و ده ستردیژیبیان ده کردرپته سهر وهک ئافره تان، نهک به پله ی یهک وه کو ره شپیت، سپیپیت، هه ژار یان زهنگین.

کاتیکی که ئافره تانی نه فه ریکی نه مه ریکی دوو جار زیاتر له ئافره تانی سپیپیت زه و تکردنی سیکسیپان بی ده کریت، ئایا نه وان وهک ئافرهت زه و تکردنی سیکسیپان بی نه کردراوه؟ نه مه نه به و مانایه دیت که ره گه زی نه وان بیبایه خه (بیریلیقانته) و نه به و مانایه ش دیت که زیانه کانی نه وان ده کریت له دهر وهی چوارچیهی (کونتیکستیکی) ره گه زیپیدا بیینیت. به پیچه وان وه، نه وه به و مانایه دیت که "سیکس" له راسته قینهی نه زمونگه له کانی هه موو ئافره تان پیکهاتوه، به هی نه وانیشه وه (Mackinnon 1991:20)

به رنه نجامیتیکی به ده ستهاتوو له و توانا کاربیهی که قسه له سهر ئافره تان وهک ئافرهت بکریت، ههروه ها ده توانیت نه وه له گه ل خویدا به ینیت که پیوه ندی ده سته لآت له نیوان پیوان و ئافره تاندا له ژیر سه رنجدا نامیتیت. نه وه بی گومان نه شیوا وه که قسه له سهر بنده سستیپانی ئافره تان بکریت بی هه بوونی تیگه یشتنیکی له مه ر ئافره تان وهک گروپ. خۆی چه مکی ئافره تان مه رجیکه بۆ ره فتاری سیاسه تیکی ئافره تیپانه.

ئیمه چۆن ده توانین وا شیلگیرانه دژ به سیکسیزم له به رژه وه ندی ئافره تاندا بدوین نه گه ر پۆلینه که وه همیک (درپونگیهک) بیټ؟ ئایا بی په نابردن بۆ چه مکی «ئافرهت» ئیمه چۆن ده توانین داوای مندال له باربردنی یاسایی، چاودیری مندالان به دروستی، یان موچه له سهر بناخه ی گرنگی به راوردکراو بکه یین؟ (Alcoff 1988:420).

ره خنه ی دژ به روانگه پوستمؤدیرنیکه ههروه ها نه وه یه که جنس هه میسه هه ر ده بیټ و ره نگیشه هه میسه ش هه ر مانایه ک بدات، نه گه رچی نه م مانادانه ده شگۆریت (Gatens 1992). ئیمه یان ئافره تین یان پیوا. ئیمه نه ده توانین جنس له بهر خومان دابکه نین و نه ده توانین له بییر خومان ی بهینه وه، با چه ندیش به ئاره زو وه خواز یاری بین.

تیپینی:

۱- راولس Rawls پی دده گرتیت که مرۆقه کان له دۆخی سه ره تاییدا ده توانن له سهر دوو پرنسیپی ره واییه تی بنچینه یی یهک بگرن. یه که میان پرنسیپی گه وره ترین ئازادی شیوا بۆ هه موو لایهک یه کسانه. دووه م پرنسیپیان دوو لکی تیپایه: که نایه کسانیی کومه لایه تی و ئابووری ده بیټ وا دابه ش بکریت که (ئا) به قازانجی نه و مرۆقانه بیته وه که خراپترین دۆخیان هه یه و (بی) که قازانجی کومه لایه تی و

ئابووری ببه سترینه وه به هاومه رجی و ههلی یه کسانه وه بو هه موو لایه ک. یه کهم پرنسیپیان له سهه دووه میان دهه ستیت. به و شپوهیه نابیت هیج لایه نیتیکی نازادی تاکه کهس وه لا بنریت بو نه وهی بو نمونه گه شهی ئابووری وه دهه ست به ستریت. راولس پیتی وایه کو مه لگایه ک که نه و پرنسیپی ره وایبانه تیایدا دابه شکردنی ماف و که لکه جوژاو جوژه کان به رپوه ده بات، ده بیت وه ک کو مه لگایه کی ره وایه بیئریت، له سهه نه و بناخه یه ش به کو مه لگایه کی باش. (Rawls 1971)

۲- گفتوگۆی سه بهاره ت به پپوه ندیی نیوان سه رمایه داری و بن ده ستی تی ئافره ت، نه گه ره نه وان یه ک سیسته م یان دووان بن که پیکه وه ده به سترینه وه، له وه ده مه دا که وه ته ره وت که هایدی هارتمان Heidi Hartman (۱۹۸۱) نه وهی خسته به رده ست که ناوده برا به "تیئوری دوو سیسته می". هارتمان له ویدا یی داده گریت که نیزامی دهسته لاتی جنسی (پاتریارکات) بونیادیکی دهسته لاتی خو به تی به بنکه یه کی دهسته لات و وزه یه کی خو به وه. نیزامی دهسته لاتی جنسی به و شپوهیه به شیکی دروستکراو نییه له ناو سیسته می به ره مه پینانی سه رمایه داریدا.

کورتیه یه کی گو تویتره که له ئافره تان و شویش: زه ماوه ندی ناشادیی مارکسیزم و فیمنیزم - The Women and Revolution: Unhappy marriage of Marxism and feminism دا ده ست ده که ویت.

هه ندیک جار روانگه جیا وازیه که وه ک فۆرمیکی نوپی پلورالیزمی پادیکال ده رده بردریت، له ویدا گه لیک جیا وازی به نه ژمارد، نه هه ره ته نیا جیا وازی جنسی، ده که ونه ژیر سه رنج. بو نمونه پروانه ئه یسینستاین Eienstein (۱۹۸۸).

که سیی (تایبه تی) و گشتیی

دیاردی که سیی (تایبه تی) دیارده یه کی سیاسییه

"نه وهی دیارده ی که سییه، سیاسییه!" به م فۆرموله یه فیمنیسته کان له ۱۹۶۰-کاندا مه شخه لیکیان فریاده ناو گو تویتری سیاسییه وه. ده برینه که هیتیکی کاربگه ی مه زنی دروست کرد و ره نگه زۆرتربن له وه ده برینه بیت که کاتیک باسی فیمنیزم ده کریت ده هیندریته وه.

فۆرموله که نه وه دم، هه ره وه ک ئیستا، شویشیک بوو به نیزامی هیرارشیه (پیرامیده) سیاسییه که. له و رپگایه وه که یی دابگیریت که نه وهی که سییه سیاسییه نه وه نهریته خرایه ژیر پرسیاره وه که دیت و به شپوهیه ک که به لای خو به وه گومانه لنه گره جیهان له ناوه راستدا شه ق ده کات و دوو لای پیاوانه /گشتیی/سیاسیی و ئافره تانه /که سیی/ناسیاسی دروست ده کات. نه وه ده برینه به رنه نگاریونه وه یه که دژ به خودی ناوکی نه وه نهریته ی که هه ره له سه رده می نه نتیکه وه پرسگه لی سه بهاره ت له ش، جنس و پپوهنده جنسییه کان له گو ره پانی سیاسی هاویشتو وه ته ده ره.

له سه ره تادا "نه وهی که سییه سیاسییه" بانگیکی ناره زایی بوو له ناو ئافره تانی بزوتنه وهی چه پدا. نه زمونه که سییه کانی ئافره ته کان و هه ره ها نه زمونه هاویه شه کانیشیان له گو ره پانی "نا- سیاسی" دا له لایهن هاوړی پیاوه کانه وه پشتگوئ ده خرا. پیاوه کان ده یانگوت که له بری خه سارکردنی کات به ورده گله یی له ژیانیه که سیتییان، جیی خو به تی ئافره تان خو به شتی "گه وره وه" خه ریک بکه ن، وه ک بو نمونه ریفۆرمه کردنی سه رمایه داری یان ده زگای ده ولته (Grant 1993). ئافره ته کانیس به پپچه وانه وه پپیان داده گرت که بی گومان ئافره تان به پرسه گرنگه وه

خه ربكن. پياوان پيپيانه وه دياره كه دهسته لاتييان له ئافره تان زيده تره و له بهر ئه وهش پيپوهندييه كان له نيوان جنسه كاندا، اتا پياو و ئافره تدا، له ماله وه و له بازار پيشدا، سياسيانه يه. كهيت ميلليت Kate Millett (1969) نووسيو به تي كه سياسهت هه موو پيپوهندييه كه له كان ده گريته وه، و ئه و يش ئه و اتا يه ده دات كه "يه ك گروو پي مرؤف له لايه ن گروو پيكي ديكه وه كوئترؤل ده كرين" (1969:23).

به هؤي وينه نمونه ييه كاني "خيزاني باش - Bra Familijen" - ي خوئشه خته وه كه ورده ورده له كه نار هه زياتر سوان، ئه وا دهركي فيمينييزم سه بارهت به خه سه له تي سياسيانه ي كه سبي (تاييه تي) به هيزتر بوو، ئه و بوچوونانه ي كه سه بارهت به بينيني كه شي خيزان وهك ميگرگيكي ئاسوده گي به قوولتي ره گيان داکوتا بوو، هتيدي هتيدي وردبوون و پزان. كاتييك كه زانياري ده باره ي ليداني ئافرهت و ده ستدرتييي سيكسيانه له ناو مالد له 1970 - كاندا خرايه ژيتر تيشكه وه، به رووني ديار بوو كه خوئشه ختيي كه سبي به پله ي هه ره يه كه مين بو جنسي نير پاريزرا بوو. كاتييك كه زوري نه خاياند روون بووه وه كه ترسناك ترين شوين بو ئافره تييك ناو ماله كه ي خوئي بوو - ئه گه ر پياوه كه ي له مال بووايه - ئه وان ژياني خيزان به و شيويه ي كه وا پيرؤز كرابوو زياتر و زياتر ده روشانه وه ي پيشووي خوئي له كيس دا. فيمينييزم بنده سته يي "كه سبي" ئافره تان له خانه واده دا به دوخي گيرؤده بووي ئه وان له ناو فه زا گشتيه كه دا ده به ستيه وه. پيپوهندي نيوان له لايه كه وه كوئترؤل كردن و بنده سته كرده ئافره تان له رووي سيكسيه وه له كه ستيه كه ي كه شي ماله وه دا و له لايه كي تره وه ئه وه كه له سياهه تدا كه متر ديارن و كه له نزمووچه پي و كاري پله نزمدا زؤرتر ديارن، نيشان ده دريت. ئافره تان چؤن بتوانن له ژياني سياهه تدا به شداربن به هه مان هه لومه رج كه پياوان هه يانه له كاتييكدا كه ئافره تان نه خاوه ني له شي خوئانن و نه ژياني خوئيشيان؟

يه كه مين هه نگا و به ره و رووي گه يشتن به كوئمه لگايه كي ديوكراتي و دادوهر، ده بيت ده رك كرده ئه وه بيت كه ئه وه ي له ژووري نووستندا پرووده دات، كني پاره كه ي له ژيتر ده ستدا يه و كني مندالان له باخچه ي ساوايان ده هينيته وه، له راستيدا فاكته ري ده سته لاتن، ئه وانه پرسيارگه ليكن كه ده بيت به يترينه ناو رؤژه ئي سياسي ته وه. (Philips 1991)

بيرياراني كلاسيكي سياسي بييريكي گه وره يان به وه وه ماندوو كر دووه كه هيچ كام له خيزان و له پيپوهندييه خيزانيه كان سروشتيكي سياسيان نيه. جؤن لوك John Locke سياسي ته ي به و شته پيئاسه ده كرد كه هيچ پيپوهندييه كي به كه شي خيزانه وه نيه (Okin 1991). ژان ژاك رؤسو به جه سوور بيه وه هه موو جوهره ناوه نديتيه كي ده سته لاتي له ناو كه شي گشتييدا رهت ده كرده وه، به لام هاوكاتيش رووني ده كرده وه كه نابيت ده سته لاتداريي له ناو خيزاندا به ش بكرت. ئه و ده سته لاداريه هه ر به سروشته ي پياوان بووه. بيرياره مؤدير نه كان له لاي خوئانه وه ده لين كه سنووري نيوان كه سبي و گشتيي هينده روونه كه هه نديك جار خيزان ناهيندريته ناو تيئور بيه كانه وه. به هيچ شيويه ك خيزان پيويستي به وه نيه روئشايي بخريته سهر، له بهر ئه وه ي ژياني خيزان به سياهه ته وه په بوهندار نيه. ده سته لات سه ر ئيشه ي جيهاني مه زنه، ئه قين سه ر ئيشه ي جيهاني بچوو كه.

كه خيزان و ژياني رؤژانه تيكر له تيئوري سياسي هاوچه رخ ده رده ها ويترين ئه و نيشاندانه راده گريت كه خيزان ديار ده يه كي سروشتيي و ناسياسييه كه پر به پري پيستي خوئي باشه. له ريگاي ده روايشتن پيپوهندييه كه سبيه كاني ناو ئافره تان و پياوان له كه شي سياسييدا پياوان ده توانن ده سته لاتي خوئان به يله نه وه. هه روه ها له ريگاي پشتگوئخستن كه سبيه كه له ناو توئريه وه كاني خوئيدا تيئوري سياسي خوئي له هه مان بازييدا ده بينيته وه، به و شيويه پي هه لگرتن له و بيروه كه ئه وي كه سبيه

سیاسییه فیمنیزم په‌خنده‌گره له‌هردو بۆچوون، له‌وه‌ی که چۆن‌ه‌وی به‌که‌سیی و‌ه‌س‌ف ده‌کریت و له‌و تیگه‌یشتنه‌ش که گوایه سنووریتیکی سروشتی و دیار له نیوان‌ه‌وی که‌سیی و له‌وی سیاسییدا هه‌یه. فیمنیزم‌ه‌سته‌کان ده‌لین هه‌ر کیشانی سنووریتیکی له‌و شیوه‌یه خۆی له‌ خۆیدا په‌فتارنواندنیتیکی سیاسییه.

لیکچوون و نه‌قل

پیدا‌گرتن که "له‌وی که‌سییه سیاسییه" ده‌توانیت به‌گه‌لێک شیوه‌ی لیبی تی بگه‌یریت. له‌و پیدا‌گرتنه‌ په‌سنی پیتوه‌ندیی دوولایه‌نه و ناکۆکیبانه‌ی ئافره‌ت بۆ سیاسه‌ت ده‌کات. هاوکات که ئافره‌تان له‌ که‌شی که‌سییدا کۆنترۆل ده‌کرین و ده‌جه‌وسینرینه‌وه، له‌وا چۆنیه‌تی ژبان‌کردن و نه‌زموونی نه‌وان وه‌ک سیاسی نابینریت. به‌پێچه‌وانه‌ی تیئوری نه‌ریتییه‌وه، فیمنیزم هه‌موو له‌و شتانه‌ی که رۆژانه ده‌یکه‌ین ده‌خاته ژیر پرسیار و رۆشناییان ده‌خاته سه‌ر. له‌مه‌ش له‌گه‌ل له‌و تیگه‌یشتنه‌دا دیته‌وه که نیزامی ده‌سته‌لاتی جنسی، یان سیسته‌می جنسی، له‌ هه‌موو ئاسته‌کاندا له‌ کۆمه‌لگادا دروست ده‌کریت و ده‌هیلدریته‌وه. ئیمه چۆن خۆمان فیر ده‌که‌ین که وه‌ک کچان و کورپان و وه‌ک ئافره‌ت و پیاو بین، له‌وه به‌شیکه له‌ نیزامی ده‌سته‌لاته‌که. که کچان له‌ کورپان که‌متر قسان ده‌که‌ن، که کچان به‌هه‌ستیکی به‌خۆیاوه‌ریی که‌متره‌وه گه‌وره‌ ده‌بن، که ئاره‌زوومه‌ندیی کچان به‌که‌متر داده‌نریت وه‌ک له‌هی کورپان به‌شیکه له‌نیزامی ده‌سته‌لاته‌که (Mansbridge 1993).

به‌و شیوه‌یه و‌اتا سیاسییه‌که و‌ا لێک ده‌دریته‌وه که کولتوری ئیمه تایبه‌تمه‌ندیی ته‌واو پێچه‌وانه به‌پیاوان و ئافره‌تان ده‌دات. که ئافره‌تان به‌مپێروو ناچاربوون که نوینه‌ریی له‌ش، هاوسۆزیی (ئیمپاتیی)، نا‌ه‌قلیبی بن، هاوکات که پیاوان په‌تینتی (تاپۆی) رووناکبیری، په‌فتارنوینی و

ئاقلیتییان پیدراوه، بێ‌گومان ئه‌مه چوونه ژووره‌وه‌ی ئافره‌تانی بۆ ناو که‌شی سیاسی و بۆ ناو دامه‌زراوه سیاسییه‌کان زه‌حمه‌تتر کردووه. له‌سیاسه‌تدا تا ئیستاش له‌وه‌سه‌له‌تانه به‌رز ده‌نرخینرین که به‌سه‌دان سالان و‌ا بینراون که ئافره‌تان نه‌یان بیت.

له‌و گه‌روگرتنه‌ی که فیمنیزم ئاماره‌یان بۆ ده‌کات ته‌نیا له‌وانه نین که ئافره‌تان به‌شیوه‌ی جودا رینگایان لێ ده‌گیریت که له‌ ژبانه‌ی گشتییدا به‌شداریی بکه‌ن. فیمنیزم ته‌نانه‌ت هه‌ر خودی ناوه‌رۆکی چه‌مکی سیاسه‌تیش که چی ده‌گریته‌ خۆی و چی ده‌رده‌هاوێژیت ده‌خاته ژیر پرسیار و شی ده‌کاته‌وه. تیگه‌یشتنه‌ نه‌ریتییه‌که له‌ سیاسه‌ت له‌وه‌هه‌رامۆش ده‌کات، که پیتوه‌سته به‌ جنس، له‌ش، هه‌ست و سیکسه‌وه. له‌ش و جنسی ئیمه وه‌ک که‌سیی تیبی ده‌روانریت و له‌به‌رئه‌وه‌ش له‌رووی سیاسییه‌وه بێ بایه‌خ ده‌بینریت. گۆره‌پانه سیاسییه‌که به‌گۆره‌پانی ته‌قل داده‌نریت.

له‌ویدا جنس پۆلیکی (که‌ته‌گۆرییه‌کی) ره‌وا‌ی سیاسی نییه. له‌ویدا جنس شتیکه که ئیمه ده‌بیت له‌کاتی ئازاددا خه‌ریکی بین.

دیتنی سیاسه‌ت وه‌ک شتیکی له‌ په‌گه‌وه‌جودا له‌ له‌ش و له‌هه‌ست و له‌و زیده‌باوه‌ریی کولتوری سیاسییدا به‌ته‌قلی مرۆف، په‌گی داکوتاوه. هه‌موو مرۆفیک چاوه‌رانیی لێ ده‌کریت که به‌هه‌مان شیوه به‌لۆژیکیکی لیکچوو بتوانیت ته‌نجامگیری ده‌باره‌ی باشیتی گشتیی بکات. ئه‌م دیتنه به‌مانای له‌وه دیت که هه‌موو جیا‌وازییه‌کانی نیوان مرۆفه‌کان ده‌بیت جی به‌هیلدرینه‌ لای له‌وه‌ی که که‌سییه. به‌و شیوه‌یه وه‌ک ته‌کتیورگه‌لیکی سیاسی چاوه‌روانیمان لێ ده‌کریت که روانگه‌یه‌کی باشیتی گشتیمان هه‌بیت، له‌ویدا خودی که‌سیمان ده‌رده‌هاوێژریت. له‌زموونی سه‌ره‌جنسیکی تایبه‌تی، هۆمۆسیکسیوالیی، یان هه‌بوونی په‌نگیکی تایبه‌تی پیت یان که‌نه‌فتیتی هیجیان بایی ته‌وه‌نده‌ نیین که بلیتی چوونه ژووره‌ویان بۆ ناو سیاسه‌ت بێ بدریت. (Young 1987)

بهو شیوهیه فیمنیستیه کان ههردوو دهخه نه ژیر پرسیاره وه، همم ئه وهی که کام پرسیارانه بۆیان ههیه له ئاجیتندی (پۆژه ئی) سیاسیدا بهرز بکرتنه وه کئی بۆی ههیه له کهمه کهدا بیت، و همم ئه وهش که به چ شیوهیه که ئیمه دهتوانین له پروسیتسه سیاسیه کهدا به شدار بین، ئه و بیره ی که گوایه سیاست ده بیت له سه ر بناخی لیکچوون و ئه قل بناخه دابنیت و دهکات که ئیمه ده بیت به تایبه تمه ندیتی هاوولاتی ئه بسترکته وه له سیاسه تدا به شدار بین، نهک له تایبه تمه ندیتی مروفییدا به جیاوازی له شیوی و جنسییه وه. مود ئیدواردس (Maud Edwards 1992) ئامازه به وه دهکات که چ گۆره پانیککی سیاسی له گۆرپیدا نییه که مامه له له گه ل مملانیته جسییدا بکات. نيزامه سیاسیه که له سه ر ئه وه بنیات نراوه که ئافره تان و پیاوان پیکه وه خو بان ریک بخهن، بی ره چا و کردنی جنس. ئه مهش له سه ر ئه و پیاوونه بناخی داکوتاره که گوایه پیه ونیدی نیوان جنسه کان بی مملانیته. سیاسه تی ره و له بریتی ئه وه له سه ر ره هندی چه پ - راست ده هوند ریتسه وه. ئافره تان ریکایان پی ناد ریت ک وهک ئافره ت، وهک یهک گروو پ به به ره وه ندیدی خو به وه، به شدار له سیاسه تدا بکن. ئافره تان له ژیر ئه و مه رجه دا بۆیان ههیه به شدار بین که وهک تاکه کهس به شدار بین، نهک وهک کومه لیککی سیاسی.

بهو شیوهیه ئافره تانیک که له ده ره وهی سیسته مه سیاسیه داکوتاره کهدا به یهک دهگن و خو بان ریک دهخن، به ره نگاری نيزامه له ئارادابوه که ده بنه وه. کاتیک که ئافره تان پی داده گرن که نه وان به ره وه ندیدی سیاسیان ههیه له بهر ئه وهی که ئافره ت، مملانیته جسییه که ده ره که ویت - و به شیوه بهش په یوه ندگری جسیی پیاوانیش ده که ویت به ره چا و. کاتیک که ئافره تان وهک گروو پیککی سیاسی خو بان ده پیناسین پیاوانیش ده بن به گروو پیک. تاکه که سه ئه بسترکته که و یسته گشتیه که ی ئیعتباریان (به ویا ن) نامینیت - هاوکات که سنووری نیوان

له شه که سییه که و ئه قلته گشتیه که دوو چاری دژ به یه کبوون و روو به روو بوونه وه ده بیت. (Eduards 1993)

گروو په گه ل دروست ده کرد رین له بهر ئه وهی که ئافره تان داوای تایبه تیان ههیه، به لام هیزه سیاسیه ته قینه ره وه که یان له و راستیه دایه که خودی ئه و جو ره دامه زاننده یان ره هنده جنسییه که ده خاته به ره چا و. ئافره تان وهک ئافره ت دینه پیش و له گه ل به رانه ره که یاندا داوای ئاخافتنیک ده کن. په سه ند کردنی ئه و داوایه بۆ پیاوان وهک ئه وه وایه که و ددان به وه دابنریت که پیه ندگری جسیی ئافره تان و اتایه کی سیاسی ههیه. ئه و له شه ی که له میژه نکۆلی لی ده کرد ریت، که هیمای جو دایی و ههستی له کۆنترۆلنه هاته، بهو شیوهیه خو ی دهکات به نا و شانۆی سیاسه تدا. ئاخافتنه سیاسیه ئه قلانییه که بهو شیوهیه له ق ده بیت و ده که ویت له ره زه. (Eduards 1993:106f)

سیکیوالیتی، دهسته لات و دایکایه تی

که سنوور کیشی نیوان ئه و ی که سییه و ئه و ی گشتیه نيزامی دهسته لاتی جسیی ده هیلته وه شتیکه که زۆربه ی فیمنیستیه کان له سه ری ریکن. گه لیک کهس ئامازه به وه ده کن که سنوور هکان بۆ هه ر جنسیک دیاری ده کرین و که فه زا پیاوانه که هه ر راسته و راست بلن دتر وهک له و ی ئافره تان هه ل ده سه نگیند ریت. هه ره ها یه کراییه کی (ها ورا ییه کی) گه وره ش له سه ر ئه وه ههیه که ئه و ی له دۆخه که سییه کهدا به شیوه ی جو دا روو ده دات ده شار د ریتسه وه و که ده بیت سنووری نیوان ئه و ی که سییه و ئه و سیاسیه خا و بکرتنه وه. به لام که بیرارانی جو دا چۆن ده خا وزن گرفته که چاره بکن شیوه ی جو دای ههیه. له بناخه دا ئه م شیوهیه جو داییه ده رباره ی شیوازی جو دایه بۆ شیکردنه وهی ئه و ی که سییه.

فيمينيسته راديكاله كان ده لئين كه كەشە كەسييه خيتزانييه كه مۆركى زەبروزەنگ و دەستدرتيزى دژ بە ئافره تانى هەلگرتووە. چەوساندنەو هەكە لە پتوهندىيە كەسييه سيكسييه كەدا رەگى داکوتاوە (بەروردى لاپەرە ۳۷ بکە). لە پتوهندى سيكسيى نيوان پياوان و ئافره تاندا زەبروزەنگە سيكسييه كە ناوهندە. ئەو زەبروزەنگە ليدان و زەوتکردنى سيكسى و پۆرنۆگرافىي و لەشفرۆشىي و دەستبۆردنى سيكسيش دەگريتهوه. بیره بنچينه يييه كەى فيمينيسته راديكاله كان ئەو هيه كه ده لئين ناکريت زەبروزەنگە سيكسييه كە هەك "جودا" و "ئائاسايى" ببيريت. ئەوان جياوازی لە نيوان پتوهندىيە كى زەبروزەنگدار و پتوهندىيەك كه زەبرى فيزيكى تيايدا نەبیت هەك پله جودايى دەبين نەك هەك شتو جودايى. سيكسه پياوانەكە لە ميانەى جودادا لە دەورى زەبروزەنگ، هەر لە نيشاندانى پياوەتسيه وه بەره قيتى و توندوتيزى تا دەستدرتيزى خوگرتوانە، دەهۆندريتسه وه. ئەوان پييان وايه كه ماسولكەدارى، زەبروزەنگ و سيكسوالييتى زۆر نيزبكانە پتوهندىيە گریدراون.

واتای پياوهندىيە زەبروزەنگى سيكسى نابیت نە هەك زەبروزەنگ و نە هەك سيكس، پۆلین بکريت. رۆلى سيكسى پياوانە [...] لە تيترنجاندينكى زەبرناميزانه لە كەمتر دەستەلاتدارانه خۆى خولاسە دەكات. ئەم ئاكارە بالزالبيە هەك هەوسههستينەريكى سيكسيى، وەك خودى سيكس خۆى، بەئەزمون كراوه. (Mackinnon 1989a:316)

ئېڤا لوندگرتين دەنوسیت كه كاتيك پياويك لە ئافره تتيك دەدات ئەوا ئەو لە ناو هەى سنووره جنسيه كەى كولتوورىي خۆيدا رەفتار دەكات. "پياوان زۆر زیدەتر دەبنە نیر كاتيك كه ئافره تان توند دەگرن" (1990:13). هاوكات كه سيكسيوالييتى پياوان بەبالادەستى و كۆنترۆلەوه بەستراوه، ئەوا سيكسوالييتى ئافره تان لە تيرمى بندهستىي،

پتوهندىيە لاتی و لە بەر دەستبووندا بۆ پياوان دەفۆرميتدریت. كاتلین باررى Kathleen Berry (۱۹۹۵) لەسەر چەوساندنەو هەكە كەردوونىيانەى ئافره تان دەدویت. ئەم چەوساندنەو هەيه لە بازرگانىكردن بە لەشى ئافره تان و لەشفرۆشىي و پۆرنۆگرافىيدا بەروونتري شتو دەردەكەويت، بەلام ئەم چەوساندنەو هەيه لە بناخەدا رەنگى هەموو شتو كەنى پتوهندىيە سيكسييه كەنى نيوان پياوان و ئافره تان دەداتەوه. ئافره تان دەهيندريتە خوارى بۆ تەنيا لەش، ئافره تان دەكرين بە شت تەنيا بۆ نيززاكردنى (پراحتکردنى) پياوان.

لەگەل ئەو هەشدا ئەم جۆره باسکردنەى هيتروسيكسواليي وەك دەربريتيك بۆ چەوساندنەو هەى ئافرهت، بەهەى كه ناميتوويى و نارۆشن، رەخنەيان لى گيراوه. رەخنەگران لەم جۆره بیره دەلئين ناتوانريت سيكس هەر ئاوا يەكلايه نيبانە پەسن بکريت. ئافره تان ئەزمونى جودايان لەسەر سيكس هەيه و سيكسيش لە كات و كولتورى جياوازا بەشتو هەى جودا پياو دەكریت.

هەروەها تووردانى بى هەلومەرجى پۆرنۆگرافىي كە راديكالفيمينيسته كان پتو لەسەر دادەگرن خراو ته ژير پرسياره وه. رەخنەگران لە بیری راديكالفيمينيستم دەلئين پۆرنۆگرافىي دەتوانیت، ئەگەر بەپتو هەلومەرجە كەنى ئافره تان بکريت، رتگايەك بیت بەره و سەرفرازی. پۆرنۆگرافىي دەتوانیت يارمەتى ئافره تان بدات كه لە سيكسواليي خۆياندا قوولتر بينه وه و واى لى بکەن كه رتگاپييدراو و بينراو بیت لە جياتى ئەو هەى كه جيتى شەرم و تابو لەسەردانراو بیت (Eisenstein 1988). هەندىك بيرييار واى بۆ دەچن كه كاتيك زبى ئافرهت لە پۆرنۆگرافىيدا نيشان دەدریت، لە رتگای ئەو هەى كه پتو دەگوتريت "زمانى ویتەيى زى Vaginal imagery، دەتوانیت دەورتيكى فيرکردنە و زانبارى بەخشانەى هەبیت. هەروەها ئەم ویتانە وا دەكەن كه جنسى ئافرهت سەير نەنوینیت،

تاوه‌کو "ئەو بۆسارده که به‌سه‌یر داده‌نریت له لووت ده‌رچیت که له
حه‌شاردانی سه‌دانسه‌له‌ی کوزدا له ئە‌ده‌بی به‌ریلاوی خۆرئاواییدا
هه‌یه" (Ellis 1992:165).

گه‌لیک فیمینیسیتی لیسبیسیت (هاوجنسباز) ده‌لین که ئە‌گه‌رچیش
زه‌بروزه‌نگ راسته‌وخۆ به‌شیکه‌ی هیتروسیکسیوالیتی نییه، به‌لام له‌ویدا
سیکسیوالیتی هه‌ر له‌ روانگه‌ی مه‌رجه‌لیی پیاوانه‌وه پیناسه‌ کراوه و
هه‌ر ده‌سته‌لاتی پیاوان له‌سه‌ر ئافه‌رتان داده‌کووتیت. فیمینیسته
لیسبیسته‌کان به‌و جۆره هیتروسیکسیوالیتی وه‌ک دامه‌زراره‌یه‌کی
سیاسیی ده‌خه‌نه‌ روو، که هه‌م له‌لای پیاوانه‌وه هه‌م بۆ ئە‌وان بنیاتنراوه.
به‌و شیوه‌یه هیتروسیکسیوالیتی له‌سه‌ر نیشاندانی جیاوازیی
"سروشتیایانه‌ی" نیوان جنسه‌کان دامه‌زریندراوه. ئە‌م جیاوازییه
سروشتیایانه له‌ راستییدا په‌رده به‌سه‌ر جیاوازییه‌کانی ده‌سته‌لاتدا ده‌ده‌ن.
پیاوان ده‌توانن له‌ هه‌موو پروویه‌که‌وه به‌سه‌ر ئافه‌رتاندا زال بن. پیاوان
ده‌بیت زیاتر پاره‌یان ده‌ست بکه‌ویت، درێژتر و به‌ته‌مه‌نتر بن، خۆندنیکی
باشتریان هه‌بیت و په‌یه‌کی بالاتری کۆمه‌لایه‌تیان هه‌بیت. خۆشویستی
هیتروسیکسیوالیتی خۆی له‌خۆیدا له‌به‌ر ئە‌م جیاوازیایانه‌یه. له‌به‌رئه‌وه
پیتوه‌ندییه هیتروسیکسیوالیتییه‌کان هه‌رگیز ناتوانن یه‌کسان بن.
(Jeffreys 1994)

به‌دلنیا‌یه‌وه هه‌ندیک سه‌رسورمان ده‌بیت، ئە‌گه‌ر، له‌م دۆخی
نایه‌کسانیه‌دا که زۆر به‌وردیی بنیات نراوه، هه‌وه‌سی
(وروژاندنی) سیکسیی پیاوان بۆ ئافه‌رتان به‌به‌راره‌رییخوازی
ساخ بپته‌وه. بۆ گومان وا نییه. پیاوان پیتوستیانه ئاره‌زوویان
بچیتته‌ سه‌ر ئە‌و ئاده‌میزاده بیده‌سته‌لاتانه که ده‌یانیه‌ین (ماره‌یان
ده‌که‌ن). به‌و شیوه‌یه ئاره‌زووی هیتروسیکسیوالیتی پیاوان له‌سه‌ر
به‌ خۆش و لووسکردنی جودادانانی ئافه‌رتان دامه‌زراره،

جودادانانیک که له‌سه‌ر جودایی ده‌سته‌لات دامه‌زراره. (Jefferys
1994:63).

هیتروسیکسیوالیی به‌شیه‌یه‌کی وا هۆنراوه‌ته‌وه که ژێرده‌سته‌یی ئافه‌رتان
ده‌هیلدریتته‌وه. چه‌وساندنه‌وه‌ی ئافه‌رتان به‌سیکس (بی) ناو ده‌بردیت و
به‌و شیوه‌یه جۆرتیک له‌ په‌له‌ی بایۆلۆژیی، سرووشتی و ئاسایی وه‌رده‌گریت.
پیتوه‌ندییه ده‌سته‌لاته‌گه‌رییه‌کان ناوا له‌نیوان پیاوان و ئافه‌رتاندا چالا‌کانه
ده‌شاردریتته‌وه. به‌و جۆره بنده‌ستیتی ئافه‌رتان وه‌ک نیزامیکی سرووشتی
ده‌خرتته‌ به‌رده‌ست، نه‌ک وه‌ک نیزامیک که له‌لایه‌ن ده‌سته‌لاتی سیاسیه‌وه
دروست کراوه. ئادریانا ریچ (Adrienne Rich ۱۹۸۰) ده‌لین که
دامه‌زراره هیتروسیکسیوالیتییه‌که به‌و مانایه دیت ک نکۆلی له
هاوبه‌شیتیه‌کانی ئافه‌رتان ده‌کردیت و رێگایان لێ ده‌گیریت. ئادریانا
له‌سه‌ر پیکه‌وه‌به‌ندییه‌کی لیسبیسیتی ده‌دویت، که هه‌ر به‌ته‌نیا پیتوه‌ندی
سیکسیی ناگریتته‌ خۆی. ئە‌زمونه جودا‌کانی ئافه‌رتان و ئە‌و چری و هیتزه‌ی
که له‌ نیوان ئافه‌رتاندا هه‌یه، له‌ژێر قورسیی هیتروسیکسیوالییدا له‌ناو
ده‌چیت. پیتوه‌ندییه لیسبیسیه‌که وه‌ک رێگایه‌کی شیاو باس ده‌کریت که
رۆشنایی بخاته‌ سه‌ر هیتروسیکسیوالیتی وه‌ک نۆرم و به‌و شیوه‌ بناخه‌ی
سه‌ره‌کیی نیزامی ده‌سته‌لاتی جنسی بخاته‌ ژێر پرسیاره‌وه. له‌رێگای لادان
له‌ نۆرمه‌که، ئە‌وا ئە‌قینه لیسبیسیتییه‌که ده‌توانیت زیاتر نۆرمه
هیتروسیکسیوالیه‌که بخاته‌ به‌ر چاو. ئە‌قینی هۆمۆسیکسیوالیی
(هاوجنسبازی پیاوان) به‌ره‌نگاری پایه‌ی هیتروسیکسیوالیی ده‌بیتته‌وه که
وه‌ک ناچار و ئاسایی داده‌نریت، و له‌ درێژخایه‌ندا ده‌توانیت ئە‌و
چه‌وساندنه‌وه ئاساییه به‌زینیت. ره‌هه‌نده سیاسیه‌که ده‌بیت به‌به‌شیکه‌ی
گرنگ له‌و شته‌ی که به‌مانای لیسبیسوون دیت.

به‌پیتی فیمینیسته لیسبیسته‌کان، ئە‌و راستیه‌ی که ئافه‌رتان پیتوه‌ندی
سیکسیی له‌گه‌ل پیاواندا به‌رز ده‌نرخین، به‌و مانایه نایه‌ت که

هیتروسیکسیوالیتی بی گرو گرفته و سه‌مای ناو گول و گولزاره. ئیتفا کریستونسن Eva Christenson (۱۹۹۴) ده‌لایت که هیتروسیکسیوالیتی له‌سەر دوو ئاست هه‌یه. ئەو گرنگه که جیاوازی له نیوان هیتروسیکسیوالیتی وهک دامه‌زراوه بکریت. که ئافره‌تان ئەزمونی پۆزه‌تیفی سیکسیان له‌گه‌ل پیاواندا هه‌یه ئەو به‌ره‌نجامه نابه‌خشیت که ره‌خنه له هیتروسیکسیوالیتی که وهک زۆره‌ملی و وهک دامه‌زراوه‌یه‌کی نۆرمده‌ر ده‌بینریت، بی ره‌واج بیت.

فیمینیسته رادیکاله‌کان و لیسبیسته‌کان تیکرا پیمان وایه که مه‌رجه‌لی به‌راه‌یری راسته‌قینه ئەوه‌یه که پتوه‌ندی نیوان سیکس، زه‌روژه‌نگ و چه‌وساندنه‌وی ئافره‌ت بخریت به‌رچاو. هه‌ره ئەو شته‌ی که که‌سی و تاییه‌ته ده‌بیت به‌و شتوه‌یه به‌سیاسی بکردریت و ددان به‌بوونی زه‌روژه‌نگ له ناو پتوه‌ندییه نیزیکیه‌کانی مرۆقه‌کاندا بنریت، و بخریته ژیر پرسیار و تووژی له‌سەر بکریت.

بیربارانی دیکه، که ئیمه پیمان خۆشه ناویان بنیتین بیربارانی دایکایه‌تی motherhood theorists، ئەوانیش هه‌ر ده‌لین که ئافره‌تان رینگایان پین نادریت له به‌شی گشتییدا به‌کار بن، به‌لام ئەوان ئەو وه‌سفکردنه قبوول ناکه‌ن که ئافره‌تان هه‌ر ئەوه بن که قوربانیه ده‌سته‌لاتگه‌ری پیاوان بن، به‌پێچه‌وانه‌وه ئافره‌تان توانیویه له که‌سیتییه‌که‌دا ده‌سته‌لاتگه‌ری بکه‌ن و کولتورێکی خۆیان به‌به‌هاگه‌لی خۆیانوه دابریژن (Elshtain 1981) ئەم کولتوره - ئافره‌تییه له‌و په‌ریدا له‌سەر ئەو بناخه‌یه دامه‌زراوه که ژنان مندالیان ده‌بیت. کاتیک ژنیکی ده‌بیت به‌دایک خۆیه‌رستییه که خۆی ده‌دات به‌ده‌ست دلنه‌وازییه‌وه. به‌و شتوه‌یه له جیهانی ئافره‌تدا تاییه‌تمه‌ندیی بو‌هاوه‌ستی و به‌خێوکاری ده‌چیتندریت. ئافره‌تان له رینگای رۆلی نه‌ریتی خۆیانوه وهک دایکایه‌تیکردن، باوه‌شنه‌وازی و نیزیکایه‌تی ره‌وشتیکی تاییه‌ت

به‌خۆیانان دروست کردوه، که که‌شه گشتییه‌که ده‌بوایه که‌لکی لێ وه‌رگیریت وهک له‌وه‌ی له‌ده‌ره‌وه بیانیه‌تیته‌وه. (Ruddick 1989) بیربارانی دایکایه‌تی ده‌لین ئیدی که‌واته له راستییدا دیارده که‌سییه‌که (تاییه‌تییه‌که) گرفته‌که نییه، به‌لکو دیارده گشتییه‌که‌یه که گرفته. ئەو سنووره‌ندییه که به‌رائه‌ر ژبانی خیزان کراوه سیاسه‌ت و سفاره گشتییه‌که‌ی لاواز و بی سۆز کردوه. له که‌شه سیاسییه‌که‌دا رینگا به‌به‌رژه‌وه‌ندیی که‌سی ده‌دریت و شتپه‌روه‌رییه‌کی (کالا‌په‌روه‌ری) ره‌ق بی هیچ سنووره‌ندییه‌ک له ئارادایه. ستراتژییه‌ فیمینیسیتییه‌که که خوازباری دانانی نیشانه‌ی یه‌کسانییه له نیوان که‌سی و گشتییه‌که‌دا ئەوا به‌م شتوه‌یه له‌و روانگه‌یه‌وه تیکده‌ره (Elshtain 1981).

ئه‌گه‌ر هه‌موو شتیک ببیت به‌سیاسه‌ت، هه‌موو شتیک ده‌بیت به‌کپرکییه‌کی خۆپه‌رست که هه‌مووان به‌ره‌په‌رووی یه‌ک ده‌بنه‌وه. له‌بری ئەوه، له‌بۆچونه دایکایه‌تییه‌که‌دا، پێشنیازی ستراتژییه‌کی پێچه‌وانه ده‌کردریت. له رینگای ئەوه‌وه که رینگا بدریت ئەوی که‌سییه کار بکاته سه‌ر ئەوی گشتییه ئەوا په‌وشته سیاسییه‌که رادیکالانه نوێ ده‌کردریته‌وه، بیری مندالنه‌وازی (دایکتیکردن) Maternal thinking، که جوژه بیرکی مۆدیرنه، جیبی خۆیه‌تی رینگای بدریت سنووری نیوان که‌سی و گشتییه به‌زیتیت. ئەمه دوو جوژه قازانجی ده‌بیت: که‌شه سیاسییه‌که به‌مرۆقی ده‌کریت و ئافره‌تانیش رینگایان پین ده‌دریت که به‌ته‌واوی له کاروباری ده‌وله‌تییدا به‌کار بن (Ruddick 1989).

به‌لام فیمینیسستانی دیکه ره‌خنه له بیربارانی دایکایه‌تی ده‌گرن و ده‌لین ئەوه خۆگر نییه که قسان له‌سەر ئەزمونیکی هاوبه‌ش یان په‌وشتیکی هاوبه‌ش بو هه‌موو ئافره‌تان بکریت. هه‌موو ئافره‌تیک نابیت به‌دایک و هه‌روه‌هاش بوون به‌دایک له ده‌می جودای کولتوریه‌ی و میژوویدا به‌مانای جیاواز دیت. به‌ره‌په‌چدانه‌وه‌یه‌کی دیکه‌ی ئەو فیمینیس‌تانه ئەوه‌یه که

بیربارانی دایکایه‌تی بهو شیوه‌یه هەر ئه‌و وینه نه‌ریتییانیه‌ی (ستیریوتا‌یپانه) ئا‌فره‌تانی سه‌ره‌رشتیار و خو‌ره‌تینه‌ر به‌هیتز ده‌که‌ن که نی‌زامی ده‌سته‌لاتی جنسی‌یی خو‌ی دروستی کردووه. ئینجا ده‌لین هەر دروستیش وه‌ک کار‌دانه‌ویه‌ک دژ به‌م رۆ‌له‌ سنووردا‌کراوه‌ی ئا‌فره‌تان بوو که فی‌میتیزم سه‌ری هه‌لدا (Grant 1993:71).

ده‌وله‌ت و جنس

ئه‌و فی‌میتیزمانه‌ی که ئه‌و بیره ده‌خه‌نه ژیرپرسیار که ئازادی له‌لایه‌ن خیزان و دایکایه‌تییه‌وه فه‌راهه‌م ده‌کریت به‌گشتی زۆرت‌ر رووی خو‌یان ده‌که‌نه ده‌وله‌ت. ئه‌وانه به‌لگه ده‌هیننه‌وه و ده‌لین لای ده‌وله‌ت ئه‌و یارمه‌تییه ده‌ست ده‌که‌ویت که ئا‌فره‌ت بتوانیت له‌ وابه‌سته‌یی و شکاندنی ناو فه‌زا تایبه‌تییه‌که دوور بکه‌ویتته‌وه. ده‌وله‌ت، به‌تایبه‌ت ده‌وله‌ته‌ خو‌شگوزه‌ره‌کانی (ره‌فاهیه‌کانی) سکه‌ندنا‌فیا، سه‌ره‌خو‌یی ئا‌فره‌تان‌یان به‌هیتزتر کردووه، له‌ ری‌گای گه‌شه‌ی که‌رتی ده‌وله‌تییه‌وه ئا‌فره‌تان کار‌یان چنگ که‌وتوووه. له‌و ری‌گایه‌وه ئه‌وان، لانی که‌م له‌ رووی ئابوورییه‌وه، ده‌ستیان کردووه به‌وه‌ی که خو‌یان له‌ وابه‌سته‌بوون به‌پیاوان رزگار بکه‌ن. ده‌وله‌تیش هه‌روه‌ها له‌ ری‌گای سیسته‌می چاو‌دیری مندالان و ده‌رماله‌ و سی‌گورته‌ی دایک و باوکایه‌تییه‌وه هه‌لی بو‌ ئا‌فره‌تان ره‌خساندووه که بتوانن کاری خو‌ی‌تی بکه‌ن. هه‌روها ری‌فو‌رمی یاسایی جو‌داش خراوه‌ته کار تا ئا‌فره‌تان له‌ زه‌بری پیاوان بی‌ار‌تیزین.

ئه‌م ری‌فو‌رمانه‌ و ده‌که‌ن که ده‌وله‌ت به‌زۆری وه‌ک لایه‌نگری‌کی گ‌رنگ له‌ خه‌باتی به‌راهه‌رییدا ده‌بیریت. به‌و شیوه‌یه قسه‌ له‌سه‌ر ده‌وله‌تی ئا‌فره‌تیه‌روه‌ر ده‌کرئ و پتوه‌ندی نی‌وان ده‌وله‌ت و ئا‌فره‌تان له‌لایه‌ن هه‌ندی‌ک فی‌میتیزسته‌وه وه‌ک ها‌وپه‌یمانیه‌ک له‌ قه‌له‌م ده‌دریت. ئا‌فره‌تان و ده‌وله‌ت به‌دانوستاندن گه‌ش‌توونه‌ته کۆنتراکتی‌ک که هه‌ردوولایان لیتی رازین،

به‌و شیوه‌یه که‌رتی ده‌وله‌تی و ئا‌فره‌تان سوودیان له‌یه‌ک وه‌رگرتوووه. که‌رتی ده‌وله‌تی بو‌ پتر گه‌شه‌کردنی خو‌ی پتوبستی به‌هیتزی کاری ئا‌فره‌تان بوو و ئا‌فره‌تانیش بو‌ ئه‌وه‌ی کار‌یکیان چنگ بکه‌ویت که‌رتی ده‌وله‌تیان پتوبست بوو (Hernes 1987).

ئه‌و لی‌کۆ‌له‌رانه‌ی که ولاتانی باکووریان له‌گه‌ل به‌شی دیکه‌ی جیهاندا به‌راورد کردووه به‌زۆری ده‌گه‌نه ئه‌و سه‌ره‌نه‌جمه‌ی که مؤ‌دیلی ده‌وله‌تی خو‌شگوزه‌رانی ناوه‌ندی سویدی ده‌ستکه‌وتی سه‌رسوره‌ینه‌ری بو‌ ئا‌فره‌تان وه‌ده‌ست هیتاوه. له‌ ده‌وله‌تی خو‌شگوزه‌رانییدا به‌لانی که‌م هه‌ندی‌ک پرس؛ وه‌کو پرسی مندال‌په‌روه‌ری و زه‌بروزه‌نگ و ده‌ست‌دیری سی‌کسی‌یی دژ به‌ئا‌فره‌ت، که له‌وه‌به‌ر وه‌ک کاروباری که‌سی خیزانی داد‌ه‌ران، ئیستا سیاسه‌تی‌ندراون؛ له‌ ری‌گای چه‌ندین ری‌فو‌رمه‌وه هه‌لی ئا‌فره‌تان بو‌ پیکه‌وه‌گری‌دانی کار و دایکایه‌تی کردن شایاناسانه باشت‌ر بووه، و پار‌تیزی دژ به‌هه‌لا‌واردنی جنسی‌یش به‌هیتزتر کراوه (Borchorst Silim 1987).

هاوکات گه‌لی‌ک فی‌میتیزم به‌گومانه‌وه له‌ ده‌وله‌ت ده‌روان. ئایا به‌راستی ده‌وله‌ت ده‌رفه‌تی‌ک به‌ره‌و قوتاری‌بون له‌ بنده‌سییه‌که فه‌راهه‌م ده‌کات یان له‌ راستیدا خودی ده‌وله‌ت هه‌ر خو‌ی هه‌ره‌شه‌یه‌که له‌ خه‌باتی ئا‌فره‌تان رووه له‌ به‌راهه‌ری؟ گه‌شه‌ی ده‌وله‌تی خو‌شگوزه‌رانیی به‌به‌رچاوه‌وه وابه‌سته‌یی ئا‌فره‌تانی به‌پیاوانی تاکه‌وه که‌م کردووه‌ته‌وه، به‌لام له‌ بری ئه‌وه ئا‌فره‌تان بوون و کراون به‌واسته‌ی ده‌وله‌ت. ئا‌فره‌تان دووجار وابه‌سته‌ی که‌رتی ده‌وله‌تین. ئه‌ویش ئه‌وه‌یه که له‌ پیاوان زیاتر تامی لئ ده‌یچیتزن، چ وه‌ک خزمه‌ت‌کراو و چ وه‌ک کارمه‌ندی. سه‌ره‌رای ئه‌وه‌ش هیتشتا تا راده‌یه‌کی بالا هه‌ر پیاوان بریار ده‌دن، هه‌م وه‌ک سه‌رۆک و هه‌م وه‌ک سیاسه‌تمه‌داریش (Hernes 1987). ئا‌فره‌تیه‌روه‌ری ده‌وله‌تی خو‌شگوزه‌رانیی سنووری‌کی روونی هه‌یه. ئا‌فره‌تان زیاتر و زیاتر هه‌لیان بو

نفوزی (دهستریوی) سیاسی جددی لئ دهستیندیتته وه. ئافره تان ریگا نادرین که سهر به خو بیبانه له سیاسه تدا به شدار بن و به پیتی خوبان گوزاره له خوبان بکهن (Borchorst & Siim 1987).

به للام فیمینیسستانی بیربارانی دهوله تیبی (Feminist theorists of the state) به زوری خوده پاریزن له وهی که دهوله ت ته نیا به باش یان به به، به دؤست یان دوزمنی ئافره تان بخه سلته تین.

پرسیار سه باره ت به وهی که دهوله ت ئازادکاره یان جله وگر ناتواندریت به به لیبه ک یان نه خیرتیکی روون وهلام بدریتته وه (Watson 1990). درود داهلرپ Drude Dahlerup پیتی وایه که له بری ئه وهی پئ دابگیریت که دهوله ت له راستییدا چونه یان چیه، جیتی خویه تی پیوه ندیدی نیوان ئافره تان و دهوله ت له دؤخی جودای کونکریتدا بخوندریت (Drude Dahlerup 1994) ئه و ئامازه دهکات که ههروه ها ته نانه ت له توئینه وهی ریفورمی تاکیشدا زه حمه ته بگوتریت که چی له راستییدا ئازادکار یان چه وسینه وهی به ئافره تان. به پیتی روانگهی پیه لگرتنی جودا فیمینیسسته کان دؤخه که به شپوهی جودا شی ده که نه وه، ئه وهش ههروه ها جیتی تیگه یشتنه که ههنگاوی دهوله تیبی به شپوهی جودا کار دهکاته سهر گرووی جودای ئافره تان.

له لیکولینه وهی ئه وهی که پیتی دهگوتریت فیموکراته کان، واته بیروکراتیبی فیمینیسستی، سهرنجی توئیره وه له دهئه نجامی ریفورمی دهوله تیبی لاده چیت و دهخریتته سهر کاری مرؤقیی ناو ستروکتوره دهوله تیبیه کان. لیتره دا ئه و توانا کاریبانه دهخوندریت که ئافره تان بؤ وه دهسته یینانی شوینی خو هه ل سووران له ناو نیزامه بیروکراتیبیه کانداهه یانه. بیرتیکی خوگر ئه وهی که ئافره تانی رادیکال، که ستراتیبیانه له ناو پیگهی دهوله تیبیدا دانراون. ده توان شوین بؤ گورانکاری پیماننا له هه لومه رچی ئافره تاندا بدوزنه وه. له ریگای هاوپه یمانیتیبیه وه، هه م له ناو

و هه م له دهروهش چ له گه ل فیمینیسستی گه لیبی و چ له گه ل سیاسه تمه داری شوینگرتوو و بیروکراتاندا، ئافره تان به زوری له به کاره یینانی دهوله تدا بؤ گه یشتن به مهرانگه لی خوبان سهرکه وتوو دهبن (Eisentein 1995).

به للام تیگه یشتنیکی وا له توانا کاریی ئافره تان که بین و بتوان ستروکتوره کانی دهوله تی و بیروکراتیبی به کاره یین له تیئوری فیمینیسستی رادیکالدا به رپه چ دهدریتته وه. فیمینیسسته رادیکاله کان دهوله ت زیاتر له ههر شتیکی وه ک ئامیرتیکی ناو دهستی پیاوان ده بین.

دهوله ت له مانای فیمینیسستا نیره: یاسا به هه مان دیده وه ئافره تان ده بینیت و مامه له یان له گه لدا دهکات که پیاوان ده یان بینیت و مامه له یان له گه لدا دهکات. (Mackinnon 1989b:161 f)

بیره که ئه وهی که دهوله ت شپوه به نۆرمی پیاوون ده دات. دهوله ت له و میکانیزمگه له چه وسینه ره وهی که که رتی که سییه که به رپوه ده بات بن گونا ه نییه. به پتیچه وانه وه، خه سلته و دامه زراوهی دهوله ت رهنگی نیزامی دهسته لاته جنسییه که ده داته وه. هه موو ههنگاوه چاره دهوله تیبیه کان و هه موو ریفورمه سیاسییه کان ده بنه مایه ی بنده ستختنی ئافره تان، ته نانه ت ئه گه رچیش هه میشه روون نین.

جوان ئاکهر Joan Acker پئ داده گریت که ئه و ریخراوه فیمینیسستیانه ی که ریگا به خوبان ده دن هاوکاری نیزیکیان له گه ل دهوله تدا هه بیت خو ده خه نه ئه و مه ترسییه وه که هیزی راته کینه ری سیاسی له ده دست بدن (Joan Acker 1995). ئه گه ر گرووپه کان له رووی ئابوریه وه وابه سته بن، ئه و دهوله ت ده توانیت له سهر یان داخواز بیت که کاروباره کان چۆن ریخ بخرین و که کام گرفتانه ش سهرنجیان بدریتتی. ئه مه ریخراوه گه لی فیمینیسستی ده خاته دؤخیتی سهرلیندهر نه کراوه وه. کومه که دهوله تیه که هه ره شه له له گورنانی رادیکالییتی ناو کاروباره کان دهکات، هاوکات که گرووپه کان خو شیان بؤ بهرده و امبوون له سهر ژیان

وابهسته‌ی پاره‌کان ده‌بن. "سه‌رئه‌نجام، له‌دریژخایه‌ندا، ریتسا بیده‌نگه‌که‌بو
ئه‌وان ئه‌مه‌یه: "خۆ‌بگوفنجینه‌یان‌بمه" (Acker 1995:140).

ده‌ولت داوای سیاسی ئافره‌تان له‌ریگای تپه‌ستانیان له‌ناو خودی
نیزامه‌سیاسیه‌که، له‌پهلوی‌ده‌خات. پاتریشیا مورگان (Patrica Mor-
gan 1982) مه‌به‌ستیتی که‌ئه‌م هه‌ره‌شه‌یه‌هه‌میشه‌له‌به‌رده‌م بزووتنه‌وه‌ی
ئافره‌تانه، ته‌نانه‌ت ئه‌و به‌شه‌ش له‌بزووتنه‌وه‌ی ئافره‌تاندا که‌جه‌خت له‌سه‌ر
ریک‌خستنی جودا ده‌کات. نمونه‌یه‌ک بو‌ئه‌مه‌بزووتنه‌وه‌ی ئافره‌تانی
ئه‌مریکایه، بزووتنه‌وه‌یه‌ک که‌له‌سه‌ره‌تادا پیکهاتبو له‌گرووبی
بیتلایه‌نیی سیاسی و فیمینیسیتی روون، به‌لام هیدی هیدی بزووتنه‌وه‌که
له‌لایه‌ن ده‌ولت‌ته‌وه‌ده‌ستی به‌سه‌ردا گه‌را. بنکه‌ئیشک‌گره‌کان که‌ئافره‌تان
خۆیان ده‌یانبرد به‌ریتوه‌له‌به‌رانبه‌ر ئه‌وه‌دا که‌ریگایان به‌چاودیری ده‌ولت
دا و ریک‌خراوه‌کانیان به‌و شیوه‌یه‌ی ده‌ولت ده‌یخواست دووباره
ریک‌خستنه‌وه‌ده‌ستیان کرد به‌پاره‌وه‌رگرتن. به‌لام کاتیک ده‌ولت ده‌ستی
خۆی خسته‌کاره‌کانه‌وه‌نه‌هر به‌ته‌نیا ریک‌خراوه‌که‌هیدی هیدی گۆردرا،
به‌لکو ته‌نانه‌ت پیناسه‌کردنه‌ره‌سه‌نه‌که‌ی گرفته‌که‌ش گۆردرا، واته‌زه‌بری
پیاوان دژ به‌ئافره‌تان، دووباره‌شیوه‌ی درایه‌وه، ئه‌وی گرووبه
فیمینیسیتی‌کان ناویان نابوو "زه‌بروزه‌نگی ئافره‌تان" گۆردرا بو‌تیرمی
"زه‌بروزه‌نگی خیزان". به‌و شیوه‌یه‌ئه‌و راستیه‌شیتویندرا که‌قوربانیه‌که
له‌راستییدا سه‌ر به‌جنسیکه‌و تاوانباره‌که‌ش سه‌ر به‌جنسیکی دیکه‌یه،
به‌و شیوه‌یه‌ئه‌و هه‌ره‌شه‌خۆمات‌ده‌ره‌سیاسیه‌ی که‌فیمینیسته‌کان له‌پشت
چالاکیی خۆیان‌وه‌هه‌یان بوو - که‌ئافره‌تان وه‌ک گرووپیک داوای
ده‌سته‌لاتیان ده‌کرد - پوچ کرایه‌وه.

سه‌رئه‌نجام‌گیری ئه‌م لیک‌دانه‌وه‌یه‌که‌هه‌موو نار‌ه‌زاییه‌کی سیاسی که
هه‌ره‌شه‌له‌ده‌ولت ده‌کات له‌مه‌ترسیی له‌پهلوی‌خستندایه. ده‌ولت له
توانایدا نییه‌ئافره‌تان له‌بالاده‌ستی پیاوان رزگار بکات. ئافره‌تان ده‌بیت

خۆیان، له‌ژیانی رۆژانه‌ی خۆیاندا، له‌بنده‌ستییه‌که‌خودئاگا بن
(Mackinnon 1989 b). له‌بریتی ئه‌وه‌ی هه‌ول بدریت له‌ریگای که‌نالی
سیاسی جیگرتوه‌وه‌گۆرانکاری وه‌ده‌ست به‌یتندریت، ده‌بیت ئافره‌تان
به‌جیا، له‌ده‌ره‌وه‌ی سیسته‌مه‌که‌دا، خۆیان ریک‌بخه‌ن. ئه‌و کاته‌ی که
ئافره‌تان له‌ناو ریک‌خراوه‌لی خۆیاندا ئافره‌تانی دیکه‌ده‌بین،
به‌هه‌لومه‌رجی خۆیان، ده‌توانن ئه‌زموونی هاوبه‌شی بنده‌ستی و داوای
هاوبه‌ش بو‌گۆرینی نیزامی ده‌سته‌لات، فۆرموله‌بکه‌ن.

سنوورگه‌لی که‌ستی و سیاسی

فیمینیزم له‌گه‌ل ئه‌و گیروگرفته‌زۆرانبازی ده‌کات که‌سیاسه‌تی که‌ستی
له‌راستییدا ده‌بیت چۆن بیت و ده‌ولت ده‌توانیت و ده‌بیت چ‌رۆلکی له
خه‌باتی رزگاریدا هه‌بیت. ئاننا فیلیپس Anne Phillips پتی وایه‌که‌ئه‌و
فیمینیسته‌نه‌ی له‌خالی "دیارده‌که‌ستییه‌که‌دیاردیه‌کی سیاسیه‌"
ده‌رده‌چن، ده‌که‌ونه‌ناو ناکۆکیه‌که‌وه‌(پارادۆکسیکه‌وه‌) کاتیک که
پارتیزگاری له‌مافی مندال له‌باربردن ده‌که‌ن (Anne Phillips 1991).
ئه‌وه‌بی گومانیه‌که‌که‌ئافره‌تان ئه‌و مافه‌ره‌هایه‌یان هه‌یه‌که‌بریار له‌سه‌ر
له‌شی خۆیان بدن. ئه‌م ده‌لایل‌هینانه‌وه‌یه‌له‌وپه‌ریدا ده‌لێت شتی که‌هه‌یه‌که
ئافره‌تان ده‌بیت نه‌یخاته‌ناو ده‌ستی که‌رته‌ده‌وله‌تیه‌که‌(گشتیه‌که‌)وه.
ئیمه‌هه‌رگیز نابیت به‌یلین که‌ده‌ولت بریار له‌سه‌ر چاره‌نووسی له‌شمان
بدات، نه‌شیاوه‌که‌که‌ستییه‌که‌و سیاسییه‌که‌به‌خرینه‌یه‌ک تای
ته‌رازوه‌وه‌هه‌ندیک به‌شی ژیان ده‌بیت به‌تایه‌تییی مینیتته‌وه‌و ده‌بیت
سنووریک له‌نیوان که‌ستی و سیاسییدا هه‌بیت. به‌لام ئایا ئه‌و سنووره‌له
کویدا رابکیشریت؟

گه‌لێک که‌س پێیان وایه‌که‌برباری ژیان له‌مه‌ر ویستن یان نه‌ویستنی
مندال پیتوسته‌برباریکی که‌سی و بی‌بینه‌وبه‌ره‌بیت. ئافره‌تان ده‌بیت

مندال دروستکردن (زاوژن) و سیکسیوالیتی له دهستی خوښاندا بهیلنه‌وه. کس نابیت بوی هبیت دست بخاته ناو ئه‌وه‌وه که نیمه‌ی نافرته چ جوړه سیکس کردنیکمان دهویت (Phillips 1991). به‌لام بۆ رادیکال‌فیمینیسته‌کان، که سیکسیوالیتی وهک بناخه‌ی بنچینه‌یی نیزامی دهسته‌لات ده‌بینن، بی‌گومان ئه‌مه سنوور راکیشانیکی ماقوول نییه.

که‌واته ریزیک تیگه‌یشتنی جودا هه‌یه سه‌بارته به‌وه‌ی که مرؤف چۆن له تاییه‌تییه‌که حالی بییت. له‌لایه‌که‌وه مه‌سه‌له‌که ئه‌وه‌یه که فیمینیسته‌کان مه‌به‌ستیان له شتی جودایه کاتیک که قسه له‌سه‌ر "ئه‌وی که‌سییه سیاسیسه" ده‌کن. هه‌لبه‌ت پتویست ناکات ئه‌مه وا لیک بدریته‌وه که هه‌ر شتیک نیمه له‌گه‌ل له‌شی خوښاندا ده‌یکه‌ین پیدایستانه له‌لایه‌ن گشتییه‌وه به‌رتوبه‌ریت و بریاری له‌سه‌ر بدریت. به‌لکو زیاتر مه‌سه‌له‌که سه‌بارته به‌هه‌بوونی نازادییه که نافرته بتوانیت ئه‌زموونی که‌سیتی خۆی بگوریت بۆ سیاسه‌ت ئه‌گه‌ر و کاتیک که بخوازیت. ده‌رپرینه‌که هه‌روه‌ها به‌و مه‌به‌سته‌ش نایه‌ت که ئیتر نابیت هه‌ر هیچ سنووریک له‌نیوان ئه‌وه‌دا که سیاسه‌ته و ئه‌وه‌ی که سیاسه‌ت نییه هه‌بیت. ئه‌گه‌ر هه‌ر هه‌موو شتیک بییت به‌سیاسه‌ت چه‌مه‌که‌ه و اتای خۆی ون ده‌کات. ئه‌گه‌ر سنووره‌کانیش نه‌میتن، ئه‌وا سیاسه‌تیش له‌ئارادا نامینیت.

ب. هونیک ده‌لایت (B.Honig 1992:225) "ئه‌گه‌ر سیاسه‌ت له‌هه‌موو شوینیک بیت که‌واته له‌هیچ شوینیکیش نییه" ئه‌وه‌ش هه‌روه‌ها شیاوه که "که‌سیتییه‌که سیاسیسه" وهک ددانپیدانانیک لیکبدریته‌وه که پتوه‌ندییه ده‌سته‌لاتییه‌کان له‌که‌شه که‌سیتی و گشتییه‌که‌دا بیمه‌جاز و پتوه‌بوونه پیکه‌وه گریدراون. ئه‌وه‌ش جوړیک له‌تیگه‌یشتنه به‌و مانایه دیت که هیچ ئاستیکی ژبانمان نییه مانای سیاسی نه‌دات.

جووتبوونی سیکسی له‌سه‌ندا کاریکی که‌سیتییه (تاییه‌تییه). له‌گه‌ل ئه‌وه‌شدا شیوازی جووتبوونی سیکسی کۆدداره و شیوازی ده‌سته‌لاتی نابه‌را به‌ر ده‌گریته خۆی و کاربگه‌ری خۆی دوورتریش له‌سنووره تاییه‌تییه‌که داوژیت [...] ئامانجی فیمینیسته‌گه‌لیک که سه‌رنج ده‌خه‌نه سه‌ر بالا ده‌ستییه، ئه‌وه‌یه که روونی بکه‌نه‌وه چۆن ده‌سته‌لانی جوړاوجوړی که‌سیتی و گشتی توند و نیزیک پیکه‌وه‌گریدراون (Mansbridge 1993:364).

تیپینی

۱- گفتوگۆ سه‌بارته به‌ره‌وشتیکی نافرته‌یی تاییه‌ت له‌پتوه‌ندی له‌گه‌ل ده‌کردنی کتیپی "به‌ده‌نگیکی دیکه" (In a Different Voice 1982) وه‌رگیرانی سویدی (۱۹۸۵) ی کارۆل گیلیگان (Carol Gilligan) دا بوو، کارۆل مه‌به‌ستی ئه‌وه‌یه که نافرته‌تان شیوه‌یه‌کی تاییه‌تی تیگه‌یشتنی ره‌وشتییه‌کان هه‌یه که له‌سه‌ر پتوه‌ندی مرؤقییه‌انه و په‌رستیاری له‌نگه‌ر ده‌گریته، نه به‌پله‌ی یه‌که‌م له‌سه‌ر پرنسیپی ئه‌بستراکت وهک بۆ نمونه دادوهری. کاری ووارنیس (Kari Waer-ness 1984) له‌خالی ده‌رچوونی لیکچوه‌وه گفتوگۆ له‌سه‌ر چه‌مکی ئه‌قلانیتی په‌رستیاری rationality of caring ده‌کات. به‌و چه‌مه‌که‌کاری ده‌یه‌ویت جوړی ئه‌و ئه‌قلانیتییه تاییه‌تییه بخاته به‌رده‌ست که ئه‌و پیتی وایه، ره‌فتاری نافرته‌تان کاتیک که کاری په‌رستیاری جودا ده‌کن، جلّه و ده‌کات.

۲- بۆ زیاتر پیداجوونه‌وه‌یه‌کی توژینه‌وه فیمینیسته‌یه‌که‌ی سه‌بارته به‌ده‌وله‌تی خو‌شگوزه‌رانیی پروانه بۆ نمونه داهلرپ (Dahlerup 1994) ئیلمان (Elman 1996) و سه‌ینسبیری (Sainsbury 1994).

دیموکراسی و هاوولاتیستی

دیموکراسی پیاویانه

ئافره‌تان هەر له سه‌ره‌تاوه له‌گه‌ڵ دیموکراسیی که وتوونه ته پیتوه‌ندییه‌کی سه‌یره‌وه. له ئەسینای ئەنتیکدا، ئەو شۆتینه‌ی که به‌بیشکه‌ی دیموکراسی داده‌نریت، ئافره‌تان هەرگیز وهرنه‌گیران و قبول‌نەکران. رۆلی ئافره‌تان له دیموکراسییە ئه‌ویدا ئه‌وه‌بوو که له‌ده‌ره‌وه‌ی بن. دیموکراسی، که به‌واتای فه‌رمانه‌وایی گه‌ل دیت، به‌و واتایه‌ بوو که ته‌نیا پیاوانی گه‌وره‌ ساڵ و ئازاد ده‌سته‌لاتدار بوون. کۆیله و ئافره‌تان به‌هیچ شۆه‌یه‌ک بۆیان نه‌بوو هاوولاتیستی بن. ئەوان هەر وا سووک و هاسان وه‌ک خه‌لک نه‌ده‌بینران.

له‌ دۆخیکێ ناسکی دیکه له‌ میژووی دیموکراسییدا، له‌ شۆرشێ فه‌ره‌نسادا، ئافره‌تان خۆیان له‌و دۆخه‌ سه‌یره‌دا ده‌دیته‌وه‌ که داوای مافه‌کانی پیاوانیان ده‌کرد، "Less droits de homme"، ئەو مافانه‌ی که پاشان ده‌رکه‌وت که ئاره‌زووکردنیان بۆ ژیان ترسناکه. کاتیک که ئولیمپه‌ دی کۆگی (Olympe de Couges) پیتی داگرت که ئافره‌تان به‌و مافه "شاد" بوون که بچنه‌سه‌ر سه‌رکۆی مه‌رگ، هه‌رواش ده‌بیت مافی خۆیان بیت بۆیان هه‌بیت بچنه‌ سه‌ر میزی ناخافتن، سه‌ری په‌ریندرا (Scott 1996). به‌هه‌ر حال، ئەو ده‌ستتێوه‌ردانه‌ی ئەو له‌ که‌رتی گشتی زۆری له‌سه‌ر که‌وت. به‌گشتیی سهدان ساڵه‌ گۆتویتری له‌مه‌ر دیموکراسیی ده‌ستی پیکراوه، بچ ئەوه‌ی ئافره‌تان به‌شداری تیدا بکه‌ن (Phillips 1991).

ئهمه‌ش بچ گومان له‌ دۆخی راسته‌قینه‌ی سیاسه‌تدا ره‌نگ ده‌داته‌وه. هه‌تا ناو قوولایی سه‌ده‌ی بیسته‌هه‌می خایاند تا ئافره‌تان له‌و به‌شه‌ی جیهانی ئیمه‌دا مافیان چنگ که‌وت ده‌نگ بدن.

به‌و پاشه‌له‌ (رابردووه) سیکسیستییه‌وه که سیسته‌می دیموکراسیی هه‌یه‌تی، هه‌تاوه‌کو ئه‌مرۆش هه‌م له‌لای پیاوانه‌وه‌ شۆه‌ی دراوه‌تی و هه‌م له‌لای ئه‌وانیشه‌وه‌ به‌رپۆه‌ بردراوه، ئه‌مه‌ زۆر سه‌یر نییه. یاسادانان و یاسا پیتیره‌وکردن له‌ ده‌میکی درپژدا، له‌و رینگایه‌وه‌ که ئافره‌تان له‌ هاوولاتیستییه‌کی ته‌واومانا ده‌ر ده‌هاوپیژران، هه‌ر له‌به‌رژه‌وه‌ندی پیاواندا بوو. ئه‌مرۆ یاساکان به‌شۆه‌یه‌کی دیکه‌ شۆه‌دار کراون. له‌ خودی شۆه‌که‌یدا جنس، بۆ ئه‌وه‌ی گه‌راتتی هاومامه‌له‌یی کردن به‌هه‌مووان بدات، بیلایه‌نه، به‌لام که ئه‌مه‌ یارمه‌تی ئافره‌تانی نه‌داوه‌ بگه‌نه‌ به‌راه‌به‌ری و هیشتا بالا‌ده‌ستی پیاوان له‌ ئۆرگانه‌ بریارده‌ره‌کاندا، له‌ ناو مووچه‌خۆزانی ده‌وله‌تی و دادگاکاندا، هه‌یه، ده‌رده‌که‌ویت. سه‌ره‌رای ئه‌وه‌ش ئه‌گه‌رچی یاسا و ریتسا ده‌وله‌تییه‌کان ئیتر به‌ره‌سمیی ئافره‌تان هه‌لناوپیژدی، هیشتا هه‌ر کۆمه‌لگا به‌راه‌به‌ر نییه. ئافره‌تان له‌ هیلانه‌ و مه‌مه‌ره‌کانی ده‌سته‌لاتدا به‌توندی که‌م نۆینه‌رن. ژبانه‌ ره‌سمییه‌که‌ و گۆتویتری تیئۆرییه‌ سیاسییه‌کان سه‌باره‌ت به‌ده‌سته‌لات، نه‌یان‌توانیوه‌ له‌م ره‌نگدانه‌وه‌یه‌ ده‌ربازبێن.

له‌ تیئۆری سیاسی نه‌ریتیییدا ئه‌وه‌ به‌گه‌روگرت و ئاسته‌نگ نابینریت که سیسته‌می دیموکراسیی ئاساییانه‌ ئافره‌تان ده‌رده‌هاوپیژریت، به‌زۆریش ئه‌مرۆکه‌ش هه‌ر وایه. نووسه‌ری ئه‌و کتیبی خۆیندنه‌ که تازه‌ ده‌رچوووه‌ که له‌سه‌ر ده‌ستووری سویدییه، ده‌پرسیت: "له‌به‌رچی پیاوان ناتوانن ته‌نانه‌ت له‌به‌رده‌وامیشدا هه‌ر نۆینه‌رایه‌تی ئافره‌تان بکه‌ن وه‌ک که سهدان ساڵ کردوویانه؟" (Larsson 1994:115).

پاش چهند په‌رپه‌که‌ ده‌لیله‌تێانه‌وه‌ له‌سه‌ر ئه‌م پرسه‌ به‌چیتیه، نووسه‌ره‌که‌ خۆی ده‌گاته‌ ئه‌م سه‌رئه‌نجامه‌:

ده‌ی، وه‌لامی ئه‌و پرسیاره‌ چیه‌ که ئه‌گه‌ر بوونی چهند ئافره‌تیک له‌ دامه‌زراوه‌ بریارده‌ره‌کانماندا پیتویست بن یا نا؟ به‌و پیتناساندن و ئاماده‌کارییه‌شوه‌ وه‌لامه‌که‌ هه‌ر نه‌خپه‌ره. سیسته‌مه‌ سیاسییه

نوڤنەرايە تيبه كەى سوڤد لەسەر بناخەى نوڤنەرايە تيبى راوڤوچوون دامەزراوە، نەك لەسەر نوڤنەرايە تيبى كۆمەلايە تى. بو پيترەو كوردنى نوڤنەرايە تيبى كۆمەلايە تيش مرۆڤ پيويستە، نەك جنسه كەى. (Larsson 1994:117)

ناوەرۆكى تيبۆرى ديموكراسى فيمىنيستىي ئه وەيه كه سيسته ميڪ به ديموكراسىي دانانيت كه لەسەر بناخەى دەرھاوېشتن و بندهسته يشتنه وەيه سيسته ماتيكانەى ئاڤرەتان شكلى پى بدرت و شكل وەرگرىت. سيسته مه ديموكراسىيە كانى ئىستا لەسەر نيشاندانى ئه و ناكوكيه بناخەيان داکوتاوە كه هەندىك كەس لەبەر جنسه كەيان، كتومت زياتر دەستەلاتدارن:

ئېمه ئىسته كانى دەبىت "ناكوكى ديموكراسىي" چاره بکهين كه به وەيه وە دەستەلاتى كۆمەلايە تى پلەى هەندىك هاوولائىي زياتر دەكات وەك له هاوولائىي ديكه، و يەكسانىيى هاوولائىي تيش هەندىك هاوولائىي دەكات به هاوولائىي به هيزتر (Young 1989:259).

فيمىنيسته كان لەسەر ئه وە كوكن كه ديموكراسىي دەبىت بىراز بكرىت، به لام له ناو خوياندا تىگه يشتنى جودايان هەيه كه چ جورە گۆزانكارىيەكى كارىگەر بو كوردنى ئه و كارە پويستن. كه ميڪ گەرە كوردراو دەتوانرىت بگوترىت كه گفتوگو كه سەبارەت ئه وەيه كه چۆن دەتوانرىت گۆزان له ناو سيسته مه ئىستاييە كه دا بكرىت، يان رەنگە خودى سيسته مه كه بيمه جاز به نيزامى دەستەلاتى جنسىيە وە ئالۆزا و بىت. هەندىك پىيان وايه كه ديموكراسىي لىبرالىي له رزگار كردن دىت، به و مەرجهى كه بندهستىيى ئاڤرەتان چاره بكرىت. فيمىنيستانى ديكه مه به ستىيان ئه وەيه كه نيزامى جنسىي له ناو خودى سيسته مه ديموكراسىيە كه دا، له ناو هاوولائىي و نەكه و له تيبۆرىيە سياسىيە كه دا هەيه. تەنانەت ئەگەرچى هەندىك تيبۆرىگەل و

پراكتىك گەلىش بە ئاشكرا ئاڤرەتان هەلنەوتىردن، هيشتا ئه وانه هەر به قالبى پياوان فۆرمىنداوان.

جنس و ديموكراسىي

سەرئىچى رەخنەى فيمىنيستىي لەسەر ئه وەيه كه چۆن تيبۆرىگەلى ديموكراسىي له "يەك مرۆڤ - يەك دەنگ" - هه وه سەرچاوهى گرتوو و به و شىويه پى دادەگرتى كه ئه و شىويه جنسىيەى هاوولائىي هەيه تى ناوەرۆكىي سياسى نابه خشىت و بىبايه خە. ئه م هاوولائىيىي بيجنسه كه دروستكراوه، پيشمه رگه راسته قينه كانى ديموكراسىي دەشارىته وه - كه له راستيدا سەر به جنس بوون، كاتىك كه دىته سەر ئه وەيه كى دەستەلات و نفوزى هەيه، ته و او گرنگه و خالى ناوهندىيە. له سياسه تى پياوەر كراو دا به رژه وەندىي گشتىي هەم له لايەن ئه و گرووپه وه و هەم له پىناوى ئه و گرووپه خۆيدا، كه خۆى مافى به خۆى داوه نوڤنەرايە تيبى هەمووان بكات، دەخە ملىرتىت. ويستهى گشتىي له لايەن پياوانى سپىپىستى تەمەن مامناو نده وه شىويه و ناوەرۆكى دەدرىتى. مۆد ئىدواردس (Maud Ed- wards 1993) ئامازە به وه دەكات كه ئه م راسته قينه يه، دژى وينا كرده داسه پاو و رەگ داکوتاوە كانه كه گوايه جنس نه ماناى سياسىي هەيه و نه دەبىت هەيشى بىت.

نۆرمى پياوانه ئه وەيه كه پياوان، وەك پياو - هەبوونيان نيبه. ئه وان وەك پۆلىكى جنس پىناسه ناكرىن. ئه فسانه گشتىيە كه ئه وەيه كه فەرمانرە و ايان و دەستەلاتداران متمانەيان پى دراوه چونكه ئاقل مەندن و رەچاوى به رژه وەندىي گشتى دەكەن، نەك له بەرئەوهى كه پياوان. (Edwards 1993:104)

تیبۆرى ديموكراسىي فيمىنيستىي هەنووكەيى لەسەر "ديموكراسىي هاوئاستىي Parity democracy (هاوئاست = Parity) قسان دەكات.

ئەو ھەش و ھەك ھەولدا نىك بۆ چارە كوردنى ئەو گىروگرفتانهى كە لە ھاوولالتىتىيەكى لايەنگرى جىسدا ھەن. ئەو بىرەى لە پشت "دىموكراسىيە ھاوتاسىيە Parity democracy" - ھەويە ئەو ھەيە كە دابە شىبوونى راستەقىنەى مرۆقايەتى بۆ دوو جنس، ئافرەتان و پىياو، دەبىت لە دامەزراو ھەسەمىيەكاندا ھەنگ بداتەو. دۆخى نابەرابەرەىتى نىوان جنسەكان دەبىت، لەبىر ئەو ھەي كە تەنبا ھەك دۆخىك كە بەجىي داخ دابنرەت و ھەك وردە زىخىكى ناو مەكىنە دىموكراسىيەكە بىبىرەت كە دنا ھەكتر زۆر باش چەورەكراو ھەك گوايە بى لەو گرتە خەوشىكى دىكەى نىيە، دەبىت لە فۆرماندى سىياسەتدا خالى سەرەكى و دەستپىك بىت.

جۆرى مرۆقايەتى يەك دانەيە، بەلام ھاوبەرگ نىيە. مرۆقايەتى ناتوانىت بەدروستىيەو ھەبىت ياخود زەنگىنىي تەواوى خۆى بنوتىت ھەتا پىياوان و ئافرەت ھەك خۆيان شوتىي خۆيان چنگ نەكەوتىت و ھەتا دامەزراو ھەكان باسىكى جىياوازى نىوان جنسەكان نەگرە خۆيان (Sledziwski 1992:24).

لىكدانەو ھەكان بەزۆرى ئەو ئەنجامگىرەيان ھەيە كە ئافرەتان دەبىت نىو ھەي جىگاكانى ناو ئۆرگانە ھەسەمىيە گرىگەكانى كۆمەلگايان دەست بەكەوتىت. ھەنگە يەكەك لە ھەرە ھۆبە گرىگەكان ئەو ھەيە كە بەو شىو ھەيە بتوانرەت بىرۆچكەى دەستەلات بەگۆردىت. كاتىك ئافرەتان لەو شوتنەدا نىن كە دەستەلاتىيان لىيە ئەو وىنەيە بەھىز دەكات كە ئافرەتان نرە و توانا و لىياقەتەيان لە پىياوان كەمترە.

دەرەھاو پىشتنى سىكسىي لە خانەى سىياسەتدا وىنەيەكى ئافرەت دەخەملەنەت كە لە پىياو كەمتر، كەملايەقتر و ناتەواوترە. (Hawkeswarth 1990:185).

دیارە كەسەتەيەكە بى گومان سىياسىيە - بەلام كرۆكى ئەم دەلىلەتەنەو ھەيە ئەو ھەيە كە دیارە سىياسىيەكەش ھەرەھا دەتوانەت بىت

بەكەسىي (تایبەتى). ئىدیئالی (نەونەبالای) سىياسىي وینا كوردنى كەسىي دروست دەكات. ئەگەر ئافرەتان دەستەلات و فەرماندەيى authority یان بدەرتى ئەوا ئارەزوومەندى سىياسىي و پرسەكانیان بۆ يەكەم جار بەگرنگ دەبىستەرتىن. جىبەجىكردنى بنىاتنەو ھەي رادىكالانەى ئەم دەستەلاتە گشتىيە ھەر بەتەنبا نرە سىمبولىكى نابىت. ھەرەھا ئەو مانا يەش دەدات كە ئافرەتان خۆيان دلنبا دەكەن لە بەرانبەر ئەو ھەنگاوە سىياسىيانەدا كە دەشەت زىانبا پى بەگەيەنەت ياخود دەتوانەت جىپىيان (پەلەپايەيان) بەرەو دوو ھەبەتەو.

ئەگەر ئافرەتان لەسەدا پەنجای جىگاكانى ناو ئۆرگانە ھەسەمىيەكان (دەولەتەيەكان) وەرگرن، ئەوا ئەمە دەتوانەت ھەك چەشنىك بىت لە خۆپارىزىي بۆ ئافرەتان (Hawkesworth 1990). ستراتىيەكى لەو شىو ھەيە ئەو ھەيە كە ئافرەتان، كاتىك باس لەسەر ھەندىك پرس بىت كە بەتایبەتى پىتەندى بەوانەو ھەي، جىي خۆيەتى لە رىكخراو سىياسىيەكاندا مافى قىتەيان ھەبەت.

كۆمەلە پرسىك ھەن كە تايبەتەن بەئافرەتانەو. شتىكى ناماقولە كە پىياوان بىرەر لەسەر پرسىارگەلىك بەدەن كە گرىدراوى ئافرەتان، ھەكو پرسى لە بارىدن، زەوتكردنى سىكسىي یان لىدانوكوتانى ئافرەتان (Young 1991).

رەخنەى دژ بەبنىاتنەى سىستەمى سىياسىي وا كە ھەنگى دوو جنسىي مرۆقايەتى بداتەو بەزۆرى سەرنج دەخاتە سەر ئەو ھەي كە بەو شىو ھەي رىگا دەدرەت تەنبا قسە لەسەر تاكە يەك جىياوازىي بەكرەت و ئەو جىياوازىيە ھەموو جىياوازىيەكانى دىكە و نایەكسانىتەي دەستەلات لە كۆمەلگادا بەخاتە پشت خۆبەو. (Outshoorn 1994). ئەو بىرانە لەلایەن ئەم جۆرە رەخنەگرانەو لەبەرئەو سەركۆنە دەكرەن، چونكە رەخنەگران پىيان وايە كە ئەم جۆرە بىرانە قوولتەرىن ناو ھەركى سىياسەت سەرۆبەن دەكەن.

لیکدانه و هه که ی ئەمان دەلیت ئەگەر ئاڤره تان له بهرتهوه نوینه رایه تیسیان ده کړیت که ئاڤره تن ئەوا سیاسهت واتای خوئی ون ده کات. مرۆڤیک ئیتر هه لئا بژیردیت له بهرتهوه ی ده توانیت هه لئا بژیرهر رازی بکات. به لکو له بهرتهوه هه لئا بژیردیت چونکه "ئهو" سه ر به م یان ئەو جنسه ی دیکه یه . که داوا بکړیت ئاڤره تان هه میسه له ناو حوکمه تکرندا به شدار بن، ئەوه ده گه نیت که هه ر هه موو واتای سیاسهت ون بووه. (Voet 1992:394).

ناپه زاییسه کی دیکه ئەوه یه که ناکریت بگوتیت ئاڤره تان بهرتهوه ندی بیایه تی هاوبه شیان هه یه که راسته وخۆ ده توان له سیاسه تدا بیپارین. بۆچی سیاسهت، هه ر ته نیا له بهرتهوه ی نیوه ی سیاسه تمه داران ئاڤره ت بن، جیاواز ده بیت؟ (Outshoorn 1994) ئاڤره تان هه ر ته نیا ئاڤره ت نین. ئەوان هه روه ها ده توان وهک هه ر مرۆڤیک دیکه به ره له ستکاری هیزی ئەتۆمی بن، ره شپیتست بن، کاتۆلیک یان مرۆڤیک خاوه ن سه گ بن، ئەوانه ی دژی یه کسانیی نوینه رایه تی سیاسی ئاڤره تانن به و شپوه یه گه ره کیانه ئەو راستیی به گه یه نن که ئاڤره تان ناسنامه و وه فاداری دیکه شیان هه یه ، بۆ ئەوه ی هه ر به ته نیا له بهر ئاڤره تبوونیا نوینه رایه تیسیان نه کړیت.

شپوه یه کی دیکه بۆ مامه له کردنی پرسه که ئەوه یه که ده بیت جیاوازی له نیوان شپوه ی سیاسهت و ناوه رۆکدا بکړیت (Janasdittir 1998). ئەسله ن نه شیاهه بزانیته ناوه رۆکی سیاسهت چۆن ده گۆریت ئەگه ر ژماره یه کی زیاتر له ئاڤره تان به شدار ی تیدا بکه ن. ته نانه ت ئەگه ر ئاڤره تان خاوه نی چه ند بهرتهوه ندییه کی باهه تی (ئۆیجیکتیشیی) ئاڤره تیانه ش نه بن، ئەوا هه ر یه ک دانه بهرتهوه ندی هاوبه شیان هه یه ، ئەویش ئەوه یه که له که شه گشتیی هه که دا به شدار بن و له پیرادا بن، واته له پرۆسه سیاسیی هه که دا به شدار بن.

ئاماژه ش ده کړیت که گوتویتری له مه ر بهرتهوه ندی جودای ئاڤره تان هه ر نه ده بوایه بکردرایه . بۆ به شدار بوون له سیاسه تدا ئاڤره تان به هیچ شپوه یه که نه ده با هه رگیز پتوبستیان به وه بیت بیسه لمین که شتیکی زیده تر ده خه نه سه ر سیاسهت وهک له وه ی پیاوان ده یکه ن (Jansson 1994) ئاڤره تان هه ر چیه که بکه ن یان به ته مابن، مافی خو یانه که به شدار بن. له دیموکراسیی ه کی دروستدا، له دیموکراسیی ناینده دا، ئاڤره تان ده بیت تیایدا و له گه لدا بن:

دیموکراسی بۆ ئاڤره تان چی دی وهک دیموکراسیی ه کی ناته واو نابینریت، به لکو ته واو وهک نادیموکراسیی ده بینریت. (Sledziwski 1992:27)

جنس و هاوولاتی

چه مکی هاوولاتی له گوتویتری تیئوری دیموکراسییدا ناوه نده . بۆ ئەوه ی دووباره باسه که به به شی پیشوه وه به ستینه وه، ده توانین بلین هاوکات که گوتویتره که له سه ر "ئهوه ی که سییه سیاسیی هه " سه رنجی دا بووه که شه نیزیکییه که (ئینتیم) و پیداویستی به سیاسه تکرندی ئەو که شه ، فیمینستیانی گوتویتری هاوولاتی هتیرش ده به نه سه ر پرسه سیاسیی کلاسیکییه کان که له سه ر نوینه رایه تی سیاسی و کارتی کردنی سیاسی ده دوتن. باسه که لیته دا دووباره سه باره ت به مافداری و ئه رکرداری سیاسی هاوولاتیسیان و سه باره ت به هه لداریا نه له به شدار بوون و له کارتی کردن له سیاسه تدا (Siim 1994).

جاری پیش هه ر شتیکی مه حاله بزانیته که "هاوولاتی" کییه ، بۆ ئەوه ی له و پیکهات و ناوه رۆکه سیاسیی ه پروانین ک ئەو هاوولاتییه ی تیدا یه . کۆمه لگایه ک که ئاڤره تان به تاییه تی تیایدا خاوه نی ده سته لاتییکی که مترن وهک له پیاوان، بۆ گومان ئەو هاوولاتییه ی تیدا فه راهه م

دهبیت که شایسته یه تی - ئەویش هاوولالتیتیه که له سه ر پرنسیپی ههلاواردن بنیات نراوه. ته نانه ت ئه گهرچی ئافره تان هه نووکه به ره سمیی وهک پیاوان خاوه نی هه مان مافگه لی هاوولالتین، به و اتایه نایه ت که له پراکتیکدا به رابه رن. ئایا به راستیی ماقووله ئافره تان وهک هاوولالتی نازاد و سه ربه خو له قه له م بدرین کاتییک که ئه و کومه لگایه ی تیتیدا ده ژین نه سه ربه خوئی ئابووربیان وه چنگ ده خات و نه سه روه ربی فیزیکیان گهرانتی ده کات؟ ئایا ماقووله تیئوری نه ربیتی (ترادیسینوالی) دیوکراسیی چا و له و هه لومه رجه جودایانه ده پوشیت که ئافره تان و پیاوان هه یانه کاتییک که ئه وان مافگه لی دیوکراسیی خو یان پیاده ده که ن؟

بونیا تی ژبانی رۆژانه، به هاوسه ردارتیش هه وه، به باوه ر و کردارگه لیکه وه دامه زریندراوه که وا داده نیت ئافره تان سروشتیانه بنده سته ی پیاوان - هاوکات که نو سه رانی دیوکراسیی به رده ام پتییان وایه که ئافره تان و پیاوان ده توانن و هه رواش نازادانه له هه لومه رجدایه رابه ر، پیکه وه وهک هاوولالتیی دیوکراسیی سه رفراز، هه لده سوورین. (Pateman 1989:220)

ره خه که له و پنته وه سه رچاوه ده گرت که هاوولالتیتی، سه ره رای فۆرمی بیجنسی خو ی، له و بناخه دا جنسگره. کاتییک له سه ر هاوولالتیی قسان ده کرت له راستییدا مه به ست له هاوولالتیی نیره. له به شه تیئورییه ئابستراکته گه ر دوونیییه کاندایه (فره گشتیییه کاندایه) پیاو به پیدزکی خو ی وه ژوور ده نی:

یه کیک له هه ره فیله ئاسایییه کان [...] به دزی بردنی پیاوانی به رجه سته یه بو ناو چه مکه نابه رجه سته و گه ر دوونیییه گشتیییه کان که ده بیت به خو راکیی بیره سیایییه که "تاکه که س" یان "هاوولالتیی" لیره دا به ربژاری بی گومانن و پتویست ناکات هه لبه نتریت که کین. (Phillips 1993:77)

له ناو فیتمینیزمدا بو چوونی جیاواز هه یه له سه ره ئه وه ی که چۆن چاره سه ری ئه و گیروگرفته بکرت که ئایدیاله هاوولالتیییه بیجنسه درۆزنه که له سه ر ئافره تان ده ی سه پینیت. هه ندیک بو ئه وه تی ده کۆشن که روانینه ساخته هاوولالتیییه که بیت به روانینتیکی "دروست" - که سه ر به جنس بوون له راستییدا هه یچ رۆلئیکی له ژبانی سیاسه تدا نه بیت. کۆله که ی بیری ئه م بیریاره به رابه ریخوازانه equality theorists (بروانه لاپه ری 66) ئه وه یه که تاکه که س و هاوولالتیی وهک پۆل (که ته گۆری) بی گرفتن و گیروگرفتیک دروست ناکه ن، به و مه رجه ی که ئافره تان له راسته قینه دا تیتیدا بن. له جیهانی ئاینده دا نابیت جنس هه یچ مانایه کی هه بیت، ره نگه هه ر خو یشی نه مینیت.

به لام بیریارانی جیاوازیخواز ئه مه ره ت ده که نه وه و ئامازه به وه ده که ن که مرۆفایه تی به راستیی له دوو جنس، پیاو و ئافره ت، پیک دیت. وا باشتره مرۆف خو ی له گه ل ئه و راستیی هه وشه له نه گره دا رابه پینیت. هه موو هه ولتیک بو خسته نه ناوی پیاوان و ئافره تان بو ناو هه مان پۆل (که ته گۆری) ده بیته ریسکیکی پر مه ترسیی که یه کیک له جنسه کان (به جیتی پرواوه جنسی پیاوان) ده بیت به نۆرم (Phillips 1993:79) باوه جودی ئه وه ی ناوی ده نین "تاکه که س" یان "هاوولالتیی" ئه و بیته ملاولا پیاو - ه، و واش پی ده چیت که هه ر وا بمینیت هه وه.

هاوولالتیی و دایکیه تی

گوتیوتیپی هاوولالتیبوون هه روه ها مامه له له گه ل ئه و پرسیاره ش ده کات که ئه گه ر ناسنامه یه کی ئافره تییه هه بیت که بتوانیت به خالتیکی ریمان بو جو ریکی نو ی له هاوولالتیتی. ئایا شتیک له دۆخی ئافره تاندا هه یه که زیده نرخیی پی بدریت و بیت به پارسه نگیک بو ئه و هاوولالتیییه پیاوانه قه لخانداره که ئیستا هه یه؟ یاخود هه موو ئه م جو ره هه ولانه بو دۆزینه وه ی

ناسنامه‌یه‌کی ئافره‌تیبی هەر ته‌نیا کۆنه‌په‌رستانه و سنووردان؟

خالئی پتی هه‌لگرتنی کارۆل په‌یتمان (1988، 1989) Carole Pateman ئه‌وه‌یه که ئافره‌تان له ناو ده‌وله‌تی مۆدێرندا هاوولاتییبی هاوونرخ نین. ئەم راستییبه له ناو ئه‌وه‌شدا دیاره که چۆن ئه‌رکدارییبه هاوولاتییکانی پیاوان و ئافره‌تان جیاوازن. هه‌ره ئه‌رکی پیاوان، پاراستنی ده‌وله‌ته به‌ژبانی خۆی، به‌لام بۆ ئافره‌ت ده‌بیته به‌ئه‌رکدارییبه‌ک بۆ دروستکردنی ژبان بۆ خستنه‌وه‌ی مندالان. به‌لام مندال‌خستنه‌وه ئه‌رکی هاوولاتییبی نییه، به‌لکو وه‌ک سیمبولی سرووشتیبوون و دهر له سیاسه‌ت ده‌بینریت. له‌به‌رئه‌وه مندال‌خستنه‌وه هه‌ر له که‌شی که‌سیته‌یدا (تایبه‌تییدا) ده‌هیلتریه‌وه. کارۆل په‌یتمان به‌و شیوه‌یه مه‌به‌ستی ئه‌وه‌یه که به‌روئاوه‌ژوو (دایکاته‌می) تایبه‌تی / گشتی ده‌بیته توور بدریت و زایینی ئافره‌تان وه‌ک کرداریکی سیاسی بینریت. په‌یتمان هه‌ولتی ئه‌وه نادات که پۆلی پیاو و ئافره‌ت له ژبانی سیاسییدا هه‌له‌شینه‌تیه‌وه.

به‌زۆری دروست هه‌ر دۆخه دایکایه‌تییبه‌که‌یه که ده‌که‌وته‌ ژبیر چه‌قی سه‌رنجی گۆتویژه هاوولاتییبیبه فیمینیستییه‌که‌وه. کارۆل په‌یتمان له‌سه‌ر توانستی ئافره‌تان ده‌دویت که دتوانن ژبان دروست بکه‌ن. نه‌ک ئه‌وه‌ی که خودی مندالبوونه‌که خۆی ده‌بیته مایه‌ی جوړیکی تایبه‌ت له په‌وشتگه‌ری ئافره‌تییه. به‌لام بیربارانی دیکه، به‌پێچه‌وانه‌وه، وا ده‌بینن که دایکایه‌تی ده‌توانیت بیته به‌دانه‌ری بناخه‌یه‌کی نۆرماتیف (پێوه‌رگه‌ر) بۆ هاوولاتییبی (به‌راوردی لاپه‌ره‌ی ۹۶-۷۰ بکه).

ئهم جوژه فیمینیستانه له‌ویدا ناوه‌ستن که دوو جیهانی پیاوان و ئافره‌تان هاوونرخن و جیبی خۆیه‌تی وه‌ک هاوونرخ بینرین، به‌لکو رۆشنایی ده‌خاته سه‌ر پایه‌باندی په‌وشتی و توانستی ئاشتییه‌په‌نهری ئافره‌تان (Dietz 1992).

په‌خنه‌ی توند، لهم هه‌ولانه بۆ خو‌شکردنی زه‌مینه‌یه‌ک بۆ ئافره‌تان که له سیاسییدا به‌هه‌لومه‌رجی خۆبانه‌وه به‌شدارین، گیراوه. په‌خنه‌گره‌کان ئاماژه ده‌که‌ن که ئه‌گه‌رچی ئه‌وه دهربازه‌رئیه‌کی سه‌خته، هیتشتا پینداگرتن له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی که گروویپیک له یه‌کیکی دیکه به‌نرختره به‌راستی تایبه‌تییه‌انه دیوکراسیی نییه. ئه‌و پێوه‌ندییه نیزیکه‌ی نیوان دایک و مندال ناتوانیت بیته به‌مۆدیل بۆ پێوه‌ندی سیاسییه. له پێوه‌ندی دایک - مندالدا په‌هنه‌ندیکی که‌سیتییه هه‌یه که له سیاسییدا نییه. پێوه‌ندی دایک و باوکایه‌تی به‌یله‌وه به‌روونی هیرارشیه (هه‌ره‌مییه) و له‌به‌رئه‌وه سه‌خته به‌پیندریته ناو گۆره‌پانی سیاسیته‌وه که جیبی خۆیه‌تی پێوه‌ندییه‌کان تیایدا خه‌سه‌له‌تی یه‌کتربینی نیوان هاوشانان هه‌لبگریت. له سیاسییدا هه‌م ده‌توانین و هه‌م جیبی خو‌شیه‌تی سنوورگه‌لی پێوه‌ندییه که‌سیتییه‌کانمان به‌زینین. کاتییک که ئیمه به‌شداریی له که‌شی سیاسییدا ده‌که‌ین ئه‌وا ده‌بین به‌شتیکی دیکه‌ی زیاتر له‌وه‌ی که به‌ته‌نیا نۆینه‌رایه‌تی جیهانی ته‌سکی خۆمان بکه‌ین. له‌به‌رئه‌وه دایکایه‌تی هه‌رگیز ناتوانیت بیته به‌ئایدیالیکی سیاسییه.

راستییه‌که‌ی هیزی دیوکراسیی له‌و توانایه‌ی دیوکراسی دایه که تاکه‌که‌س وه‌ک مامۆستا، بازرگان، هه‌ره‌زه‌کار، به‌رپه‌به‌ر، مندال، خوشک و برا، کرێکار، هونه‌رپیشه، هاویریان دایک به‌جوړیک له بوونه‌وه‌ری سیاسی تایبه‌ت، بکات به‌هاوولاتییه‌ک له ناو هاوولاتیاندا. (Dietz 1992:75) خه‌ته‌لاره‌کان هه‌ی ئیمه‌ن).

به‌لام ئایا له راستییدا ده‌شیت که مرۆف له خۆی تپه‌ریت و بیته به‌بوونه‌وه‌ریکی دروستیی سیاسییه، بیته به‌"جوړیک له بوونه‌وه‌ری سیاسی تایبه‌ت" (۱۸)؟

(18) a special sort of political being.

ئایا ئیمه همیشە خویشمان ناخەینە ناو سیاسەتەوه؟ ئایا ئیمه همیشە وهک مرۆف ئافرهت، پیاو، دایک، کرێکار، تەسکبێن و گەشبین یان جوۆری تر نیین؟ وهلامی ئەم پرسیارانه بیرارانی جیاوازیخوازی دهلێن، چه مکتیکی هاوولالتیتییە که جیاوازییەکانیشمان دهگرتەوه له جیاتی ئەوهی دهریانهاوپیژین. ئیمه دهبیئت بۆمان ههبیئت داوای سیاسیمان ههبیئت له بهر ههبوونی جیاوازییەکانمان، نهک سه ره رای ئەوان. جیاوازیی نیوان مرۆفەکان دهبیئت بۆ رهفتاری سیاسی خالی پی هه لگرتن بیئت. که ئیمه ته نیا وهک هاوولالتیی بتوانین بگهینه روانگه یه کی گشتیی و بیلایه نی سیاسی جگه له ئەفسانه یه کی چی دیکه نییه (Young 1989).

بیرارانی جیاوازیخواز و فیمینیسته ئاراسته پلورالیستییه کانی دیکه جهخت له سه ره بایه خی گرووپه جیاوازه کان دهکهن و پی داده گرن که جنس ته نبا تا که به ندیواریه کی نییه بۆ گرووپ بوون. بۆ ئەوهی هه مووان هه مان هه لومه رجیان ده ست بکه و بیئت بۆ به شداری بوون، هه ره ئەوه به س نییه که هه مووان هه مان یاسا گه ل پی ره و بکه ن یاسا گه لی تایهت پتویسته بۆ ئەوه گرووپانه ی که سیاسته ماتیکانه هه لده تاو رین، وه کو ئافره تان، بیگانان، که مئه ندامان یان به سالآچووان. جیاوازیی مرۆفەکان پتویسته بناخریته ناو سیسته مه دیموکراسیه که وه.

له بری هاوولالتیتییە کی گهردوونی له مانای به گشتیبووندا، ئیمه پیوستمان به هاوولالتیتییە کی گرووپ جیاواز و جه ماوه ریکی لیکنه چوو هه یه. له جه ماوه ریکی لیکنه چوودا، جیاوازییه کان له لایه ن گشته وه سه لێندراون و وهک پرنسیپیک که قابیلی هه لوه شان وه نییه ددانپیدانراون. (Young 1989:258)

فیمینیسته پۆستمودیرنریبازه کان رینگایه کی دیکه ده گرنه بهر که به هیچ شیوه یه کی به فۆرمگه له ناسنامه ییه ئیستایییه کان رازی نابن (بروانه لاپه ره ۹۶-۷۰).

ئەوان دهلێن ئیمه وهک ئافرهت و پیاو، وهک ره شپیتست و سپیپیتست له قه له م ده درپین. ئەمه خۆی له خۆیدا ده ره ئه نجامیکی ده سه لات بازیتییە. کاتیک مرۆف داوای هاوولالتیتییە که ده کات که له سه ره ئەم ناسنامه گیرخواردووانه دامه زریندراون ئەوا بنده سه ته ییه که توندتر ده کات. واته ئەو که سه به شداریی له چه وساندنه وهی خۆیدا ده کات. کاتیک ئافره تان داوا ده کهن که وهک ئافرهت له سیاسه تدا به شدار بن به و واتایه دیت که ئەوان ئەو ناسنامه به رسنوورداره په سه ن ده کهن که نیزامی ده سه ته لات دای سه پاندووه. ئەم بیراره فیمینیسته ده یانه ویت که ناسنامه جنسییه کان هه لبه وشیننه وه، نهک بیه یلنه وه. هاوولالتیتییە کی رزگارکار رینگا به مرۆفەکان ده دات خاوه نی فره ناسنامه بن، به رده وام له گۆراندا بن، و هه رگیز به ستراوه نه بن.

به ره چه دانه وه یه کی ئەم تیئۆریانه ئەوه یه که ئالۆز و پیچیده ن و کردنیان به کرداریکی سیاسی پراکتیک سه خته. ته نانه ت ئەگه ر ئیمه ئەو په ری پیشمان خۆش بیئت که جنس چیتر بایه خی له ژبانی سیاسه تدا نه مییئت و پرواش بکه بن ئەمه ده شیت بتوانیئت له تاینده یه کی دووردا روو بدات، ئەوا ئەم پرسیارانه هه ر دینه گۆری: ئیمه تا ئەو ده م چی بکه ین؟ و چۆن مرۆف ناسنامه ی خۆی هه لبه وشیننیه وه؟

تیپینی:

۱- سالی ۱۹۲۱ ئافره تان له سوید مافی ده نگدانیان وه رگرت، له سویرا سالی ۱۹۷۱.

۲- تیگه یشتنه گشتییە که ئەوه یه که سیسته می سیاسی سوید ته نیا له سه ره نوینه رایه تیی را (بۆچوون) دامه زراوه. ئەمه له گه ل ئەوه دا که نوینه رایه تیی جوگرافیی له سیسته می ره سمیماندا بناخه ییه. کاتیک که چاوه روانی له که سیکی خه لکی ناوچه ی سکۆنه ناکریت

نوڤنه رايه تيبى كه سىكى نولاندى بكات، چاوه پروانيبى له پياويك دهكرت - بهو دهليله كه پياوان هميشه كر دوويانه - كه بتوانيت نوڤنه رايه تى ئافره تيك بكات.

۳- هيلگا هيرنيس (۱۹۸۲) Helga Hernes ليكدانه وهى خوڤى سه باره ت به زنده كردنى نوڤنه رايه تى ئافره تان له دهورى سى جوڤه بيوڤكه arguments بنيات ده نيت. به پيى بيوڤكه د ادوه ريبى Justice ئهوا به شدارى ئافره تان تهواو پرسىكى دادوه ريبه. له بهر ئه وهى ئافره تان نيوهى كوڤه لن ئهوا ده بيت نيوهى دهسته لايان هه بيت. بيوڤكه سهر چاوه resources ئاماڤه ده كات كه ئافره تان خاوه نى ئه زمون و زانبارى ديكه ن وهك له پياوان. كوڤه لگا ده توانيت سوود له به كار هينانى توانستى ئافره تان وه رىگرت. دوا دانه، بيوڤكه به رڤه وه ندى interests لهو خاله وه پي هه لده گرت كه ئافره تان به رڤه وه ندى تايه تيبان هه يه كه له گه ل به رڤه وه ندى پياوان ده كه ويته ناكوكيبه وه. ئافره تان پيوسته به شدارى له سياسه تدا بكن بؤ ئه وهى پرسگه لى له مه ر خوڤان به رنه پيش و ئاگان له به رڤه وه ندى خوڤان بيت، پياوان ئه و كار هان بؤ ناكه ن.

زانبارى و لهش

زانست و پياويى

نوڤنه رايه تى كردنى جيهان، هه روهك جيهان خوڤى، كارى پياوانه؛ ئه وان له پروانگه ي خوڤانه وه وه سفى ده كهن، كه به پرواى خوڤان راستيبه كى ره هابه. (de Beauvoir 1949: 1970: 13)

به پيى نهرىتى زانستيبى ناييت كه سى ليكوله ر كار بكات ه سهر كاره زانستيبه كه ي خوڤى. كاتيك ئيمه ده چينه ناو جيهانى زانسته وه وا چاوه پروانيمان لى دهكرت خوڤان بگوڤين به يهك پارچه هوشمه ندى. رزگار بوو له دهست لهش و جنسمان، له پيداويستى و له داخاوى كه سيمان، چاوه پروانيمان لى دهكرت زانباريه كى گشتگرى گه ردوونيبانه و راستيبى بابه تيبى (ئويچيكتيبى) وه به ره هم به يين.

پي گومان مه حاله راستيبه كى بابه تيبى وه دهست به يندر ت. جيهانى زانستيبى سهره راي هه موو شتيك هيشتا هه ر جيهانى كى ديكه نييه، خاكيك نييه له شوڤي كى ديكه بيت. له جيهانى زانستيشدا لهش و جنس، ههست و ئه زمونمان هه ر حازره:

ليره دا كوتال و بون و به رام هه ن. بالنده بيبايه خه كان له به رده م په نجه ره كه وه ده دهنه شه قه ي بال، ليره دا ئه م هه لامه تى هه يه. ليره ده زيت. ئيره ئه و شوڤنه يه كه له لييشى ده مر ت. ده بيت وهك پروداوى مه تر يالى راسته قينه بيته ئه م شوڤنه وه، جا وهك دهنگى وتار خوڤندنه وه بيت، وهك خشه خشى سهر كاخه زيك بيت كه دوڤمى نتيكى پيك هيناوه، يا خود راسته و راست هه ر شتيك كه له باره ي ژيانه وه ده يزانيه ت. هه ر چوڤي ك بيت ده بيت هه ر ليره روو

بدات، بۆ ئەو هی بتوانیت وهک ئەزموون بیسینیت. (Smith 1987b:82).

نیشاندانی ئەو هی که جنس شتیک نییه له دهستی رزگار بین یان بیگۆرین، له گهڵ تیگه یشتنی بناخه ییدا سه بارهت بهو هی که زانیاری چیه و زانست چۆن مامه لهی له ته کدا بکریت پیکدا دهدهن. واتای لهش و جنس ون نابیت ته نیا له بهر ئەو هی ئیمه دهست به خویندن یان توژی نه وه ده که یه، به لکو ئەوان کاریش ده که نه سهر ئەو هی لپی ده توژی نه وه و سهر ئەو هی که چۆن له گیر و گرفت ده روانین و چۆن گوزاره له بوون ده که یه.

به و شیوه یه تیئوری فیمینیسیتی هه ره ته نیا بهر نه نگاره وه بو یه ک نییه دژ به تیئوری دامه زراوی داسه پاو سه بارهت به ده سه ته لات سیاسهت. تیئوری فیمینیسیتی، ههروه ها ره خه یه که له چۆنیه تی فورماندنی ئەو تیئوریانه و لهو گریمانانهی که تیئوری زانین له سهریان ویستاوه. دروست ههروهک چۆن چه مکی هاوولاتیی و دیموکراسیی له تیئوری سیاسی کلاسیکییدا به ژێر ده سه ته یی ئافره تانه وه فورمیتندراون. ههرواش به ره مه یینانی زانست ئاخرا وه ته ناو نیزامی ده سه ته لاتنی جنسییه وه.

نۆرمی پیاوانه و ئافره تانه هه م له ناو ئەو تیگه یشتنه دا پر ه که سه بارهت بهو هیه زانست چیه و هه م له وه شدا که چۆن به باشترین شیوه زانیاری په یدا ده کریت.

تیگه یشتنه بناخه ییه که له روانگه زانستییه نه ریتییه که دا ئەو هیه که ده کریت راسته قینه (واقیع) بکریت به دوو به شی ته واو له یهک جوداوه، ئەو هی ده زانیت و ئەو هی که ده کریت بزاندریت. "بزان (هۆش) و لیزانراو/ قابیل به زانین (سروشت^(۱۹))".

سنووری نیوان ئەو هی که خاوهن زانیارییه، کارایه و ئەو هی که بهرکاره،

(19) nature ("the knower (mind) and the knowable) Keller 1985:79.

واته با به ته که، ده بیته وهک ده می گوێزان تیژ بیته. مه رجی زانستی باش با به تیبوونییه تی، ئەو هیه سنووری دیار و روون له نیوان لیترژیوه و لیتوژیژراوه دا.

ئهم بهروئا وه ژوو ییه - که با به ته که هه می شه بنده سه ته ی "خوده" که یه - له راستییدا به توندیی رهنگی جنس ده دا ته وه. ئەمه هه ره به لانی که مه وه له و میتافۆرانه دا روون دیار نییه که له هه ردوو شیوه ی په سنی سروشتی زانست و له شیوه کاری زانستدا به کار ده بریت. به لکو ههروه ها له ده لیله یینانه وهی زانیاری تیئوری کۆنیشدا میتافۆره جنسییه کان به زۆری روون دیارن. نموونه یه ک مۆدیلی زانیاری فرانسیس باکۆن Francis Bacon، باکۆن قۆرخکردنی زانیاری له لایه ن پیاوانی زانستکاره وه به زه و تکردنی سیکسیوالیتی ئافره تانه وه له لای پیاوه وه ده چوینیت؛ پیاو خوده، ئافرهت با به ته. رۆیال سۆسایتیی Royal Society، یه کیک له یه که مین و گرنگترین ئە کادیمییه زانستییه کان، سالی ۱۶۶۷ له نووسراوه ی پرۆگرامه که ی خۆیدا هه ره جوړیکی وا له تیروانیی زانستی ده رده بریت. هاوکات که فرانسیس باکۆن سروشت به کۆب له یه کی میتیه ده چوینیت که ده بیته ناچار بکریت ته واو خۆی به ده سه ته وه بدات، رۆیال سۆسایتیی زباتر سروشت وهک کچه دۆستیکی بیبار ده بینیت که پێوسته ته واو جله و بکریت:

هه ره کهس له گهڵ سروشتدا بکه ویتته چا وچا وینیکی دروست و چاره نووسا زه وه، ناتوانیت ته قه ل لای زۆر بدات یان هه لبریتیت: چونکه سروشتیش (ههروهک له سه ره کچه دۆستانی دیکه ش ده گوتریت) هه ره دولبه ریکه، که هه ره زوو خۆی بۆ پیاوی سنگگوته ره و سه ره سه خت شل ده کات. (Sprat 1667; 1958:124)

کاتیکی که دهستی هه ول و ته قه لا و کاری پیاوانی زانستکار ده گاته ترۆیک و ئامانجی خۆی ده پیکیت، ئەوا چیژه که ی درهنگ ناکه ویت:

سینه‌و به‌رؤکی زیده‌جوانی سروشت دیتته به‌ردهم بیناییمان: ده‌چینه ناو باخ و گولزاربیه‌وه، تامی میوه‌کانی ده‌که‌ین، و خو‌شای پیت و فه‌ربیه‌که‌ی ده‌نوشین. (Sprat 1667;1958:327)

له‌ناو ئەم چوار‌چیتوه‌ی تینگه‌یشتنه‌دا زانیاری بریتی ده‌بیت له‌ گرتنی ده‌سته‌لات به‌سه‌ر، و زه‌وتکردنی، ئەوی ئافره‌تییه. براین ئیاسلیا Brian Easlea وای دهرده‌رپیت که فه‌یله‌سوفه‌کانی ۱۷۰۰-کان "ته‌قه‌لای زانستی وه‌ک تیپه‌ستانیکی ماسوولکه‌بییانه ده‌بین بۆ ناو سروشتیکی میینه" (۱۹۸۹: ۸۶).

ئه‌گه‌رچی میتافۆزه جنسییه‌کان له‌گه‌ل به‌سه‌رچوونی کاتدا شتتیک هیزیان که‌م بووه‌ته‌وه، هیشتا ویناکردنه‌کانی سه‌باره‌ت به‌جنس هه‌ر به‌توندی به‌رئیس‌گه‌لیکه‌وه به‌ستراون که چۆن زانستی دروست به‌خه‌رتته کار. کاتیک که یه‌که‌م بۆمبه ئەتۆمییه‌کان دروست کران لیکۆله‌ره‌کان زۆر نیگه‌رانی هیزی ته‌قینه‌وه‌ی بۆمبه‌که بوون. که ئەگه‌ر بیت و بۆمبه‌که ته‌قینه‌وه‌یه‌کی زه‌برداری چاکی لئ بکه‌ویتته‌وه یاخود به‌ته‌نیا بلا‌بوونه‌وه‌ی که‌میک تیشکی رادیۆئه‌کتیفیی بداته‌وه و به‌س؟ پیاوانی زانست خو‌بان له‌ناو خو‌باندا ئەو کاره‌بان وه‌ک ئەوه دهرده‌بری که هه‌ولئ له‌ دایک‌بوونی کورئیکیان ده‌دا، واته "سه‌رکه‌وتنیک" و "کچیک نا، کویره‌بۆمبیک" (Easlea 1983:95). ئامانجه‌که دیاری کرا بوو: "زرمه‌یه‌کی پیاوانه نه‌ک جووکه‌یه‌کی مییانه" (Nuke Collection 1993:43). میتافۆزه جنسییه‌کان هه‌روه‌ها ئەو کاتانه‌ش که له ئاخفتنی رۆژانه‌دا په‌سنی زانست ده‌که‌ین، دهرده‌که‌ون:

کاتیک که زانسته باه‌تییه‌کان به "ره‌ق" ناوده‌نیین وه‌ک پێچه‌وانه‌یه‌ک بۆ لکی زانیاری نه‌رمتر (واته شتتیک زۆر خودی)، ئیمه‌ کتومت په‌نا بۆ میتافۆرئیکی سیکسی ده‌به‌ین، که تیایدا بئ گومان "ره‌ق" نیرینه‌یه و "نه‌رم" میینه. ته‌واو به‌گشتی، فاکته‌کان "ره‌ق" ن و هه‌سته‌کانیش "نه‌رم" -

ن، [...] ئافره‌تتیک که زانستییه‌کان یان باه‌تییه‌کان به‌ر ده‌کاته‌وه ئەوا " وه‌ک پیاوتیک" به‌ر ده‌کاته‌وه: پیاوتیکیش که لیکدانه‌وه‌که‌ی نا ئاوه‌زمه‌ندانه و نازانستییه ئەوا " وه‌ک ئافره‌تتیک" شت لیک ده‌داته‌وه. (Keller 1985:77)

ته‌واو هه‌ر وه‌ک فیمینستییه‌کان مه‌به‌ستیانه که سیاست و پیاوه‌تییه پیکه‌وه گرتدراون (بروانه لاپه‌ره ۳۳) هه‌رواش زاست و پیاوه‌تییه یه‌کتر ته‌واو ده‌که‌ن. سه‌ره‌رای ئەوه که زانست ئاوا به‌ئاشکرا یه‌کجنسییه، که‌چی وه‌ک هه‌مه‌لایه‌ی، باه‌تییه‌ی، ئاوه‌زه‌ی و ئەقلیی له‌قه‌له‌م ده‌درتت. بۆ ئەوه‌ی زانست بتوانیت زانست بیت، ده‌بیت ئیمه بتوانین به‌سه‌ر ئەزموونی تاکه‌که‌سی، له‌ش و هه‌ستدا زال ببین.

ره‌خنه‌ی فیمینستی به‌ته‌نیا هه‌ر له‌سه‌ر شتیه هیزه زانستییه‌کان نییه. به‌درتتایی میتروو زانست له‌ده‌وری گیروگرتتی پیاوان خولاوه‌ته‌وه. له‌ ناو زانستی پزیشکییدا پیاو هه‌تا ئیستایش هه‌ر نۆرمه، که بئ گومان سه‌رئه‌نجامی کوشنده‌ی بۆ ئافره‌تان هه‌یه. ئافره‌تان زۆرجاران فه‌حسی چه‌وت و تیمارسازی خراپتر له‌ پیاوان ده‌کرتن، نموونه‌یه‌کی ئاشکرا ئەوه‌یه که دامه‌زراوه دهرمانه‌وانییه‌که تازه به‌تازه له ۱۹۹۱دا "بۆی دهرکه‌وت" که نیریکه‌ی هه‌موو خویندنه‌کان له‌مه‌ر نه‌خوشیه‌کانی دل و ره‌گی خوین له‌ پیاوه‌وه پیاوان هه‌لگرتوه. (Puranen 1994)

زاست ره‌نگی ئەزموونی پیاوانی داوه‌ته‌وه و تینگه‌یشتنه‌کانی پیاوانی سه‌باره‌ت به‌جیهان گه‌یاندووه‌ته شوینی خو‌ی. دیدی پیاوان له‌سه‌ر بوون بووه به‌دید هه‌مووان. ئەو دید هه‌موو به‌نۆرم، به‌بابه‌تییه‌بوون، ته‌نانه‌ت بووه به واقعییش. پاتریزیا فیولی Patrizia Violi پیتی وایه که ئەزموونه که‌سییه‌کانی پیاوان، له‌ ریگای کولتور هه‌ پاتریارکالیه‌که‌وه (پیاو سالارییه‌که‌وه) ده‌گه‌یه‌ندرتته شوینی خو‌ی و ده‌چیتته ناو بیره " بیلایه‌نه‌که‌ی" مرۆقه‌وه Patrizia Violi (۱۹۹۲). "مرۆف" وه‌ک پۆل

به گشتیکردنیکه که له خودیتیییه پیاوانه که وه هینراوه. ئافره تان، وهک پیاوان، نوینه رایه تییه کی هاو به شیبی هاو نرخیان نییه. ئهوی ئافره تان دهپکه و بیرده که نه وه ناخردریتته سهر هاو به شیبیه مرؤقییکه. ئه زموننه کانی ئافرهت، که به پلهی یهک له که شه که سییییه که وه لکی دهرداوه، هه روا به که سییتی (تاییه تی) ماوه ته وه. زانیارییه کانی ئافره تان له نه وه یه که وه بو نه وه یه کی تر ون ده بن. به سه ره ها تگه لی ئافره تان خو بان نابردرینه پیشی. ئه و به سه ره ها تانه خه فه ده کردرین و له بیر ده چنه وه.

پیتوه ندیییه کانی نیوان ئافره تان هه رگیز له کولتووری پیاواندا هیمایان نه دراوه تی، وهک ئه وهی که پیتوه ندی نیوان پیاوان وه ری گرتوه، و له به ره ئه وه ئافره تان ناتوانن بیکه نه به به شیک له هی خو بان. ئه و پیتوه ندییانه (ته نانه ت کاتیکیش که هه بوون) تراژیدیانه به ستراونه ته وه به که شه که سییتییه که وه، به لایه نه له گو نه ها توو و به گو نه هینراوه کانی ئه زموننی ئافره تانه وه. (Violi 1992:173)

گیرانه وه زانستییه کان، دروست هه ر وهک چیرۆکه کانی دیکه که پیاوان ده پانگیرنه وه و به درتیرایی کاته کان بو یه کترین گیراوه ته وه، ته نیا په سنی راسته قینه ی (واقیعی) پیاوان ده کات. ئه زموننه کانی ئافره تان له به ره ئه وه که سییتی، تاییه تی و له ری لاده ر ده مینیتته وه. ئه و ئه زمونانه ناتوانن هه مووان بگره نه وه و به و شپوه به ش زانستییه نه چوواو (ببیره و) ده بن.

ئه زموون و رزگاری

تیئووری زانستی فیمینیستی به شپوهی جودا هه ول ده دات زانستیک وه ده ست به یینیت که راسته قینه ی ئافره تان بخاته روو و ئافره تان بکات به خودیکی زانست، نهک ته نیا هه ر به بابته تی خو ی. زانستیک ئاوا ده بییت ره چه ی رتساگه له نه ریتییه زانستییه کان بشکیتیت. ههروه ها تیئووری

فیمینیستی هه ول ده دات بچیتته ئه و دیو تیگه یشتنه به روئاوه ژووه کانه وه (دایکاته مه کانه وه) که له زانستی نه ریتییدا بناخه یین، وهک: بابته تی / خودیی /، ئاوه ز / له ش، ئه قل / هه ست، دووری / نیزیکی، گشتیی / که سیی. خالی پی هه لگرتن ئه وه یه که هه ره مه زانستییه کان ده بییت تیک بشکیندرین و سهر له نو ی دابه زیندرینه وه بو ئه وه ی زانیاری و ئه زموننی ئافره تانیشیان تی بناخدریت. هه ندیک جار به و شپوه یه دهرده پردریت که فیمینیستان ده یانه ویت له ئافره ت بکولنه وه، نهک هه ر به ته نیا سه باره ت به ئافره ت.

ئیشا لوندرگرتن پی وابه که هاوکات هه ر ئه وه به ش ناکات که به روئاوه ژووه کان هه لگیردرینه وه. دانانی ئاوه ز (ئه قل) له بریتی هه ست، دووری به نیزیکی، هیچ چاره سه ریک نابه خشیت Eva Lundgren (1993). له و رپگایه وه که نۆرمی جنسی پیواو رپی پی ده دریت نوینه رایه تی چالاکی بییری بابته تی (ئو جیکتی شیبی) بکات، هاوکات که هی ئافره تان ده بییت نوینه رایه تی خودیی (سو جیکتی شیبی) بکات، بو نیادی ده سه لاتی پیاوان، له جیاتی ئه وه ی نه رمتر بکرت، به هیتتر ده کرت، به و جو ره جیاوازی نیوان بابته ت و خود ته واو ده به ستیندریت و خودی به روئاوه ژووه کردنه کانیش داده سه پیندریت. شپوه یه کی هیرشردنی زانستییه نه ی رزگاریخواز ده بییت بو ئاوتته کردنی ئه م دوو جیهانه له گه ل به کتر کوشش بکات، نهک ئه وه ی که جیتی یه کیکیان به وی دیکه بگریته وه.

له م ئاراسته یه دایه که ناوبراو به بیربارانه هه لویتسگره کان Standpoint theorists کارده کهن. ئه وان دابه شکردنی دووانیانه به سه ر زانیاری بابته تی و زانیاری خودیدا ره ت ده که نه وه. زانستیک بو ئافره تان ده بییت روانگه ی خو ی له ئه زموننی رۆژانه ی ئافره تانه وه هه لگیریت. ته نیا له ناوه وه ده تواندریت له رتئالیته کومه لایه تییه که بگه یریت. ئایدیاله بابته تییه

نهریتیییه که - که به پیتی ئەو لیکۆلەر ده بیته خۆی وه دوور بگریته و له دهروهی بابه تی توژی بنه وه که یدا بمینیتته وه - توور ده دریت. به لام ئەمه به و اتایه نایه ت که لیکۆلەر "خودی" ده بیته:

ئەوه به واتای کارکردن دیت له و روانگهی زانینه وه که له پیش جودا کردنه وهی خودیتی و بابه تییه وه یه دیت. (Smith 1989:38)

ئەوهی که ده بیته لپی بکۆلریتته وه ئەو گرفته زانستییه نهین که پیشه وه خت دیاری کران، به لکو ئەزمونه کانی خه لکانی تایه تین. لیکۆلەر وه کو بلین ده بیته هاوته ریبی بابه ته توژی تراوه که بوه ستیت، پیوه ندیییه که ده بیته به رابه ر بیت. ئەمه به و مانایه دیت که پلهی خودی لیکۆلەر له ریئالیتییه کۆمه لایه تییه که دا، واته "زانینی ناوه کیی" ئەو، بۆ کاره زانستییه که ده بیته به خودی خالی ده ستپیک. له و پیوه ندیییه دا، له گه ل ئەوانه دا که لیکۆلەر و تووژی تان له گه ل ده کات، وه ریان ده گپرت و لییان ده کۆلریتته وه، زانیاری چ له سه ر ئەو مرۆفانه و چ له سه ر خۆشی، ده ست ده که ویت. لیکۆلەر ریئالیتییه خۆشی و ئەوانی دیکه ش روون ده کاته وه. (Smith 1987a)

بیرارانی هه لوتیستگر پیمان وایه زانستیک که له سه ر ئەم پرنسیپانه دابه زیت و ئەزمونه گه لی ئافره تان سه رچاوه ی رمانی بیت، ئەوا هه روه ها خه سله تیکی رزگار یخوازانه شی ده بیته. زانستی نهریتییه نرخی ئەزمونی مرۆقه کان به که م ده گرت. بیله وه ش ده بیته مایه ی دروستکردنی کۆمه له سیمبولی و چه مکیک که بونیات و بیرى چه وسینه وه به پیوه راده گرت. زانستی کۆمه لگا له شیوه دانه وهی ئەو راسته قینه ی (ریئالیتییه ی) مرۆقه کان هیه انه و گۆرینی بۆ "ئەو چه مکه هاوبه شه ی که هیه و که ده توانریت به رپوه بپریت" ده وری خۆی ده بینیت (Smith 1987a:86). خۆ ئەگه ر زانست، به پپچه وانه وه، بیت و له ئەزمونی کۆنکرتییی مرۆقه کانه وه سه رچاوه بگریته و نه یه ت خۆ به ده ست ئایدیالی بابه ته که وه

بدات، ئەوا ده توانیت نیشانی بدات که ده ستلآت چۆن پیاده ده کربت و پیوه ندیییه ده ستلآتیییه کان چۆن داده مزرین.

بیرارانی هه لوتیستگر مه به ستیان ئەوه یه که پیوه ندیییه کانی ده ستلآت له کۆمه لگا دا به شیوه یه ک ریکخراون که ئافره تان ده رده هاو پین. ریک له به رئه وهی که ئافره تان له راگرتنی پیوه ندییی ده ستلآتدا به شدار نین، ئەوا له رووی مه عربیییه وه (Epitimological) نیمتیا دارن. له ئەزمونه کانی ئافره تاندا نیزامی ده ستلآت به روونی دیاره - له به رئه وهی وه ک بلین ئەوان له ده روهی سیسته مه کان. ئافره تان پیوه ندیییه کانی ده ستلآتییان دروست نه کردوه، به لکو تووشیان بووه. بۆیه زانیاریه گه لیک که له روانگه و ئەزمونه گه لی ئافره تانه وه سه رچاوه وه رده گرن په رده له سه ر میکانیزمه چه وسینه ره وه کان هه لده ده نه وه.

نوسینه وهی بیره وه ری ("Memory work") شیوه هه ولتیکی دیکه یه بۆ ده ریا زبوون له و وه لاختنه ی ئەزمونی رۆژانه و که سیی که زانستی نهریتییه له پشته وه یه تی. فریگگا هاوگ Frigga Haug و هاوکاره که ی شیوازیکیان داهیناوه پپی ده گوتریت "شیوازی بیره وه ری". ئەو شیوازه له بیره وه ری تاکه که س، له هه ندیک ئەزمونی تایه تی ئەوانه وه، سه رچاوه ده گرت. له ریکای ئەو بیره وه رییانه وه ده گه یه تیگه بشتنیک که چۆن مرۆف ده ناخرینه ناو نیزامی ده ستلآتی کۆمه لایه تییه وه. تیگه یشتن له وهی چۆن مرۆف نیزامه که وه رده گرت و چۆن ده یکات به هی "خۆی"، ئەوه پری مه رچی رزگارییه: "هه موو ئازادییه ک به ئازادیی خوده وه به نده" (Haug 1987:35).

نوسینه وهی بیره وه ری پرۆسه یه کی هه ره وه زییه. میتۆده که به و واتایه دیت که به شداران هه ر یه که و بیره وه ریییه ک له سه ر بابه تیکی دیاری کران وه ک له ش، خۆراک، ترس، یان زانیاری یان هه ر شتیییکی دیکه ده نووسنه وه. پاشان به شداران به هه ره وه زیی خه ربکی لیکدانه وهی ئەو

به سهرهاته بیره وهریبه تاکانه دهبین. مه بهست له نووسینه وهی بیره وهری بی بۆ ئه وهیه که خۆ له روانگه یه کی دهره کیی زانستییه نهریتییه بزگار بکریت که تیایدا پیوهندی دهره کی و هۆکاره کان، بی ره چا وکردنی نه زمون، ههست و نهست، سه رنجیمان دهرتیته سهر. نیزامه کۆمه لایه تییه که له ریگای به سهرهاته بیره وهریبه کانه وه دهرتیته ژیر پرسیار و شی دهرتیته وه و دهرتیته تیئورییه وه. بهم شیوه یه ئیدی سنووریک له نیوان خود و بابه تی زانستدا نامینیته.

یه کییک له پرۆژه کانی نووسینه وهی بیره وهری که گرووپه که ی فریگگا هاوگ جیبه جیتی کرد سه بارهت به له شی ئافره ته. به سهرهاته بیره وهریبه کان رهفتار له گه ل بیره وهری موو، لاق، بلندی، کیش و جلو به رگ ده که ن. ئه وان باس له ههره رووداوه رۆژانیبه کان ده که ن: هه لبراردنی پۆشاک بۆ ئاهه نگییک، رۆیشان بۆ لای ئارایشکار بۆ پرچ پرین، بیستنی برابه که به خوشکیکی خۆی ده لیت مه مکه کانت و ا گه وهره بوون که ئیتر له ژیر بلووسه که ته وه دیارن. سه رنجی به سهرهاته کان له سه ره نه زمون هه ره ههست و نهستیبه کانه و هه ول ده دن نیزییک بینه وه و تیشک بخه نه سه ره نه وهی که له و کات و ساته دا که شته که رووی داوه به سهرهاته گتیره وه که چۆن ههستی کردوه و چۆن له رووداوه که دا ژیاوه.

له ریگای لیکنانه وه و دووباره لیکنانه وهی ئه م به سهرهاته له شیانه وه ده گه یه تیگه یشتنییک که چۆن ئافره تان هه م بۆ له شیان و هه م بۆ ئه و کارتیکردنه ی که له شیان له سه ره مرۆقی دیکه ی داده نیته به رپرسیار ده کرین. هه لگرتنی به رپرسیاری بۆ له شی خۆ به و واتایه دیت که له ش ده بیته به شتییک، به بابه تییک. ئافرهت له وینه ی ناو رۆژنامه کاندای "پیش" و "پاش" ئارایشیکی نوئ، رهنگی موو، چرچ له ده موچا وگرتن یان دهسته هینانیک به قوتووی سووراو و سپیاودا، ئافره تان ده خاته ناو

پیوهندیبه که وه له گه ل له شی خۆیان وه ک بابهت. له شگه لیک که هه رگیزاوه ره گیز به س ناکه ن، به لکو ده بیته به رده وهام بگۆردرین و دهستیان پییدا به یتریت و چاک و باش بکریته وه و رهنگیان تی هه لسیورتیت. له شگه لیک که واتای خۆی له پیوهندیبه کدا به رانه به ربه نیزامیک وهره گریته که ناهیلیته هیه ئه ندامیکی له شی ئافرهت له ژیر قهرزباریدا قوتواری بیته.

قسه ی وه ک که سانی ورگنی وه ک تۆ ناشیرین، تۆ هه رگیز پیاویتی که ده ست ناکه ویت تا ئه مه سه روچاوت بیته، یان قسه ی دیکه ی له م جۆزه هه رگیز به روون و ئاشکرا نه گوتراون. له بری ئه وه هه ره بوونی خودی ورگییک ده کریته به به شتییک له چالاکه ی و له کرداریکی به خراپ هه لسه نگیندراو. ئاوا به م جۆزه یه ئه وه مومکین ده بیته که ئیمه وه ک خودگه لیک بانگمان لی بکریته که شیوه ی ورگمان بگۆرین، له و ریگایه وه که په نا ده بردریت و روو ده کریته ئه وه ههستی به رپرسیاریتییه ی که تیا ماندا یه [...] که واته، خالی پریارده ر، به رپرسیاریونه که یه: هه لگرتنی ئه رکی به رپرسیاریتی بۆ له شمان. وا داده نریت که ئیمه خۆمان پریار ده ده یین و له شمان له ژیر کۆنترۆلی خۆماندا یه - هه رچه نده که ئیمه بۆ نۆرمگه لیکه کۆمه لایه تیانه ی له وه به ر دانراو به رپرسیار کراوین، پرئسیپی به رپرسیاریتییه له وه ش زیاتر نه ک هه ره بۆ ورگییک ده گه ریته وه، به لکو هه ره ها فراوان ده بیته بۆ هه موو سه رتاپای له ش [...] من به کۆمه لیک که موکورتییه وه له دایک بووم که خۆم لیتی به رپرسیارم: له ناو بردنی ئه وانه ده بیته به کاری ژیانم. هه ره بوونم له جیهاندا ده بیته به سه رچاوه یه کی هه میشه حازر بۆ ههستی گونا هباری (قه رزاری). (Haug 1987:127f)

میتودگه‌لی بیره‌وه‌ری به و شیوه‌یه هه‌ره مه‌به‌ستی ئه‌وه‌یه که له دووباره وه‌به‌ره‌مه‌یتانه‌وه‌ی نیزامی ده‌سته‌لاتی کۆمه‌لایه‌تی تی‌بگه‌یه‌نیت. له به‌ر ئه‌و هۆبه که به‌سه‌ره‌هاته بیره‌وه‌ری به‌کان سه‌بارت به‌ئه‌زمونگه‌لی کۆنکریتن، سه‌رنج ده‌به‌نه سه‌ره‌هه‌ره ورده‌کاریه‌یه ماناهه‌لگه‌کانی ژبانی رۆژانه، و ده‌گه‌ینه تی‌گه‌یشته‌تی‌ک که چۆن نیزامی ده‌سته‌لات له هه‌موو ئه‌و شتانه‌شدایه که رۆژانه و ناسه‌ره‌کین. فربگه‌گا هاوگ نووسینه‌وه‌ی بیره‌وه‌ری به‌کارێکی لیکدانه‌وه و دووباره‌لیکدانه‌وه‌ی رزگاربخوازانه ده‌رخینیت. کارێک که مه‌به‌سته هه‌ره بنچینه‌یه‌یه که له کارتی‌کردماندا ده‌رده‌که‌وێت: "وامان لی ده‌کات که خودئاگایانه ژبانمان به‌ریتوه به‌یه‌ین" (Haug 1987:71)

زمان، جنس و گۆزان

له‌و کاته‌دا که فیمینیسته هه‌لوێستگه‌کان له‌و ده‌روازه‌یه‌وه پێ هه‌لده‌گرن که به‌پراستی باسکردنی پراسته‌قینه‌ی ئافه‌رتان شیاوه، هاوکات فیمینیسته‌کانی دیکه شیاو‌بوونی ئه‌و پراستییه ده‌خه‌نه ژیر پرسباره‌وه. له‌به‌رئه‌وه‌ی که ئه‌زموون و به‌سه‌ره‌هاته ئافه‌رتان توورده‌درتین و په‌نه‌ان ده‌کردتین ئه‌و زمانێک ونه که باس له سه‌رگوزشته‌یان بکات.

کاترین ماکی‌ننۆن Catharine Mackinnon ده‌لیت به‌لام ئافه‌رتان له ریتگای ئه‌و میتوده فیمینیسته‌یه‌وه که پیتی ده‌گوترت "بلندکردنی خودئاگا" (consciousnessraising)، پیکه‌وه ده‌توان دووباره ببنه‌وه به‌خواه‌نی ریشالیه‌ی خۆیان. ئافه‌رتان ده‌توان هیتزی سه‌رفرازی بدن به‌زمان و کاروکرداری هه‌روه‌زیبانه شیاو بکه‌ن. میتوده‌که وه‌ک "بنیاتانه‌وه‌یه‌کی نوێی ره‌خه‌گرانه‌ی هه‌روه‌زی بۆ مانای ئه‌زموونی کۆمه‌لایه‌تی ئافه‌رتان، به‌و شیوه‌یه‌ی که ئافه‌رتان خۆیان گوزهری پیا‌دا ده‌که‌ن" وه‌سف ده‌کرت (Mackinnon 1989b:83).

بلندکردنی خودئاگا هه‌روه‌ک نووسینه‌وه‌ی بیره‌وه‌ری به‌و واتایه دیت که ئافه‌رتان پیکه‌وه ره‌خه‌گرانه وه‌ک ئافه‌رت ئه‌زمونگه‌لی خۆیان بکه‌ن به‌ پرسبار. ئه‌مه ده‌توانیت له هه‌ر هه‌لومه‌رجیکی هه‌مه‌جۆردا روو بدات که تیا‌دا ئافه‌رتان به‌کتر ده‌بین و له‌سه‌ر ژبانی خۆیان له‌گه‌ل یه‌ک ده‌ناخفن. کاتی‌ک که ئه‌زمونه که‌سی و تاکه‌که‌سییه‌کان به‌یه‌ک ده‌گه‌ن، دۆخی هاوبه‌شی ئافه‌رتان دیار ده‌بیت. کاروکرداری هه‌روه‌زی سیاسی ئافه‌رتانه له‌سه‌ر ئه‌و دیده له‌نگه‌ر ده‌گرت که ئافه‌رتان خاوه‌ن ئه‌زمونگه‌لی هاوبه‌شن.

میتودی بلندکردنی خودئاگا پیتی وایه که ئافه‌رتان ده‌توانن شیوه‌یه‌کی تاییه‌ت به‌خۆیان بۆ جیه‌انبینی دروست بکه‌ن که پارسه‌نگی‌ک یان دژبه‌ری‌که به‌رانبه‌ر خودی پیاوانه‌که. خالێکی پامانی دیکه ئه‌وه‌یه که خودی زمان به‌سه‌ره‌هات و ئه‌زموونی ئافه‌رتان ده‌شی‌وتینیت. زمان ره‌نگدانه‌وه‌یه‌کی جنسی بیده‌نگی تیا‌دا. شیوه‌گه‌ل و وشه‌گه‌لی که‌متر - وه‌سه‌ر زمان به‌سه‌ره‌هات و ئه‌وه‌یه بۆ وه‌سفی ریشالیه‌ی ئافه‌رتان وه‌ک له‌وه‌ی که بۆ وه‌سفی پیاوان هه‌یه (Fredelius و که‌سانی دیکه ۱۹۹۴). نمونه‌یه‌ک له‌سه‌ر زمان ئه‌وه‌یه که وشه‌گه‌ل نین بۆ وه‌سفکردنی ئه‌وه‌ی که ئافه‌رتان وه‌ک دایک ده‌یکه‌ن. وشه‌ی دایه باس له دۆخی‌ک ده‌کات نه‌ک له کاروکرداری‌ک. دایه شتی‌که که ئافه‌رتی‌ک ئه‌وه‌یه. له‌به‌رئه‌وه ئوللا هۆلم - ی فه‌یله‌سوف Ulla Holm (۱۹۹۳) زاراوه‌ی دایکایه‌تی‌کردن (له دۆخی کرداردا) Modrande به‌کار ده‌بات بۆ ئه‌وه‌ی دروست ئه‌و کاره له چوارچۆیه بگرت که ئافه‌رتان له پێوه‌ندی له‌گه‌ل مندالدا ده‌یکه‌ن. ره‌نگه هه‌ر ده‌برینی‌کی روون بۆ چه‌وتیتی زمان ئه‌وه بیت که گوزاره‌یه‌کی رۆژانه نییه بۆ ئۆرگانی زاووزتی ئافه‌رتان کارا بیت. هه‌روه‌ها وشه‌ش نییه که نزم‌تیروانه‌ر نه‌بیت بۆ وه‌سفی ئافه‌رتانی‌ک که خۆیان ده‌ستپیشخه‌ری سیکسی ده‌که‌ن (Fredelius و که‌سانی دیکه ۱۹۹۴). به‌لام به‌پیاوی‌ک

که دهستپیشخه‌ری سیکسی بکات ده‌لین زهوق هه‌ستاو و توند. پیاو هه‌رگیز ناکریت به "بی‌حیا".

نمونه‌یه‌کی دیکه ئەو زه‌حمه‌ته‌یه که بتوانریت ناو لهو هه‌سته دووفاقیی و ئالۆزانه بنریت که ده‌شیت ئافره‌تان به‌رانبه‌ر سیکس هه‌یان بیت. ئافره‌تان ده‌شیت زه‌وقیان به‌پۆرنۆگرافی هه‌لسیت، هاوکات که هه‌ست به‌بیزهاتنه‌وه و گونا‌ه ده‌کن. خو ئەم ریئالیتیه‌ته (واقیعه) له ئەده‌بی سیکسییدا ناوی نایه‌ت. له ئەده‌بی سیکسییدا هه‌موو جو‌ره وروژاندنیکی سیکسیی هه‌میشه پر به‌مانای وشه به‌شتیکی خو‌ش په‌سن ده‌کریت (Jeffreys 1994). تا سیکسی زیاتر تیدا بیت، باشتر، نۆرمه پیاوانه‌که، به‌و شپوه‌یه‌ی که له‌زمان و زانستدا دهرده‌بردیت، ئەو واتایه‌ ده‌دات که هه‌ستگه‌لی سیکسیی ئافره‌تان هه‌ر ده‌بیت پرۆزه‌تیف (ئه‌رتینی) بن - دهنه‌ به‌سیکس دانانریت.

ئه‌ده‌بی ئازادبخوازیی هه‌یج وشه‌ یان پۆلینیکی بۆ وه‌لامدانه‌وه‌ی سیکسیی نییه‌ که پۆزه‌تیف نه‌بیت، هه‌یج وشه‌یه‌کی نییه‌ له‌ دۆخیکی وادا بۆ په‌سندانی ئالۆزیتی هه‌سته‌کامان به‌کاری به‌یتن. ئەمه‌ ریکه‌وتیک نییه‌. به‌شیکی توانایی ته‌کنیکی بۆ کۆنترۆلکردنی سیاسی، کۆنترۆلکردنی زمانه‌. سه‌خته سه‌باره‌ت به‌شتگه‌لیک که هه‌یج وشه‌یه‌کیان بۆ دانه‌راوه "بیربکرته‌وه". چاوه‌روان ناکریت ئافره‌تان به‌شپوه‌یه‌ک به‌رانبه‌ر سیکس بیربکه‌نه‌وه که پۆزه‌تیف نه‌بیت. (Jeffreys 1994:65).

که ئەزمونی پیاوان جله‌وی زانست ده‌گریت و ده‌بیته‌ ره‌نگدانه‌وه‌ی زمانه‌که‌ی هه‌ر به‌و واتایه‌ نایه‌ت که ئەزمونی ئافره‌تان له‌ دهره‌وه ده‌هیلدریته‌وه. به‌و مانایه‌ش دیت که ئافره‌تان به‌رانبه‌ر به‌ زانست شپوه‌پپوه‌ندییه‌کی دژبه‌یه‌کیان ده‌دریت. پاتریشیا فریتیف Patricia Fri-thiof ئەوه‌ وا دهرده‌پریت که ئافره‌تان له‌گه‌ل نا‌هاوئا‌هه‌نگییه‌کی زمانیی

به‌رده‌وامدا ژبان ده‌به‌نه‌ سه‌ر. کاتیک که تیکستییک ئاماژه‌ به "پیاو" یان "ئه‌وی کور" ده‌کات، ئەوا ده‌توانیت مه‌به‌ستی پیاویش و ئافره‌تیش بیت (Frithiof 1988). ئەوانه‌ نازناوی گشتیین. هاوکات که ئەوان بی هه‌یج گومانیک له‌ راستیدا نازناوی جنسی پیاوان. ئافره‌تان ده‌بیت بی وه‌ستان و وچان " نامیریکی زمان وه‌رگی‌رانیان" هه‌ل کردیت کاتیک که ده‌خویننه‌وه. ئافره‌ت ده‌بیت هه‌میشه له‌ خو‌ی بپرسیت: ئایا ئەمه‌ منیش ده‌گریته‌وه؟ ئایا منیش لی‌رده‌ا هه‌م؟ ئافره‌تان به‌زه‌حمه‌ت ده‌توانن وه‌ک بکه‌ر خو‌یان له‌ ناو تیکسته‌که‌دا بدۆزنه‌وه identifera sig. ئافره‌تان له‌ پپوه‌ندی له‌گه‌ل ئەوه‌دا که ده‌یخویننه‌وه له‌ هه‌ستیکی نامویددا به‌جی ده‌هیلترین.

ریکارڈ رۆتری Richard Rorty پپی وایه‌ که ئەگه‌ر وشه‌کان له‌لایه‌ن پیاوانه‌وه و بۆ ئەوان دروست کرابن، ئەوا بۆ ئافره‌تان ده‌بیت به‌کیشه‌ کاتیک ئەو زمانه‌ وه‌ک ستراتیژییه‌کی رزگاریی به‌کار به‌یتن. زمانی پیاوان ناتوانیت ئافره‌تان له‌ چه‌وساندنه‌وه‌ی پیاوان رزگار بکات. له‌به‌رئه‌وه‌ی که زمان نامراتیکه‌ که له‌ ناو ده‌ستی گرووی بالادسته‌دایه‌، ئەوا نار‌ه‌واپیتی وه‌ک سرووشتی ده‌بیریت و له‌ رووی ره‌وشتییه‌وه ره‌وا ده‌نوینیت، ته‌نانه‌ت بۆ خودی چه‌وساوه‌کانیش:

ته‌نیا کاتیک که که‌سیک خه‌ونیکی هه‌بیت، و ده‌نگیکی بۆ گوزاره‌کردنی ئەو خه‌ونه‌ هه‌بیت، ئەوی که له‌ سرووشت ده‌چیت ده‌ست ده‌کات به‌وه‌ی که له‌ کولتور بچیت، ئەوی وه‌ک چاره‌نووس ده‌هاته‌ به‌رچاو ده‌ست ده‌کات به‌وه‌ی که بییت به‌ره‌وشتیکی بیژناوه‌ر. چونکه‌ تا ئەو کاته‌ ته‌نیا زمانی چه‌وسینه‌ره‌وان کارا ده‌بیت، و زۆریه‌ی چه‌وسینه‌ره‌وانیش وا زرنگن که زمانیک فی‌ری چه‌وساوه‌کان بکه‌ن که ده‌نگیان وه‌ک شیت بیته‌ گوی - ته‌نانه‌ت به‌گویی خو‌شیان - ئەگه‌ر بین و وه‌سفی خو‌یان به‌چه‌وساوه‌ بکه‌ن. (Rorty 1991:3)

ئافره تان ده بېت زمانیکې نوې دروست بکه ن که بتوانیت نه زمونو چوساندنه و هیان پابگه یه نیت. زمانیکې نوې ههروه ها ده توانیت ناسنامه یه کی ئافره تیبی وا بتافریتیت که له سهر بناغه ی سته م دانه مزابیت. نه مه زور سه باره ت به وه نییه که ریئالیتییه کی ئافره تیبی ههروه زیبی یان "راسته قینه" ئاشکرا بکرت، به لکو زیاتر به دروستکردنی کومه له مانایه کی نوییه بو نازناوی ئافره ت. زمانیکې چلک نه گرتوو مه رجی رزگارییه (Rorty 1991). نه م ده لیل هیئانه وه یه نیزبکی جه ختی فیتمینیسته پوستمؤدیرنیسته کانه له سهر نه وه ی که هه موو شیوه ی گؤرانیکې سیاسی و کومه لایه تیبی مه رجی دووباره دامه زرانده وه ی زمان ده کات به پیوستییه ک. ته نیا نه و کاته ی ده ست پی بکه ین به شیوه یه کی نوې بدویین و وشه گه لی نوې دابهینین، ده توانین ریئالیتییه (واقیع) بگؤرین.

ئاخافتن و زمان ئامرازگه لیکن که ده توانن کار له سهر گؤرانه کانی دیکه ش دابنن، گؤرینی کاروکرداری ئاخافتن و زمان بزواندنیکې سیاسی گرنکه [...] بو گؤرینی نه و نیزامه سیاسییه ی ئیستا که هه یه پیوسته وشه ی نوې به شیوه یه کی نوې بخریته کار؛ تا وشه ی نوې زیاتر و زیاتر چوارچیوه ی نیزامه دامه زراوه که به جیهیلیت، به رهنکاربونونه وه که ش به رانه ر نه و نیزامه رادیکالتر ده بیت [...] (Baker 1993: 10f).

گرنه نه وه یه که وشه گه ل و چه مکی نوې دروست بکردرین بو نه وه ی له زمانی قفلخواردووی به ئارادابوو رزگارمان بیت. فیتمینیسته پوستمؤدیرنیسته کان به و شیوه یه ده لین که پی هه لگرتن له پؤلینکردنی ئافره تانه وه نمونه یه که له نه لقه له گوئی بو ده ستلالت. هه ر خودی قسه کردن له سهر ئافره تان مانای په سه ندرکردنی وه سفیکې سه رکوتگه رانه ده دات (بروانه لاپه ره ۶۹ - ۷۰). هه ر وه سفیکې ئافره تان وه ک ژیرده سته و

سته ملیکراو له راستییدا ده بېته مایه ی راگرتنی ژیرده ستیه ی و سته مه که . به م شیوه په لاماردانه بیربیرانه پوستمؤدیرنه کان خو ده خه نه ناو ناکویه که وه: هاوکات که ئافره تان ده بیت بو گؤرانکاری و سه ره خوئی بدویین، نه و هه له یان له ده ست ده رده هیندریت که ناویک له پیوه ندییه ده ستلالته ئیستاییه کان بنین. به پیی نه مان چه وساندنه وه ی ئافره تان کوتایی پی نایه ت تا ئافره تان له ئافره تبوون نه که ون. نه گه ر ئافره تان پی له سهر ئافره تبوونی خو بان دابگرن، رزگاری خو بان مه حال ده کن.

تیپینی:

۱- سه باره ت به نووسینه وه ی بیره وه ری، بیله (۱۹۸۷) Haug ههروه ها پروانه Widerberg (۱۹۹۵).

۲- له ناو سالانی ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰-کاندا ئافره تان، له سه ره تاوه به زوری له نه مریکا USA، شتیکیان به ناوی "گرووی بلنکاره وه ی خودناگایی raising groups-consciousness" دامه زرانند. نه و ئافره تانه توره لیکیان له گه ل هاوری و ده رودراوسیکانیان ریکخست و گرووی جودا له زانکوکان و له شوینی کاردا دروست کران.

۳- له به رنه وه ی له ناو ئورگانی زاووزتی ئافره ت هه میسه گیروگرتی جورارجور دروست ده کات (هه ر ناویکی لی بنریت هه ر هه له ده که ویته وه) نه و رۆژنامه ی داگنس نیوهیته ر Dagens Nyheter له که مپانیایه کدا (۱۹۹۵/۲/۱۰) هه ولی دا ناوی قولفا (ن) Vulva(n) (زئ/لیوکه) به پینته ئاراهه. ناویکی دیکه که له سویدییدا که متر زراوه و که زیاتر به ریلاره وشه ی سنپیان-ه Snip-pan.

ناکۆکیه‌کانی ناو سیاسهت

تیئۆری فیمینستی هه‌موو ئه‌و شتانه ده‌خاته ژێر پرسیاره‌وه که درۆزانه به‌سروشتی و به‌بێ گومان داده‌نرێن. به‌و جۆره تیئۆری فیمینستی ئه‌و پتوه‌ندییه سیاسییه بناخه‌بیهی نیوان جنس و ده‌سته‌لات ده‌خاته به‌رده‌ست و ده‌یخاته ژێر پرسیاره‌وه و تاوتوێیان ده‌کات، باوه‌جودی ئه‌وه‌ی که شیکردنه‌وه‌که سه‌بارهت به‌دامه‌زراوه‌ی سیاسی و پرۆسیسی له‌و جۆره بیته، سه‌بارهت به‌خیزان و سیکسیوالیتییه یان زانیاری و زمان بیته. هه‌ره ناکۆکی ناو سیاسهت - ئه‌وه‌ی ئافره‌تان ده‌سته‌لاتیان که‌متر هه‌یه له‌به‌رئه‌وه‌ی جنسیان ئافره‌ته و هاوکات که جنس وه‌ک سیاسی ناسه‌لمی‌ندرتی - به‌و شتوه‌یه به‌رده‌وامی له‌لایه‌ن فیمینیزمه‌وه دژایه‌تی ده‌کریته.

رامانی فیمینیزم له‌و نيزامه سه‌رچاوه ده‌گریته که پتوه‌ندییه‌کانی ده‌سته‌لاتی نابه‌راهر له‌ نیوان جنسه‌کاندا به‌پتوه‌ر راده‌گریته. ئه‌م رامانه له‌ناو جۆره‌کانی فیمینیزمدا هاوبه‌شه، ئه‌گه‌رچی جوداش وه‌سفی نيزامه ده‌سته‌لاته‌که ده‌کهن. فیمینیزمه مارکسیستی و سۆشالیستییه‌کان بو‌ نمونه باس له‌ دابه‌شکردنی جنسی کار ده‌کهن، هاوکات که فیمینیزمه رادیکاله‌کان پێیان وایه که سیکسیوالیتی ناوه‌ند و خالی چه‌قه.

فیمینیزمه‌کان بو‌ گۆرینی نيزامی ده‌سته‌لاتی جنسی خاوه‌ن ستراتیژی جودان. تیئۆریسه‌نه جیاوازیخوازه‌کان ده‌پانه‌ویت که نيزامه سیاسییه‌که دووباره له‌ خالی ده‌رچوونی جنسه‌وه بنیات بنزیته‌وه. دامه‌زراوه‌لی سیاسی، یاساده‌رکردن و ریفۆرمی سیاسی وایان لێ بکریته که ره‌چاوی هه‌ردوو جنسه‌که‌ی مرۆف، پیاوان و ئافره‌تانیش، بکهن. تیئۆریسه‌نی

یه‌کسانیه‌خواز ده‌خوازن رێگایه‌کی دیکه بگرنه‌ به‌ر. ئه‌مان باس له‌ پتلایه‌نیه‌کی جنسی ئاینده‌ی ده‌کهن که ده‌شیت بکریته و ده‌یخه‌نه جی ئه‌و سیسته‌مه سیاسییه جنسپتلایه‌نه ساخته‌یه‌ی که ئیستا هه‌یه. به‌و شتوه‌یه ده‌لێن که هه‌ردوو تیئۆری سیاسی و پراکتیکی سیاسی ده‌بیته کۆشش بکهن بو‌ ئه‌وه‌ی که سه‌ربه‌جسبوون مانایه‌کی نه‌بیته. له‌ملاوه فیمینیزمه پۆستمۆدێرنه‌کان ده‌پانه‌ویت نيزامه ده‌سته‌لاته‌که به‌و شتوه‌یه تیک بدن که بیخه‌نه ژێر پرسیار و ئه‌م ناسنامه‌ی که ئه‌مرۆ هه‌یه هه‌لبه‌هه‌شینه‌وه. ئه‌وان پێیان وایه که ناسنامه‌ی مرۆف وابه‌سته‌ی زمانه. زمانیکی نوێ و جیاواز له‌ توانایدا ده‌بیته که ناسنامه‌ی چه‌وسینه‌وه‌ر بگۆریت.

ئه‌م هه‌لۆیست وه‌رگرته جودایانه که له‌ ناو تیئۆری فیمینیزمه‌کاندا هه‌ن له‌سه‌ر بناخه‌ی شتوه‌ی تېروانینی جیاواز له‌ پۆلینی جنس دامه‌زراون. ئایا ده‌توانین خۆ له‌ جنس قووتار بکهن بو‌ ئه‌وه‌ی له‌وتیوه بگه‌ینه بو‌نیکی پاشه‌پۆژی واکه جنس تیایدا نه‌له‌سه‌ر ناسنامه‌ی مرۆف پریارده‌ر بیته و نه‌ له‌ پتوه‌ندی ده‌سته‌لاتیشدا؟ یاخود هه‌ر کتومت مه‌حاله‌ که خۆ له‌ جنس لادریته، چ ئیستا و چ له‌ ئاینده‌شدا؟

له‌ تیئۆری فیمینیزمه‌کاندا شتوه‌ی جودا بو‌ تیگه‌یشتن و گرفتدارکردنی جنس هه‌یه. به‌لام رامانی هاوبه‌ش ئه‌وه‌یه که جنس هه‌شه و واتای سیاسییه هه‌یه. ئه‌و خالی رامانی فیمینیزمه‌کان خۆی له‌ خۆیدا گولله‌یه‌کی تیکشکینه‌ دژ به‌ تیئۆری سیاسی نه‌ریتی و دژ به‌و تیگه‌یشتنه‌ به‌رباله‌وه‌ی که گوايه مرۆف وه‌ک بو‌نه‌وه‌ری سیاسی ده‌بیته وه‌ک تاکه‌که‌سی جنسه‌دار ببینریته. ئه‌م جۆره تیگه‌یشتنه‌ی تیئۆری سیاسی نه‌ریتییه که ده‌بیته مایه‌ی مانه‌وه‌ی نيزامی ده‌سته‌لاتی جنسی - که پتوه‌ندی نیوان جنس و ده‌سته‌لات نه‌ببیراوه‌ ده‌کات.

بەو شىۋەيە فېمىنىزىم لەو رېتگايەۋە كە بەبەردەۋامىي پىتوبىستى نىۋان جنس و دەستەلات دەخاتە روو و ھەروەھا كە ئامارژە بەپىلايەنى جنسىي ساختەى تاكەكەس دەكات، بەرەنگارى نىزامى دەستەلات دەبىت و دژى دەۋەستىت. چەمكى تاكەكەس "پىاو" دەكات بەنۆرم. نۆرمىك كە لەخۆبدا ھىندە بىن گومانە كە تەنەت ناش بىندىت - ھاوكاتىش نۆرمىكى وا بناخەيىيە كە ھەموو ھەولەك بو خۆلادان لىي، دەبىت بەبەرپىسارىي كەسى لادەر، پىاوان تاكەكەس و مرۆفن. ئەوان ھەرگىز پىتوبىستىيان بەۋە نىيە كە خۆ(يان)، بوون(يان) ياخود ناوەرۆك(يان) پىناسە بكنەن. بەلام ئافرەتان، لادەرن. لەبەرئەۋەى لادانىك تەنيا لە پىتوئەندى لەگەل نۆرمىكدا دەبىت بەلادان، ئەوا دروست لە پىتوئەندىي خۆبدا لەگەل نۆرمەكە/پىاوان كە لادەرەكە / ئافرەتان پىتوبىست دەبىت بەتايىبەتى بكرىن.

پرسىيارە دووپاتەكە كە دەپرسىت جنس چىيە، بەو شىۋەيە ھەر خۆى پەردە لەسەر ھەبوونى نىزامى دەستەلات ھەلدەداتەۋە و بىچمىكى دەداتى. بەلام لۆژىكى ئەو نىزامى دەستەلاتە فېمىنىزىم دەخاتە ناو ناكۆكىيەكەۋە. بو ئەۋەى داۋاي فېمىنىستىي بو گۆرانكارىي لە ناو پىتوئەندىيە دەستەلاتە جنسىيەكاندا ۋەك رەوا لىي تىبگەبىرەت دەبىت ئافرەتان پىناسە بكرىن. دەبىت بەروونى دىارى بكرىت كە ئافرەتان چۆن لە نۆرمە پىاوانەيىيەكە لادەدەن. دواتر ناكۆكىيەكە نىشانى دەدات كە پىتوئەندى لە نىۋان جنس و گۆرانكارىي سىياسىدا بەقولىي كىشەدارە و جىي بىنەۋبەرەيەكى قوولە. كاتىك فېمىنىزىم نىزامى دەستەلات دەخاتە ژىر پرسىيارەۋە "ناكۆكىيەكانى ناو سىياسەت" دەرەكەۋەن. بەو شىۋەيە فېمىنىزىم ئەو ناكۆكىيانە دەخاتە بەردەست و ھەول دەدات لىيان تى بگات كە نىزامى دەستەلاتى جنسىي لەلايەكەۋە لەسەربان دامەزراۋە و ھەروەھا ھەرخۆى نەبىنراۋىشيان دەكات. ھاوكات ئەو ناكۆكىيانە لە دامەزراۋە تىئورىيە فېمىنىستىيەكانىشدا رەنگ دەدەنەۋە.

بەلام بەھەرھال، ئەۋە گرنگە كە نكۆلى لە خۆدژگوتنەكان و ناكۆكىيەكان نەكرىت. لە كۆتايىدا، دروست لە رېتگاي ئامارژەكردن بەچەوتىتى، لە رېتگاي ئاشكرادىنى ناكۆكىيەكان و پەردە ھەلدانەۋە لەسەر ناكۆبەكانە كە فېمىنىزىم دەتوانىت بەرەنگارى ئەو نىزامە دەستەلاتە بىتەۋە كە پراكتىكى سىياسى و تىئورى سىياسىي پىكەۋە بەپىتە رايان گرتوۋە.

of "Sex". London & New York, Routledge.

Cavarero, Adriana (1992) "Equality and Difference: Amnesia in Political

Thought", i *Beyond Equality and Difference: Citizenship, Feminist Politics and Female Subjectivity*, G Bock & S James (red), London & New York, Routledge.

Christenson, Eva (1994) "Att problematisera heterosexualitet- Reflek-tioner utifrån ett lesbiskt perspektiv". Stockholms universitet, Stats-vetenskapliga institutionen.

Coole, Diana (1993) *Women in Political Theory: From Ancient Misogyny to Contemporary Feminism*. Hertfordshire, Harvester Wheatsheaf.

Dahl, Robert A (1956) *A Preface to Democratic Theory*. Chicago, University of Chicago Press.

Dahlerup, Drude (1994) "Learning to Live with the State", i *Women's Studies International Forum*, vol 17, nr 2-3.

Danius, Sara (1995) "Själen är kroppens fångelse: Om den vanskliga distinktionen mellan kön och genus", i *Feministisk Bruksanvisning*, C Lindén & U Milles (red), Stockholm, Norstedts.

Dietz, Mary (1992) "Context is all: Feminism and Theories of Citizenship", i *Dimensions of Radical Democracy: Pluralism, Citizenship, Community*, C Mouffe (red), London & New York, Verso.

Dworkin, Andrea (1987) *Intercourse*. New York, The Free Press.

Eagle Russett, Cynthia (1989) *Sexual Science: The Victorian Construction of Womanhood*.

Cambridge, Harvard University Press.

Easlea, Brian (1981) *Science and Sexual Oppression. Patriarchy's Confrontation With Woman and Nature*. London, Weidenfeld and Nicolson.

Easlea, Brian (1983) *Fathering the Unthinkable: Masculinity, Scientists and the Nuclear Arms Race*. London, Pluto Press.

Eduards, Maud (1992) "Against the Rules of the Game. On the Importance of Women's Collective Actions", i *Rethinking Change*. Cur-

Litteraturförteckning

Acker, Joan (1995) "Feminist Goals and Organizing Processes", i *Feminist Organizations: Harvest of the New Womens Movement*, M M Ferree & P Y Martin (red), Philadelphia, Temple University Press.

Alcoff, Linda (1988) "Cultural Feminism Versus Poststructuralism: The Identity Crisis in Feminist Theory", i *Signs*, vol 13, nr 3.

Armstrong, Pat & Armstrong, Hugh (1986) "Beyond Sexless Class and Classless Sex: Towards Feminist Marxism", i *The Politics of Diversity*, R Hamilton & M Barrett (red), London, Verso.

Barry, Kathleen (1995) *The Prostitution of Sexuality*. New York & London, New York University Press.

Beauvoir, Simone de (1949) *Le Deuxième Sexe II*. Paris, Editions Gallimard.

Beauvoir, Simone de (1949; 1970) *The Second Sex*. New York, Alfred A Knopf.

Bobbio, Noberto (1990) *Liberalism and Democracy*. London, Verso.

Borchorst, Anette & Siim, Birte (1987) "Women and the Advanced Welfare State -a New Kid of Patriarchal Power?", i *Women and the State: The Shifting Boundaries of Public and Private*, A Show-stack Sassoon (red), London & New York, Routledge.

Borelius, Maria (1993) *Sedan du fött. Om den nyblivna mammans kropp och själ*. Stockholm, Fischer & Co.

Brown, Wendy (1988) *Manhood and Politics: A Feminist Reading in Political Theory*. New Jersey, Rowman & Littlefield.

Buker, Eloise (1993) "Postmodern Feminist Rhetoric and Political Practice". Paper Pre-

senterat vid American Political Science Association möte i Washington, augusti 1993.

Butler, Judith (1990) *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. New York, Routledge.

Butler, Judith (1993) *Bodies that Matter: On the Discursive Limits*

Grant, Judith (1993) *Fundamental Feminism. Contesting the Core Concepts of Feminist Theory*. London, Routledge.

Haraway, Donna J (1981) "In the Beginning was the Word: The Genesis of Biological Theory", i *Signs*, vol 6, nr 2.

Hartmann, Heidi (1981) "The Unhappy Marriage of Marxism and Feminism", i *Women and Revolution: A Discussion of the Unhappy Marriage of Marxism and Feminism*, L Sargent (red), London, Pluto Press.

Haug, Frigga (1987) *Female Sexualization: A Collective Work of Memory*. London, Verso.

Hawkesworth, Mary E (1990) *Beyond Oppression. Feminist Theory and Political Strategy*. New York, Continuum.

Hernes, Helga Maria (1982) *Staten- kvinner ingen adgang? Kvinners levekar og livslop* Oslo, Universitetsforlaget.

Hernes, Helga Maria (1987) *Welfare State and Woman Power: Essays in State Feminism*. Oslo, Universitetsforlaget.

Hill Collins, Patricia (1993) "Towards a New Vision: Race, Class and Gender as Categories of Analysis and Connection", i *Race, Sex and Class*, vol 1, nr 1.

Hirdman, Yvonne (1988) "Genussystemet- reflexioner kring kvinnors sociala underordning", i *Kvinnovetenskaplig Tidskrift*, vol 9, nr 3.

Hirdman, Yvonne (1990) "Genussystemet", i *Demokrati och makt i Sverige: Maktutredningens huvudrapport*, SOU 1990:44. Stockholm, Allmänna Förlaget.

Holm, Ulla M (1993) *Modrande & praxis: En feministfilosofisk under-sökning*. Goteborg, Daidalos.

Holmstrom, Nancy (1984) "A Marxist Theory of Women's Nature", i *Ethics*, vol 94, april.

Honig, B (1992) "Toward an Agonistic Feminism: Hannah Arendt and the Politics of Identity", i *Feminists Theorize the Political*, J Butler & J W Scott (red), London & New York, Routledge.

Jaggars, Alison M (1983) *Feminist Politics and Human Nature*. New

rent Swedish Feminist Research. HSFR, Uppsala.

Eduards, Maud (1993) "Politiken förkroppsligad", i *Politikens väsen: Idéer och institutioner i den moderna staten*, B von Sydow, G Wallin & B Wittrock (red), Stockholm, Tidens Förlag.

Eisenstein, Hester (1995) "The Australian Femocratic Experiment: A Feminist Case for Bureaucracy", i *Feminist Organizations: Harvest of the New Women's Movement*, M M Ferree & P Y Martin (red), Philadelphia, Temple University Press.

Eisenstein, Zillah R (1988) *The Female Body and the Law*. Berkeley, University of California Press.

Ellis, John (1992) "On Pornography", i *The Sexual Subject: A Screen Reader in Sexuality*, London & New York, Routledge.

Elman, Amy R (1996) *Sexual Subordination and State Intervention*. Providence Rhode Island, Berghahn Books.

Elshaint, Jean B (1981) *Public Man, Private Woman*. Princeton, Princeton University Press. Eskilsson, L & Bergenheim, Å (red), (1995) *Fornuft - Fruktbarhet -Förälskelse, idéer om kvinnor och kvinnors idéer*. Stockholm, Carlssons.

Fee, Elizabeth (1983) "Womens Nature and Scientific Objectivity", i *Womens Nature: Rationalizations of Inequality*, R Hubbard & M Lowe (red), New York, Pergamon Press.

Fredelius, Gunilla, Frithiof, Patricia & Ursing, Ingrid (1994) *Kvinnoidentitet* Stockholm,

Natur och Kultur.

Freud, Sigmund (1931; 1961) "Lecture XXXIII, Femininity", i *Standard Vol XXII*. London, Hogarth.

Frithiof, Patricia (1988) "The Psychologies of Women- Themes and Variations", i *Kvinnors identitetsutveckling. JÄMFO rapport nr 13*, Stockholm.

Gatens, Moira (1992) "Power, Bodies and Difference", i *Destabilizing Theory: Contemporary Feminist Debates*, M Barret & A Phillips (red), Stanford, Stanford University Press.

Gilligan, Carol (1985) *Med kvinnors röst*. Stockholm, Prisma.

Sage Publications.

Lundgren, Eva (1990) *Gud og Hver Mann*. Oslo, Cappelen.

Lundgren, Eva (1993) *Det fr da vaere grenser for kjonn: Voldelig empiri og feministisk teori*. Oslo, Universitetsforlaget.

MacKinnon, Catharine A (1989a) "Sexuality, Pornography and Method: Pleasure under Patrarchy", i *Ethics*, vol 99, January.

MacKinnon, Catharine A (1989b) *Toward a Feminist Theory of the State*. Cambridge, Harvard University Press.

MacKinnon, Catharine A (1991) "From Practice to Theory, or What is a White Woman Anyway?", i *Yale Journal of Law and Feminism*, vol 3, nr 13.

Mansbridge, Jane (1993) "Feminism and Democracy", i *Democratic Community*, J W Chapman & I Shapiro (red), New York, New York University Press.

Millett, Kate (1969) *Sexual Politics*. London, Virago.

Moi, Toril (1994) "Att erövra Bourdieu", i *Kvinnovetenskaplig Tidsskrift*, vol 15, nr 1.

Moi, Toril (1997) "Vad är en kvinna? Kön och genus i feministisk teori", i *Res Publica*, vol 35/36, nr 1-2.

Morgan, Patricia (1982) "From Battered Wife to Program Client-State Shaping of Social Problems", i *Kapitalistate*, nr 9.

Mouffe, Chantal (1992) "Feminism, Citizenship, and Radical Politics", i *Feminists Theorize the Political*, J Butler & J Scott (red), New York, Routledge.

Nuke Collection (1993) *Riksställningar*, Stockholm.

Okin, Susan Moller (1989) *Justice, Gender and the Family*. New York, Basic Books.

Okin, Susan Moller (1991) "John Rawls: Justice as Fairness-For Whom?", i *Feminist*

terpretations and Political Theory, C Pateman & M L Shanton (red), Cambridge, Cambridge Polity Press.

Outshoorn, Joyce (1994) "Being present to make difference visible?" *Parity Democracy and the question of the political repre-*

Jersey, Rowman & Allanheld Publishers.

Jagose, Annamarie (1996) *Queer Theory: An Introduction*. New York, New York University Press.

Jansson, Maria (1994) "Om skillnader mellan skillnader, och andra skillnader i feministiska teorier". Stockholms universitet, Statsvetenskapliga institutionen.

Jeffreys, Sheila (1994) "Creating the Sexual Future", i *The Woman Question*, M Evans (red), London, Sage Publications.

Johannisson, Karin (1994) *Den mörka kontinenten: Kvinnan, medicinen och fin de siècle*. Stockholm, Norstedts.

Jónasdóttir, Anna (1988) "On the Concepts of Interest, Women's Interests, and The Limitations of Interest Theory", i *The Political Interests of Gender: Developing Theory and Research with a Feminist Face*, K B Jones & A Jónasdóttir (red), London, Sage Publications.

Jónasdóttir, Anna (1992) "Har kön någon betydelse för demokratin?", i *Kontrakt i Kris: Om*

kvinnors plats i välfärdsstaten, G Åström & Y Hirdman (red), Stockholm, Carlssons.

Keller, Evelyn Fox (1985) *Reflections on Gender and Science*. New Haven, Yale University Press.

Kessler, Suzanne J & McKenna, Wendy (1985) *Gender: An Ethnological Approach*. Chicago, University of Chicago Press.

Kulick, Don (1996) "Queer Theory: Vad är det och vad är det bra för?", i *lambda nordica*, vol 2, nr 3-4.

lambda nordica (1996) vol 2, nr 3-4.

Larsson, Torbjörn (1994) *Det svenska statsskicket*. Lund, Studentlitteratur.

Laqueur, Thomas (1990) *Making Sex: Body and Gender from the Greeks to Freud*. Cambridge, Harvard University Press.

Lloyd, Genevieve (1984) *The Man of Reason: Male and Female in Western Philosophy*. London, Routledge.

Lorde, Audre (1994) "Age, Race, Class and Sex: Women Redefining Difference", i *The Woman Question*, M Evans (red), London,

equal representation

Forty years of Council of Europe activity", Council of Europe.

Smith, Dorothy (1987a) "Women's Perspective as a Radical Critique of Sociology", i *Feminism and Methodology*, S Harding (red), Bloomington, Indiana University Press.

Smith, Dorothy (1987b) *The Everyday World As Problematic: A Feminist Sociology*. Boston, Northeastern University Press.

Smith, Dorothy (1989) "Sociological Theory: Methods of Writing Patriarchy", i *Feminism and Sociological Theory*, R A Wallace (red), London, Sage Publications.

Spelman, Elizabeth (1988) *Inessential Woman: Problems of Exclusion in Feminist Thought*. Boston, Beacon Press.

Sprat, Thomas (1997; 1958) *History of The Royal Society*. Saint Louis, Washington University Studies.

Taylor, Charles (1989) *Sources of the Self: The Making of the Modern Identity*. Cambridge, Cambridge University Press.

Uvnäs Moberg, Kerstin & Robert, Rigmor (1994) *Hon och Han. Födda olika*. Stockholm, Brombergs.

Violi, Patrizia (1992) "Gender, Subjectivity and Language", i *Beyond Equality and Difference: Citizenship, Feminist Politics and Female Subjectivity*, G Bock & S James (red), London & New York, Routledge.

Voet, Rian (1992) "Political Representation and Quotas: Hannah Pitkin's Concept of Representation in the Context of Feminist Politics", i *Acta Politica*, nr 4.

Waerness, Kari (1984) "The Rationality of Caring", i *Economic and Industrial Democracy*, vol 5, nr 1.

Watson, Sophie (1990) "The State of Play: An Introduction", i *Playing the State: Australian Feminist Interventions*, S Watson (red), London & New York, Verso.

Widerberg, Karin (1995) *Kunskapens kön: Minnen, reflektioner och teori*. Stockholm, Norstedts.

Women and Revolution: A Discussion of The Unhappy Marriage of

sentation of women", Paper presenterat vid 1994 Annual Meeting of the American Political Science Association, New York.

Pateman, Carole (1988) *The Sexual Contract*. Cambridge, Polity Press.

Pateman, Carole (1989) *The Disorder of Women. Democracy, Feminism and Political Theory*. Cambridge, Polity Press.

Phillips, Anne (1991) *Engendering Democracy*. Cambridge, Polity Press.

Phillips, Anne (1993) *Democracy and Difference*. Cambridge, Polity Press.

Puranen, Bi (1994) *Att vara kvinna är ingen sjukdom*. Stockholm, Norstedts.

Rawls, John (1971) *A Theory of Justice*. Oxford, Oxford University Press.

Rich, Adrienne (1980) "Compulsory Heterosexuality and Lesbian Existence", i *Signs*, vol 5, nr 4.

Rorty, Richard (1991) "Feminism and Pragmatism", i *Radical Philosophy*, vol 59, fall.

Rubin, Gayle (1975) "The Traffic in Women: Notes on the Political Economy of Sex", i *Toward an Anthropology of Women*, R R Reiter (red), New York, Monthly Review Press.

Ruddick, Sara (1989) *Maternal Thinking. Towards a Politics of Peace*. London, The Women's Press.

Sainsbury, Diane (red), (1994) *Gendering Welfare States*. London, Sage Publications.

Scott, Joan W (1993) "Kvinnor som bara har paradoxer att erbjuda: Fransk feminism 1789-1945", i *Häftnen för kritiska studier*, vol 26, nr 4.

Scott, Joan W (1996) *Only Paradoxes to Offer: French Feminists and the Rights of Man*. Cambridge, Harvard University Press.

Siim, Birte (1994) "Kon, medborogerskab og mage", i *Kvinder, Kon & Forskning*, vol 3, nr 3.

- Sledziewski, Elisabeth G (1992) "The democratic principle of

پېرست

7	سهره تايهک بز وهرگيرانه که
24	پيشه کی
26	پيشه کی چاپی دووهم
27	۱- سهره تا
40	۲- جنس و دهسته لات
40	لهش و جنس
44	جنس، چيندهر و دهسته لات
51	جنس وهک نيزامی دهسته لات
61	۳- تاکه کهس، چين و جنس
61	تاکه کهس و چين
66	یه کسانى و جياوازی
69	ثافره تان «وهک ثافره تان»
76	۴- که سيبی (تاييه تی) و گشتیبی
76	دياردهی که سيبی ديارده به کی
79	لیتکچوون عه قیل
82	سیکسوالیتی، دهسته لات و دایکایه تی
89	دهولهت و جنس
94	سنوورگه لی که سيبی و سیاسی
97	۵- ديموکراسی و هاوولاتییتی
97	ديموکراسی پياویيانه
100	جنس و ديموکراسی
104	جنس و هاوولاتییتی
106	هاوولاتییتی و دایکایه تی
112	۶- زانیاری و لهش
112	زانست و پياویتیبی
117	ئه زموون و پرگاری
123	زمان، جنس و گوزان
129	۷- ناکوکیبه کانی ناو سیاست
133	سه رچاوه کان

Marxism and Feminism, (1981) L Sargent (red), London, Pluto Press.

Young, Iris Marion (1987) "Impartiality and the Civic Public", i Feminism as Critique, S Benhabib & D Cornell (red), Cambridge, Polity Press. Young, Iris Marion (1989) "Polity and Group Difference: A Critique of the Ideal of Universal Citizenship", i Ethics, vol 99, January.

Young, Iris Marion (1990) Throwing like a Girl and Other Essays in Feminist Philosophy and Social Theory. Bloomington & Indianapolis, Indiana University Press.

se, Cecilia (1993) "Individ utan innehall", i Statsvetenskaplig tidskrift, vol 96, nr 2.

The Paradoxes Of Politics

An Introduction to Feminist Political Theory

Maria Wendt Hojer

Cecilia Ase

Translated into kurdish

Rebwar Rashed